

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی
آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

اوچونجو ایل صایی ۷ (آردیجیل صایی ۳۰)
سال سوم شماره ۷ (شماره مسلسل ۳۰)

مهر ۱۳۶۰

(شماره امتیاز ۷۵۳۸)

این مجله بهیچ حزب و گروهی بستگی ندارد

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
3rd Year No.7 (Serial No. ۶۰)
Octobre 1981

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

بسم الله الرحمن الرحيم

ایچینده کیلر

(فهرست)

صفحه

- ۱- گونش دن بیر پای (۳) : دوکتور حمید نطقی ۳
- ۲- سوز و کلامیکلریمیز (۴) : پرفسور غ - بیگدلی ۱۳
- ۳- حضرت علی (ع) نین لؤگودلری : ج - ۵ ۲۰
- ۴- آذربایجان شفاخی خلق ادبیاتی (۶) : دوکتور جواد هیئت ۲۱
- ۵- بیرمدن ایکی غزل : حبیبی دن ، جبارلیدان ، ساوالاندان ۳۴
- ۶- پرفسور حمید آراسلی نین (رازهائی دردل تاریخ) مؤلفینه آچیق مکتوبو : یازیمیزا کؤچوره ن ح - م - ساوالان ۳۷
- ۷- (نثر نمونه سی) موروداغی نین اته گینده میرزه ابراهیموف ۵۲
- ۸- اوخوجو مکتوبلاری و جوابلار : دوکتور جواد هیئت ۵۷
- ۹- غزل ، امیر علی شیر نوائی دن : غ - بیگدلی ۶۱
- ۱۰- شعر : رؤیا مدائنم : دوکتور حمید نطقی ۶۲
- ۱۱- شعر : بیر خبر ائشیتدیم : بالاش آذر اوغلو ۶۳
- ۱۲- شعر : کند دوکتوری : اکبر رزاقی ۶۵
- ۱۳- شعر : ایشیقلا ندی : هدایت حصاری ۶۸
- ۱۴- شعر : حیدر بابادان شهریارا : میراسماعیل جباری نژاد ۶۹
- ۱۵- شعر : (آناسی) : معاصر تورک شاعری سیف الدین آلتایلی ۷۰
- ۱۶- غزل : حکیمانه دولانسین : علی آقا واحد ۷۱
- ۱۷- غزل : علی آقا واحدین غزلی نین فارسجا ترجمه سی : حسینعلی شقاقی ۷۲
- ۱۸- دمیرل آل ، کؤمور آل : بهلول دیوانه دن ۷۳
- ۱۹- آذربایجان زادگاه شعر نو (۳) : محمد سرداری نیا ۷۴
- ۲۰- شعر : قاده ن سیزاتو : سؤنمز ۸۳

توجه

۱- آذربایجان ادبیات تاریخی نین ۲۰-نجی عصر فصلینی یازماقلا مشغول اولدو-
غوموز اوچون بو عصرده کی جنوبی آذربایجان شاعر و یازیچیلارین ترجمه ی حال و
اثرلرینه احتیاجیمیز واردیر. بوگون شاعر و یازیچی و آذری ادبیاتیله ماراقلاتان همشهریلر
یمیزدن بو باره ده بیزه یاردیمچی اولمالارینی و اؤز ترجمه ی حال و اثرلریندن نمونه لرله
برابر تاندیقلاری دیگر شاعر لریمیزین ده ترجمه ی حال و اثرلریندن نمونه لر کؤندرمه لرینی
خواهش ائدیریک «وارلیق»

۲- خواستاران اشتراک می توانند مبلغ آهونمان سالیانه (۸۰۰ ریال) را از نزدیکترین
شعبه هریک از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش خیابان بهار)
واریز نمایند و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق-کوچه بیدی-
شماره ۱۷-تهران) ارسال فرمایند.

۳- شماره های گذشته مجله وارلیق را می توانید از دفتر مجله تهیه نمائید.

۴- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تحت
عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش» از چاپ خارج شد همشهریه های علاقمند
میتوانند از انتشارات فرزانه و یا انتشارات دنیا مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت
۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب
را تهیه نمایند.

۵- مجموعه ده شماره سالیانه مجله در یک جلد منتشر شد علاقمندان میتوانند هرچه
زودتر قبل از اتمام آن از دفتر مجله و یا انتشارات فرزانه و یا انتشارات دنیا روبروی دانشگاه
تهیه نمایند.

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(به زبانهای فارسی و ترکی)

تحت نظر هیئت تحریریه

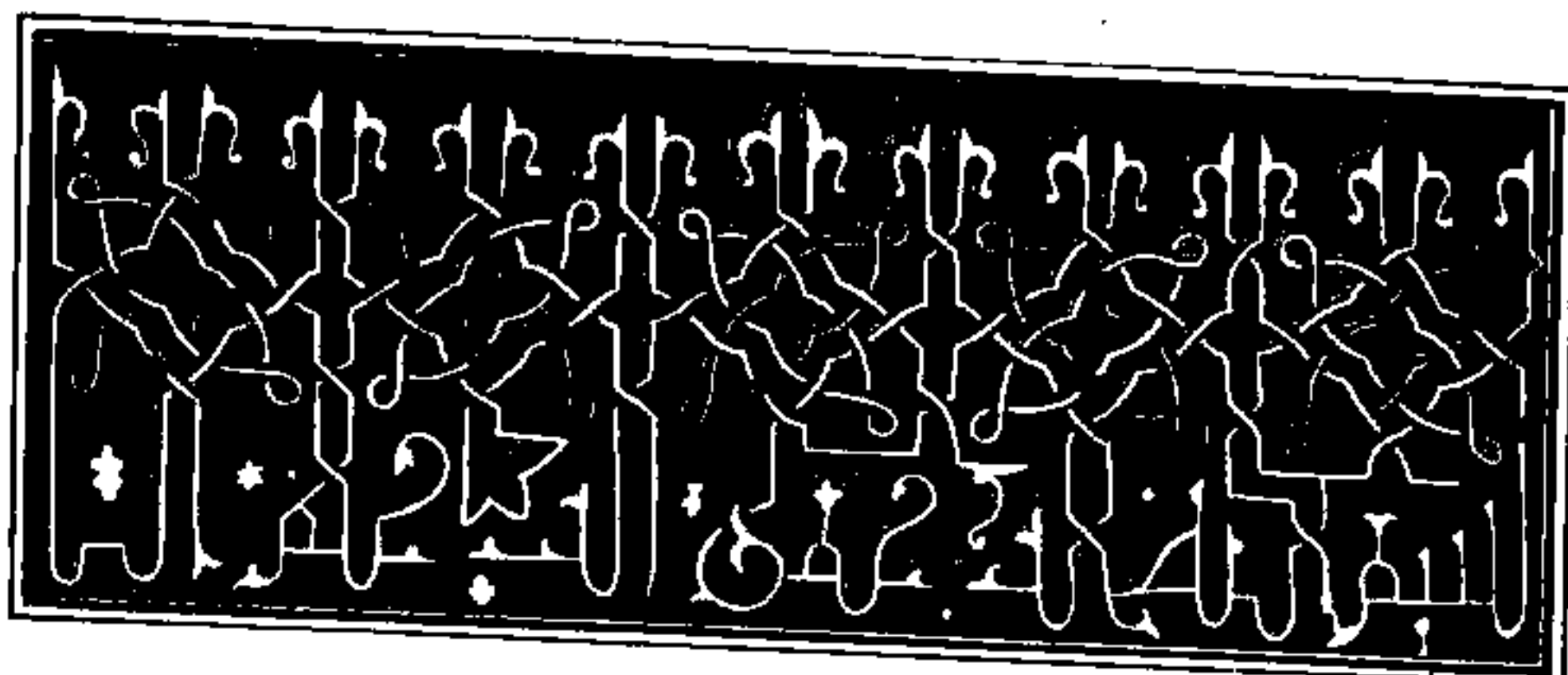
صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه بیدی شماره ۱۷

تلفن ۶۴۵۱۱۷
۷۶۱۸۳۶

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال

وارلیق

آپلیق تور کجه و فارسجا فرهنگي نشریه
مجله ماهانه فرهنگي فارسی و ترکی

اوچونجی ایل - صایی ۷ - مهر ۱۳۶۰

دوکتور حمید نطقی
=====

گونشدن بیردای

(۳) *

- ۱۱۳- خولیا = خیال
یوخ، یوخ حقیقتدیر، خولیا دگیل بو. "شاعیرین ائوی" ص ۳۳
- ۱۱۴- دالماق = گیرمک، جومماق، ائوزونو اونوتماق :
گلجهک عشقینه خیالا دالماق ،
ازیلن ائللرین دردینه قالماق . "محبیتمدیر" ص ۷۱
- بیر آغاچ آلتیندا ساحلده یالقیز
اوتوروب دالمیشام دوشونجه لره
" پاییز " ص ۱۳۸
- ۱۱۵- دامغا = مؤهور (مهر)، نشان
گلن یاد ائللی لره آغام دئمه یین لره
اولوم دامغاسی ووردو قارا، قانلی پجه لر " ووران ۲۶ اورهک " ۱۰۶
تپه جیک لرده کی قوملار یئنی دن حلقه وورور
خزیرین دالغالاری ساحیله مین دامغا وورور
" شووه لان دا " ص ۱۳۴

* بؤیوک شاعر سلیمان رستمین (منیم گونشیم) آدلی شعر کتابی نین لغوی

تدقیقی نین ۳ نجی حصه سی .

۱۱۶- داملا = دامجی

نفتیمین هر داملاسی بیر اولدوز دور گوزومده

بوروقلار آراسیندا بیر اولدوزام اوزوم ده

"بیر اولدوزام اوزومده" ص ۶۷

۱۱۷- دان (دان سؤکولور) = "فجر وقتی دیر" دئمکدیر

دان سؤکولور، افق لردن گونش منه گوز وورور

دؤنه - دؤنه گوز وورور. "یئنه داغلار قوینوندا یام" ص ۱۱۷

۱۱۸- دجللیک = راحت دورماق (شیطنت)

گونشیم مرد یا شا انسانلارا انسانلیق ائله

نه دجللیک نه منملیک، نه ده نادانلیق ائله

"سلیمانلیق ائله" ص ۱۶۰

۱۱۹- دوام ائتدیرمک = (ادامه)، آراسینی کسمهک

کشفینیزی هله لیک دوام ائتدیرین بئله

بلکه صاباح بو فرصت دوشمهیه جکدیر اله "غریبه قونشو" ص ۲۸۰

۱۲۰- دؤردبیریان = اطراف، چئوره

چنار کیمی قول - بوداق آتمازدیم دؤرد بیر یانا

باکی تک بیر قهرمان شهریم اولماسایدی

"اولماسایدی" ص ۸۱

۱۲۱- دوشرگه = کامپ، (اوردوگاه)

قویمایین دنیا دا ناحق قانلار تئوکولسون

مکتبلرین یئرینه دوشرگه لر تیکیلسین

"ووران ۲۶ اورهک" ص ۱۰۶

۱۲۲- دوشونجه = فکر

بیر آغاج آلتیندا ساحلیده یالقیز

اوتوروب دالمیشام دوشونجه لره

"پاییز" ص ۱۳۸

۱۲۳- دوغورماق = عمله کتیرمک

دوغورورسان منیم آتش دولو قلبیمده غرور.

ص ۱۰۰

۱۲۴- دوگوم = فارسلا رین (گره)، عربلرین (عقده) دئدیگ لری. دوگون شکلیشه

بوصورتین ترجیحی وار چونکو طوی معناسینا اولان دوگون دن آیریلیر.

دوگوملو سؤزلردن هئچ گلمز خوشوم

آیدین حقیقت دیر منیم فلسفه م "منیم فلسفه م" ص ۸۷

- ۱۲۵- دوگون = طوی ، شنلیک
اونو گورنریمیز بلویدا ، دوگونده ،
تک تنها کئچیریر گئجدرینی . "مالینی یئمو" ص ۲۸۲
مندن آبریلما میسان نه دوگونده ، نه یاسدا
منه یئلکن اولموسان هم کور ده ، هم آراز دا .
"محبت" ص ۴۳
- ۱۲۶- دولاشماق = گزمک ، دئور وورماق
نامرد اولوم قایی - قایی دولاشماقدان اولانسین
دونیا میزا معنا وئرهن انسان عمرو اوزانسین
"یادداش" ص ۶۶
دوغرودان دا بیر عالم میئن ویطوشانین گئجه سی
گئوزه ل کئچیر بویئرلرده دولاشانین گئجه سی "ویطوشا" ۱۳۳
اوخشاسین اوپسون ائوز عشق ایله برک - برک قوجوسون
اونون عشقیله فضالاردا دولاشسین ، اوچسون
"یاخشی یولداش" ص ۳۰۴
- ۱۲۷- دولاشیق = دوز گئتمه یین ، (پرپیچ)
دولاشیق یولدا حسنون اولدو هدر! "صون مکتوب" ص
۱۲۸- دویماق = حس ائتمک ، آنلاماق
آغلادیم قالمادی گئوزلریمده یاش ،
دئ بونو دویدون مو مزارینده سن . "قارداش مزاری" ص ۱۵۴
۱۲۹- دئشیک = دلیک
بدنی گولله لردن دئشیک - دئشیک دیر تامام .
"آمریکا نه دیر بو؟" ص ۱۱۳
- ۱۳۰- دئشیم - دئشیم = دلیک - دلیک
دونیا نین هر یئرینده آزادلیق ووروشوندا ،
گولله دن دئشیم - دئشیم بیرآل بایراق اولایدیم .
"دئشیرم" ص ۶۰
آزادلیق ووروشوندا گولله دن دئشیم - دئشیم ،
قیزیل قانا بویانمیش بایراغیم ، بایراغیم وار .
"دینله منی" ص ۲۴۷

۱۳۱- دیکسینمک = دانیشیق دیلینده "دیسکینمک" ایله افاده ائدیلن مفهوم
کؤلگه نندن دیکسینیرسن .

"هئچستان اهلی" ص ۲۶۳
۱۳۲- دیکمگ / تیکمک = تیکمک "بنا ائتمک، انشاء ائتمک و دیکمک فارسجا
دا " دوختن " دیر .

بو شهرده بیرچوخ قشنگ عمارت لر تیکمیشدی .
گوزلرینی آغ گونلره ، گله جگه دیکمیشدی
ص ۳۵۶ "تبریزده قیش"

۱۳۳- دیلنجی = صدقه ایله کئچینن (گدا)
بورجوئوزدان بیرآز وئرین من دیلنجی دگیلم
قول دگیلم قارشینیزدا کمان کیمی اگیلم
ص ۳۵۸ "تبریزده قیش"
اربابلار باغیریر : چکیل دیلنجی .
اثل بیلیر ، بو آدام دگیل دیلنجی

"شاعرین اؤلومو" ص ۳۳۵
۱۳۴- دئییه = سبب ویا مقصد بیلدیریر ، "وئرسین دئییه" و "وئرمه گبی
اوچون " دشمکدیر .

بیزده زیرک اولموشوق ، بیزده قوچاق اولموشوق
معلم امتحاندا بیزه "بئش" وئرسین دئییه
ص ۴۵ "جغرافیا درسینده"

مصراclar قوشون کیمی دوزولدوکجه جرگه یه
سئویندیم ایسته گیمه نایل اولورام دئییه
ص ۵۷ "یوخوسوز گئجه م"

۱۳۵- دیلمانج = ترجمان
سن منیم ایلک عشقیمین ایلک دیلمانجی اولموسان
شعیریمین شهرینده دگیرمانجی اولموسان
ص ۴۲ "صحبت"

۱۳۶- دیله مک = آرزولاماق
سن حقینی آلاماق دیله ییرسن سه ، همن ، قوش !
ص ۱۰۷ "عصیان یارات"

۱۳۷- دینله مک = قولاق آسماق

دینله شاعرینی، تبریزلی گۆزهل

یئنه حسرتینله آلیشیر سینهم، " دینله " ص ۲۰۱

اوخوجوم، دینله منیم ساده اورهک سۆزلریمی

اوزو آغ، آلسی آچیققلارلا بوگون فخر ائدیرم

ص ۶۷ "مکتوبا جواب"

۱۳۸- دئویرمک = پیخماق، ترس چئویرمک

اوجا دان شاعره یول وئیرین، دئییر،

بوکهنه عالمی دئویرین، دئییر، "شاعرین اولومو" ص ۳۳۱

۱۳۹- ذروه = داغین ان یوکسک نقطه سی، (قله)

یاخشی بیلیرمکی من منلیگیندن دؤنمه یین،

ذروه سیندن اشنمه یین ووقار اوره گیمده دیر.

ص ۳۹ "باها را اوره گیمده دیر"

دورما قالخ ذروه لرین ذروه سینه

ص ۹۹ دیله گل، قوی بشریت قولاق آسین سینه

۱۴۰- رسام / رساملیق = نقاش، نقاشلیق

رساملیغین دا واردی، شاعرلیگین ده واردی،

قلمین ده، فرچان دا عطیرلی ایلک باها ردی

ص ۱۴۷ "مشهدینی یاد ائتدیم"

۱۴۱- روباب = چالغی آلتی (چنگ)

او گوندن بو گونه دک آغلایان تفللرینده

حسرتله سیزدن دئییر کؤنول روبابیم منیم "عومورکتابیم" ص ۲۵۲

۱۴۲- رجا = خواهش

سیزدن بیر رجا دا، دوستلار بودور، بو

کوردن یوخ، آرازدان گتیرین سویو "وصیت کیمی" ص ۲۰۲

۱۴۳- زاواللی = یازیق آدام، بیچاره

ایندی آرتیق زاواللی سان هئیها ت

ص ۱۶۷ سنه بیگانه دیر بیزیم حیيات، "صون مکتوب"

بو زاواللی آتانی شهرتینه اوله نیر

آزمین چوخ بیلدیگی ثروه تینه اوله نیر

ص ۳۴۰ "قیزدردی، آتا دردی"

۱۴۴- ساپاند = فلاخن

آغاچلارا دیرماناردیق، یاخشی ساپاند آتاردیق،
بیچین واکتی مورگهله ییب خیرمانلاردا یا تاردیق.

"قاراجی محمدین حکایه تی" ص ۳۴۴

۱۴۵- ساپماق = دوزیولدان چیخماق (انحراف)

دوشونور: من آتیمی یاد چوله سوردم، چاپدیم،
قاپیلیب حسه بوگون دوغرو یولومدان ساپدیم.

"یاخشی یولداش" ص ۳۱۷

۱۴۶- ساحه = میدان

بیر دده آختاریرام مشهور بیر یازان اولسون
عومورلوک هر ساحه ده چتینیم آسان اولسون

"پیر دده آختاریرام" ص ۲۶۱

۱۴۷- سارای = دولت باشلارینین بویوک اقلری، گورکملی بینا

تمه لی پوچ قوجا سارای، اوزون دگیل عمرون سنین

"یشددی زنجی" ص ۱۰۹

۱۴۸- سارسیلماق = تیتره مک، ضعف گهسته رمک

ان یاخشی انسانلاردی سندن نگران قالان

سارسیلما دین، اؤنونده دوشمنلرین کیچیلدی.

"یئلکه نین غرق اولمادی" ص ۱۱۳

آتیلیب صون دؤگوشه نعره چکیر بیرده خزر

سارسیلیر چرچیوه سیندن قاپیلار، پنجره لر

"شووه لان دا" ص ۱۳۴

۱۴۹- سارسیتماق = تیترتکم

یوخ بیزی سارسیتما دی، قورخو تما دی ووروشلار

عزیز بیر خاطره دیر آلنیمیردا قیریشلار

"دوستوم بیلیرسن می؟" ص ۱۵۶

۱۵۰- سارماشماق = قوجا قلاشماق، بیر- بیرینه ساریلماق

بیر- بیرینه سارماشاراق سیخیلدیلار دیوارا

دوشونه رک آرادیلار بوسون درده صون چارا

"تبریزده قیش" ص ۳۵۸

۱۵۱ - سارماق = بیرشقی بیرشقی ایچینه قویماق وقاپاتماق، احاطه ائتمک، یاراننی باغلاماق کیمی معنالاری واردیر.

یارامی قارا گونده ماهنیلاریملا ساردیم
دالغالاری آوار تک بو آلریمله یاردیم "اولماسایدی ص ۸۲
۱۵۲ - ساریلماق = بوتون قوت ایله اله آتماق

انقلابین آمان بیلمز، سلاھینا ساریلاراق

عملی ایله، اگری لره سیلله ووران

حق سوزویله گولله ووران

جمعیتی هر چیرکابدان تمیزلەین ...

"بایراغیمین آلتیندا ص ۲۵

آفاقینی سارمیش، گورورم من یئنه آفات

هئچ بیلمه ییرم اویغوداسان سن نییه هیهات !

"عصیان یارات" ص ۱۰۷

۱۵۳ - ساغالماز = یاخشی اولمایان، چاره سیز

اوزقویون گوزلرینی زیللە یەرک دیواره

ساغالماز یاراسینا چاره آختاریر، چاره

"بهتان زاده" ص ۲۷۳

۱۵۴ - سانماق = ظن ائتمک

سانیرام کی، یئر اوزونه ایشیق سالان اولدوزلار

کۆچوب گئتمیش دهالارین قوجالمايان سوزودور.

"آنام تورپاق" ص ۱۴۳

۱۵۵ - سایماز یانا = اهمیت وثرمز حال آتماق

هر ایل باهار سایماز یانا، کئچیر یانیندان

صاحبکارلار پول چیخاریر قورو جانیندان "فیروزه" ص ۱۳۵

۱۵۶ - سرت = یوموشاق اولمایان

گاه باهاریم قیش اولوب، گاه سرت قیشیم بیرایلک باهار

وارلیغی معنا دولو سانسیر فصیل لر گورموشم.

"نسیل لر گورموشم" ص ۱۰۴

نه تخت سایدین، نه تاج سایدین، اگیلمک بیلمه دین شاعر

او سرت اولو زامانیندا دیونجا گولمه دین شاعر

"الین یاندی، دلین یاندی" ص ۳۵

۱۵۷- سرگی = نمايشگاه

شاختا بابا الى - يله بوتون پنجره لرده
نئجه سرگی آچا جاق ماهر بيرنقاش کیمی...

ص ۱۲۹ " يشنه داغلاردا "

۱۵۸- سزمک = حس ائتمک

يوردونو گزمه يين لر عمورلوک آخساق قالير
سن بونو ايلک آددیمی آتان گوندن سزميسن

ص ۱۱۸ " داغلارين آغ ساققالی "

کوچه لری آددیم- آددیم گزيرم

ص ۲۵۰ ياخيشلاردا بوخواهشی سزيرم "قوجا کاتب"

۱۵۹- سفربر = بسیج

داها پارلاق صابا حا زيلله ميشم گوزلریمی
دوغرو بير يولدا سفربر کیمی يم، يول گئديرم

ص ۶۷ " مکتوبا جواب "

وطنين دار گونونده سفربر عسگر اولدوق
مشقت لی يوللاردا نه بئزدیک، نه يورولدوق

ص ۱۵۶ "دوستوم بيليرسن می؟"

گورورکی سربازلار بيرده پلیس لر

ص ۲۳۱ اولوب باشدان - باشا حاضر سفربر، "شاعرين اولومو"

۱۶۰- سورمک = جوت سورمک، دوام ائتمک

يازيق کندلی خان يئيرینی سورور کوتانلا
دولور هرگون گوزو ياشلا اوره گی قانلا

ص ۱۳۰ " فيروزه "

چوخ سورمه نای سئوينجيميز ايلک محبت ياغيندا
کونلومده کی آرزولارين چيچک لهنن چاغيندا

ص ۲۳۷ " اوره ک "

۱۶۱- سوزمک = گوزلرله تدقيق ائدر کیمی باخماق

سوزدو اطرافینی شاقين - شاقين

سولدو گول چهره سی بيردن يازيغين .

ص ۳۱۸ " ياخشی يولداش "

۱۶۲ - سونگو = سرنهزه

اورهك لره، آغيزلارا، قولاقلارا، گوزلره
سونگولرى توشلايىمبلار وطن ملت آديندان.

"اورهك دوزه رى" ص ۱۱۰

وطن محبتيله وئردىن سوزو - سونگونه .

"مشهدى نى ياد ائتديم" ص ۱۴۸

گولله لره، سونگولره هئچ وقت، هئچ زامان

آنام ديللى بير ملتى دفن ائتمك اولماز

"دفن ائتمك اولماز" ص ۲۵۰

۱۶۳ - سیرداش (سرداش) = همراز

سنسن اوره گيمه، روحوما سیرداش

قارالار گشيجهك سن گئتسن داغ - داش "آماندير گئتمه" ص ۲۱۸

۱۶۴ - شاهه قالخماق = آتين اللرينى قالدیریب اياقلاری اوسته دورماسی

یوکسلمک، اوجالماق

شيلتاق خزر سئوينچيندن جوشا گلیر ايلک باهاردا

شاهه قالخان دالغالاردیر يه هرلنمیش آغ آتلاری

"خزرده" ص ۱۴۱

۱۶۵ - شاشقین = متعجب، حیرت زده

سوزدو اطرافینى شاشقین - شاشقین

سولدو گول چهره سى بیردن یازیفین، "یاخشی بولداش" ص ۳۱۸

۱۶۶ - شاشیرتماق = شاشیرماسینا یول آچماق، بیریسینی شاشقین حاللا

گتیرمک

هرآددیم باشیندا دوشمه سن دارا

شاشیردار انیشلر، یوخوشلار سنى، "باغیشلار سنى" ص ۲۵۸

۱۶۷ - شام (شام آفاجی) = کاج

اوزاندى کولگه سى یاشیل شاملارین

گون باتدی افقده ایزی قالمادی، "قارداش مزاری" ص ۱۵۴

۱۶۸ - شرقى = ماهنى، مثلودی

یئریبیرکن ایپک اتکلری نین

شرقى لر سؤیله سین ایپک لی سسى، "سون مکتوب" ص ۱۶۶

۱۶۹- شلاله = آبشار

داغلارین لاله سینی کیمه تا پشیریب گئتدین ،
جوشغون شلاله سینی کیمه تا پشیریب گئتدین ؟

" کیمه تا پشیریب گئتدین " ص ۱۱۵

۱۷۰- شلیک = جشن ، طوی ، مجلس

ساز چال یئنه شلیک قور . " گل ، گل " ص ۵۸

یوز باهار اؤتورموشم ، آرتیق یاشا دولموشام
حسابسیز شلیک لرین آغ ساققالی اولموشام

" آغا جلارین دردی " ص ۱۲۴

قوجالاردا جاوانلاردا بیلدیم نییه شلیک ائدیر ،
وطن اوغلو ، قوجا کاتیب تقاعده چیخیب گئدیر .

" قوجا کاتب " ص ۲۴۹

۱۷۱- صوبا = بخاری

گوروشورم دمیر یئین صوبالارین باشینداکی

شیر بیلک لی اوغوللارلا ، " بایراغیمین آلتیندا " ص ۱۹

۱۷۲- صنعی = ساختگی ، مصنوعی

صنعی تبسمون ، صنعی صحبتین ،

عمرو بیرساعتلیق ایلک محبتین "مودا قربانی " ص ۲۶۸

۱۷۳- صیخ = آرا لبق سیز (پرپشت ، انبوه)

تارلی ، کامانلی ، سارلی صیخ مئشه لر سنین دی
دوستوم بو جاه جلالی کیمه تا پشیریب گلدین

" کیمه تا پشیریب گلدین " ص ۱۱۶

۱۷۴- صیغاللاماق = دوز و صاف حالا گتیرمک (نوازش)

بوگون تاما ملاییرسان ، سن اؤز اللی یاشینی
وطن " وار اول " سؤیله ییب ، صیغاللاییرباشینی

" دوستوم بیلیرسن می ؟ " ص ۱۵۷

۱۷۵- صیغماق = یئرلشمک

صیغارمی ، سؤیله ، بیرجه ماهنی یا سنین جلالین ؟
بؤیوک اثرین بویار اتدیغین یئنی حیات دیر .

" بیز یار اتمیشیق " ص ۴۴

_____ قالانی گلن صایی دا

سۆز و كلام ساكت لار

(۴)

سيد عمارالدين نسيمي حرفى طريقته منسوب اولدوغونا گوره ، سۆزه درين محبتله ياشيب ، يوكسك معنى و قيمت وثيرير . اونون فكرينجه سۆز هر شئى دن اوستوندور ، مقدس دير ، ازلى و ابدى ديروبوتون بيليك ، فضيلت و هنر سۆزدهن توره نير . سۆزون تركيب حصه لرى حروف اغزلوگونده مقدس دير الاهيت رمزي دير .

دينله گل بوسۆز و كه جان دير سۆز	عالى و آسمان مكان دير سۆز
شش جهتن منزه آنلا و بـ	شؤيله كه خالق جهان دير سۆز
نازل و منزل آنلا كيم بير دير	يئنه كندويه ترجمان دير سۆز
طول و عرضيله عمقى بولونماز	لون بيحدو بى نشان دير سۆز
بو حديثه نظر قيل اى عارف	آنلياسن كه بى مكان دير سۆز
عقل ، كل ، عرش كرسى ، لوح و قلم	چار عنصرله آسمان دير سۆز
ظاهرو باطن ، اول و آخـ	آشكارا وهم نهان دير سۆز
كاف و نوندان وجوده گلدی جهان	اگر آنلار ايسن عيان دير سۆز
آدم و موسى ، عيسى و احمد	مهدى صاحب الزمان دير سۆز
عاقل آنلار ، سۆزونو مختصرائت	اى نسيمي چو بى کران دير سۆز
بؤيوك اؤزبك شاعرى امير عليشـ	يهرنواش يه گلد يكدە . اودا اؤز اثرـ
لرينده سۆز و كلام باره ده فكرلر سؤيله ييب ،	ملاحظه لر يور و تموشدور . بودور
امير عليشير فكرلريندهن نمونه لر ،	شاعر ، دنيانى بير گلستانا ، سۆز و ايسه

نغمه يه ، وکلام صاحبينى چچه ووران بلبله بنزه ديرو "مجالس النفايس" ده يازير :
يوز حمدا وناکيم ياساب^(۱) جهان بستانى

ايلا^(۲) يوزوزلغيدىن گلوور يحسانى
قىلدى يساغاج بوباغ روح افزانى^(۳)

نظم اهلى اونونگ بلبل خوش الحانى

امير عليشير نوا ئىيه گوره ، سۆز ، اونا گوره هر بير شئى دن اوستوندورکه ، او
بیرنجى صادر وبیرنجى مخلوقدور . سۆز ، اونا گوره نامحدود واولچولمز قدر
وقيمته شايانديرکه ، بوتون پيامبرلر و متفکرلر سۆز واسطه سيله انسانلارى -
هدايت ائتميشلر ، سۆز ، اونا گوره قيمتلى وعظمتلى ديرکه عيسى پيغمبر
سۆزله انسانى ديريلتميش اولدو . سۆز اونا گوره اوستوندورکه ، اورهک لرین
آچارى وبعين لرین آيناسى دير ، بشرگلشنى نين ثمرى آدلانىر . آشاغيداكى
بيت لره دقت يئتيرهک :

کونگول درجى ايچره گهر سۆز دورور

بشرگلشنيندا ثمر سۆز دورور

ايرور^(۴) سبؤز فلک جسمى نين جاني هم

بو ظلمات نينگ آب حيوانى هم

اگر جان ايماس^(۵) بس نه ديرکيم مسيح

اولوگ^(۶) تير کؤزور ديم کلام فصيح

اگر آب حيوان ايماس بس نچوگ

تاپار جان زلاليدىن آنينگ اولوگ

نى بولغاي آنينگ وصفيده ائل سۆزى^(۷)

که هرنى که ديرلار ايرور چون اۆزى

بوسؤز کا فرينش دين اشرف دورور

آنينگ داغ نورونو الطف دورور

جواهر نجه خوب دلکش دورور

ولى نظم سلکى آرا خوش دورور

سؤزايچره که يالغان ايرور ناپسند^(۸)

چونظم آيتى لار قىلدى دانا پسند

بیزجه بؤيوک نوا ئى نين جفتاي تورکجه سينده نظمه چکديگى وسوزون هر طرفلى

ايضاح و قيمتيني وئردىکلرى بيت لرینين ترجمه سينه هئج احتياج يوغدور

۱- زينت وئرميش ۲- ايلير ب ۳- بزق ۴- يئيشير ، قارنا پر ۵- دگن ۶- اولو ۷- تاپاق ۸- يالغان

وهر بىر تۈرك دىللى اوخوجو ، اونو گۈزەل درك ائدە حكدير . هم دە گۈرورسونوز
 عصرلرین يادگار ی اولان بوسۆزلر ، بودیل ، بوشعر ، بوفكر و ملاحظه لرنه قدر دوغم
 ه قدر اۆزوموزونكو ، نه قدر اوره گه ياتان و كۆنول اوخشا ياندير .
 عموميتله بۆيوك داهى و حقيقى وطنپرور عالم و شاعر امير عليشير نوائى بوتون
 تۈرك دىللى خلقلرين وحدتينى ، الفتينى و قدرتينى ديله ييب ترم ائدەن
 بير شاعردير . او ، نه تكه دۇنيا تۈركلرينين بلكه بوتون مترقى بشریتين ديلما -
 حى ، شاعرى و سۆز استادى دير . اونون بوشعرينه دقت يئتيره ك ، اونون
 اوره ك دۇيونتولرینى دینله يه ك :

بحر عشق ایچره نوائى آشنالیق بولما دیم
 تاكه بير گۆزى آراس او بيرنى آموى ایلادیم
 بۆيوك سۆز استادى ، عرب ، فارس و تۈرك ديلينده قيمملى اثرلرين مؤلفى
 محمد قاضى ده سۆز باره ده و كلام حقينده چوخ دگرلى سۆزلردن ميشدير
 سۆزون ، رول ، موقع و اهميتيندن دانيشميشدير .
 خلقه آغزين سۆزىنى هر دم قيلور اظهار سۆز
 بونه سىردير كيم اولور هر لحظه يوخدان وار سۆز
 آرتيران سۆز قدرينى صدقيه ، قدرين آرتيرار
 كيم نه مقدار اولسا اهلين ائيلر اول مقدار سۆز
 وئر سۆزه احيا كه دوتدوق جاسنى خواب اجل
 ائدەر هر ساعت سنى اول اويقودان بيدار سۆز
 بيرنگار عنبرين خط دير كۆنولر آلمانغا
 گۆسترەر هر دم نقاب غيب ده رخسار سۆز
 خازن گنجينه اسرار دير هر دم چكر
 رشته اظهاره مين - مين گؤهر اسرار سۆز
 اولمايان غواص بحر معرفت عارف دگيل
 كيم صدف تركيب ده ن دير لؤلؤ شہوار سۆز
 گرچوخ ايمتير سن فضولى عزتين ، آ زائت سۆزو
 كيم چوخ اولدوقدان قيليب دير چوخ عزيزى خوار سۆز
 بۆيوك فضولى آدلارينى چكديگيميز هر اوج ديلده سۆز حقيده گۆزەل ملاحظه لرین
 مؤلفى دير . ايسدى فارس ديلينده سۆيله ديگى سۆزلره دقت يئتيره ك :
 زسخن خوانى كشيدم پيش اهل روزگار - ذوقهاى گونه - گون دروى زاسوا عنعنم

میستم شرمندۀ هر مهمان که آید پیش من

خواه از ترک آید و خواه از عرب خواه از عجم

هر که خواهد، گویا و هر چه خواهد گوید

نعمت باقیست این نعمت نخواهد گشت کم

شاعر فضولی سوزون بئشگی و خزینه سی اولان کتاب باره ده بئله سؤیله ییر:

خوشرز کتاب درجهان یاری نیست در غمکده زمانه غمخواری نیست

هر لحظه از او بگوشه تنهائی صد راحت هست و هرگز آزاری نیست

صفوی دؤورونون ان سؤیوک و چوخ محصوللوسؤزاستادی صائب تبریزی به

گلدیکده، بو یوزمین بیتدن آرتیق شعرین مؤلفی ده اؤزونون بوزنگین

ورنگارنگ ادبی میراثیندا سؤز و کلام مسئله سینه ده بای آپاریب، بوباره

ده ده گؤزه ل فکرلر سؤیله میشدیر. مختلف شعرلری داخلینده اولارلا بیتلره

راست گلیریک که، هامیسی فکرو مضمون، فرم و صورت گؤزه ل لیگی اعتباری ایله

ممتاز و درین دیر. بودور اولاردان نمونه اولاراق بیرنئچه بیتینی اراشه

اندیریک. دیگر مسلمان کلاسیکلر کیمی، صائب ده بوعقیده ده دیر که، سؤز

الهی بیر آیت دیر و اؤزوده گؤیدن یئره نازل اولموشدور. البته بسورادا

شاعرین مقصدی گؤیدن نازل اولان بئش مقدس، آسمانی کتاب دیر:

اگر کلام نه از آسمان فرود آید چرا بهر سخنی خامه در سجود آید

صائب ده مولاعلی علیه السلامین "المرء مخبوء تحت لسانه" کلامینی رهبر

توتاراق یازیر:

رنگین سخنان در سخن خویش نهانند از نکبت خود نیست بهر حال جدا گل

صائب ده سؤیوک سلفی نظامی کیمی سوزون اصیل اولوب باشقاسی نین سؤیله —

دیگینی تکراری اولما دیغی طرفداری دیر. حتی شاعر، سوزونون اصیل و

اورینال اولماسیله یاناشی، کیمسه دن شعر سؤیله مکده تعلیم گورمه دیگینی

ده بئله بیان اشدیر:

تتبع سخن کس نکرده ام هرگز کسی نکرده بمن فن شعر را تلقین
صائبین فکرینجه، سؤزهر بیر انسانین معنوی غیداسی اولمالی و اونویا شاتما

حیات من ز سخنهای دلنشین باشد غذای من چو صدف گوهر شمین باشد

صائب بوعقیده ده اولموشدور که، گؤزه ل سؤز سؤیله مک، اؤز افاده و کلام بیان ائتمک

ا و چون سؤیوک زحمته قاتلاشماق، سؤز و کلام صاحب لری نین قوللوغوندا دورماق، ایللر

بویو اؤگره نمک عذابینا باش اگیب طاقت گتیرمک گرکدیر. بونسوز میداننا

آتیلماق و بودنیزده اوزمک محال دیر.

گریبان سخن صائب بدست آسان نمییاید

دلم شق چون قلم شد بسکه دنبال سخن رفتم

زنالهای که کند خامه میتوان دانست
* * *

که کوه درد بدل صاحب سخن دارد

تا شوی مانند صائب در سخن عالیهقام
* * *

خاکپای هر سخن پرداز میباید شدن

* * *

بی درد، مشکل است سخن گفتن اینچنین

زنگین شود سخن ز جگر سفتن اینچنین

* * *

بی خون جگر معنی رنگین ندهد روی

چون نافه بریدند بخون ناف سخن را

صائب ده بویوک سلفی سعدی کیمی دینله ییجی نین ، قولا ق آسانین سؤزون ،

نطقون داهادا دگرلی . و تأثیرلی اولونما سینا بویوک تأثیر اولدوغوندا ن

دانی شیر و بیرنوع سعدی نین فکرینی تکرار ائتمیش اولور و دشیر :

مستمع صاحب سخن را بر سر شوق آورد

غنچه خاموش بلبل را بفریاد آورد

یوخا ریدا کی بیتین ایکی نجی مصراعیندا ، شاعر سکوتون ، سوسماغیندا

اوستونلوگونو شرم ائتمیش اولور ، سؤزون یوکسک قیمتی و دگری ، وسؤز

صاحبین عزتی و حرمتی باره ده شاعریا زیر :

دلیل عزت اهل سخن همین کافی است

که خورده های قلم ، زیر پا نباید ریخت

صائب ، دوز سؤزو زهرلی بیراوا بنزه دیرکه ، یاراماز و نادوز آداملارین

جگرینی دلیب گنجیر . شاعرین فکرینجه آنجا ق شیرا وره کله دوز سؤزله

ائشیتمه که قدرتلری چاتار و بوایش هرکسین ایشی اولابیلمز ، چونکه ، او

اولدور و جو زهرکیمی دیر ، همیده آجی دیر :

سخن راست خدنگی است که زهر آلود است

جگر شیر که دارد که ، به جرأت شنود

* * *

سخن تلخ فرو برده و قهقه زده ام

کام من تلخ کی از زهر هلاهل گردد

شاعرین فکرینجه سؤز گلستانین سیریندن عبرت آلینمالی ، حیات درسی

اؤگره سمه لی ونه ایت تر تۆکمه لی دیر :

عرق کلک سبک خیز مرا پاک کنبد

که ز گلگشت سرکوی سخن می آید

صائب اؤزونون هر شئی دن علاقه سینی کسب ، سؤز ایله ، کلام ایله باغلانیدیغی
بیان ائدییر ، دوغرو داندا یوزمین بیت دن آرتیق شعر ، اؤزوده صائبانه
ودرین مضمونلو شعریا زما قپیرانسان عمرو اوچون حدیندن آرتیق چوخدور .
عمرون بوتون شایه لری ده بئله گرک سؤزه ، شعره حصرا ولسون که ، بسو
عظمت ده وظیفه نین عهده سیندن گلمک ا ولسون .

صائب از اندیشه زنجیر مویان فارغم

بست حزلف پریشان سخن دلخواه من

بوتون وارلیغینی سؤزون قارائتئلینه باغلایان بؤیوک تبریزی صائب
حقینده بیز چوخ ایش گؤرمه لی بیک . صائب صفوی دؤورونون ابداعچی و
نووا تور شاعر لریندن اولوب ، اؤزوده بوادیسی مکتبین بانیسی دیر . او ،
اصفهان سبکی یا خود هندسبکی نی یارادان شاعر لر دن ده ، اصلینده اصفهان
سبکی آدلانان بوسبک ، صفویلر سا راییندا یا شایان آذربایجان شاعر لری -
طرفیندن اورتایا چیخمیش و بیر صبر ایوشا عر لر دن معین سبب لره گؤره ، معین
تضییق و اعتناسیزلیقلار اوچوندان کوسوب هندوستانا گئدیپ اورادا بوسبکی
رواج ائتدی کلرینه گؤره بوسبکه "هند" سبکی ده دئمیشر ، ولی اصلینده
آذربایجان صنعتکارلاری و سؤز استادلاری واسطه سیله یارانیپ ، اورتایا
چیخان ورواج تاپان اصفهان سبکی اولموشدور . صائب بوسبکین ان گؤرکملی
نماینده سی اولاراق بودؤ ورون ادبیات سما سی نین ان پارلاق اولدوزودور .
شاعر ، اؤزونون بوسبکه منسوب اولدوغونو ، صون درجه تواضعکارلیقلا
بیان ائدیپ ، بونو ، اؤزو اوچون بیر امتیاز حساب ائتمیشدیر . :

میان اهل سخن امتیاز من صائب همین بس است که با طرز آشنا شده ام

صائب این طرز سخن را از کجا آورده ای *

خنده بر گل میزند رنگینی اشعار تو

صائب ، سؤزون و کلامین تام قیمتینی اؤده مک اوچون "کلام من" آدلی بیر
غزلیده کلامین مقام و منزلتینی ، سؤزون قدرینی و قیمتینی اولدوقجلا
گؤزه ل ترنم ائتمیشدیر . بودور ختم کلام اولاراق صائبین "کلام من" غزلیده سی

بو تو ولو کده حرمتلی اوخو جولارین نظرینه چا تدیریریق :
 دل میبرد ز قند مکر کلام من نی می کند به ناخن شکر کلام من
 ای و امصیتا که بشد خرج مردگان چون حافظ مزار سراسر کلام من
 در قطع ره ز جاده بود خضری نیاز از راسنی غنی است زمس طر کلام من
 در گفتگوی نازک من نیست کوتاهی از مد ما سویست رسا تر کلام من
 از گوش بیشتر به دل مستمع رسد از دل پذیرئی که بود در کلام من
 کاغذ حریف بال سمندر نمیشود دفتر کند زیال سمندر کلام من
 یک نقطه خرده بین نتواند بسهویافت هر چند پیچ و تاب زند در کلام من
 نسبت بفکرهای قدید^(۲) شمر که هست از تازه گی چکیده کوثر کلام من
 اندیشه اش زیاطن یا جوج دخل نیست باشد متین چوسد سکندر کلام من
 چون ما رپا براه نهید کشته میشود انگشت اعتراض منه بر کلام من
 گردید خشک همچو صدف پوست بر تنم تا گشت آبدار چو جوهـر کلام من
 صائب که آفتاب زدل تا نفس کشید
 آفاق را گرفت سراسر کلام من

۱ - الْعَجَلَةُ مَذْمُومَةٌ فِي كُلِّ أَمْرٍ إِلَّا فِيمَا يَدْفَعُ الشَّرَّ

تله سمک - شرین دفعیندن باشقا - هرایشده پیس دیر .

۲ - مَنْ عَجَلَ زَلَّ

تله سن ، قایار (سوروشو)

۳ - مَنْ صَبَرَ هَانَتْ مُصِيبَتُهُ

صبر ائده نین مصیبتی بونگولله شر .

۴ - مَنْ يَصْبِرْ يُظْفَرْ

صبر ائده ن قازانار

۵ - إِمْرٍ بِدَايِكَ مَا مَنَى بِكَ

اؤز در دینه دؤز

۶ - إِذَا لَمْ تَكُنْ عَالِمًا نَاطِقًا فَكُنْ مُسْتَمِعًا وَاعِيًا

اگر بیلکلی ناطق دگیلسن اؤگره ن دینله یحی (قولا ق آسان) اول .

۷ - شَرُّ النَّاسِ مَنْ كَانَ مُتَتَبِعًا لِعُيُوبِ النَّاسِ وَعَمِيًّا عَنْ مَعَايِبِهِ

ان پیس آدام اؤز گه لرین عیبین گؤرن و اؤر و بونکون گورمه یی دیر .

۸ - سَامِعُ الْغَيْبِ أَحَدُ الْمَغْتَابِينَ

دئدی - قودی (غیبت) یه قولا ق آسان دئدی - قودی حیلردن صاییلار .

۹ - غَافِضُ الْفُرْصَةِ عِنْدَ امْكَانِهَا فَإِنَّكَ غَيْرُ مُدْرِكِهَا عِنْدَ فَوْتِهَا

فرصت الینه دوشنده اوندان فایدالان ، چونکی الدن گئدسه قاییتماز .

۱۰ - مَنْ رَضِيَ بِقِسْمِ اللَّهِ لَمْ يَحْزَنْ عَلَى مَا فَاتَهُ

تانی نین وئردی گینه راضی اولان الیدن گئده یه کدرلنمز .

۱۱ - مَنْ رَاكْتَفَى بِالْيَسِيرِ اسْتَعْنَى عَنِ الْكَثِيرِ

آزا دؤزه ن ، چوخا محتاج اولمازار .

۱۲ - أَحْسَنُ الْمَقَالِ مَا صَدَّقَهُ الْأَعْمَالُ

سؤزلرین ان یاخشیس ی عمل ایله بیرلیکده اولانی دیر .

۱۳ - إِنْ مَاضِيَ يَوْمُكَ مُنْتَقِلٌ وَبَاقِيَهُ مُتَّهَمٌ فَأَعْتَنِمْ وَقْتُكَ بِالْعَمَلِ

کئچن کئچمیش ، گلن ده یللی دگیل ، بوگونو غنیمت بیل و چالیش .

۱۴ - آفَةُ الْعِلْمِ تَرْكُ الْعَمَلِ بِهِ ، آفَةُ الْعَمَلِ تَرْكُ الْإِخْلَاصِ فِيهِ

علمین آفتی اونا عمل اشته مک ، عملین آفتی اخلاص یله بیرلیکده اولما غی دیر .

آذربایجان شفا هی خلق ادبیاتی (۶)

دوکتور جواد دهیشت

کتاب دده قورقود فصلی نین صونوندا ، دده قورقود داستانلاری نین خلاصه لرینی و نمونه ایچون داستانلارین ان قیصا لاریندان اولان " دلی دومرول " (۵ - ایجی داستان) بویونو عینا نقل ائدیریک .

۱ - دیرسه خان اوغلو بوغاچین بویو : خانلارخانی بایبندیرخان ایلمده بیر دفعه توی (قوناقلیق) ائدیپ ، اوغوز بیگلربی قوناق جاغیراردی . همین توی گونلریندن بیرینده او ، امرا ائدیبرکه ، اوغلو اولانی آغ اوتاغا ، قیزی اولانی قیزیل اوتاغا ، اولادی اولمایانی ایه قارا اوتاغا آپارسینلار . صونسوز آدام لارا آتچاق قارا قویون قوورماسی وئرسینلر . دیرسه خان بورایا گلنده اونو قارا اوتاغا آپاردیلار . مطلبدن خبردار اولان کیمی او ، ائینه قاییدیر . اوزون ندیر - نیازدان صونرا ، اولارین بیراوغلو اولور ، اوغلان اون بیس یاشینا چاتیر . بیرگون دیرسه خان اوغلو اوچا وئاقلا میدانچادا اویناییر . او وئاقلا بایبندیرخانین نهنگ بوغاسینی گوره ن کیمی قاچیرلار . دیرسه خانین اوغلو ایه جسار تله ایره لی گلیر ، بوغانی یئره ییخا راق یاشین کسیر .

دده قورقود گلیب اونا " بوغاچ " آدینی قویور . بایبندیرخان ایه اونا بیگ لیک وئریر . سو ، بیرجوخ ایگیدلرده حسدحسی وئادیر . اولاردوشورلرکه ، بوغاچین قهرمانلیغی اولاری نظردن سالالیر . ایگرمی ایت دیرسه خاننا یالاندان گلیب دئییرلرکه ، اوغلون آغ باقال قوخالاری سؤیدو ، آغ بیرچک قاریلاری تحقیر ائتدی . ایگرمی یا شقا ایت ایه خرگتیریرکه ، اوغلون یاراما زایشلره مشعولدور . اونو اولدورمک مصلحت دیر . عکس تقدیرده او ، اوز آتاسینا دا قصدا ئده یلر . او مصلحت گؤرورلرکه ، اوغلونو او وئاق بیهانه سی ایله آپاریب اولدورسون . دیرسه خان بوتکلیفی به به نیر ، او زماننی اوز اوغلونو اوخلاییر .

آنا ، اوودان قاییدانلار ایچه ریسینده اوز عزیزسالاسینی گورمه دیگی ایچون برک هیحان گئچیریر . آنا اوره گی دوزمور . او ، قبرخ قیزلارایر اوغلونو آخترما غا گئدیر .

اوغلان ، آتاسینین اوخو ایله ییخیلان کیمی سوز آتلی ، باشیل دولو خضر (الیاس) یا سینا گلیب یاراسینی سارییر ، اونا دئییرکه ، سنه سو یارادان اولوم بوخدور . ، داغ چیچگی ، آنا سودو بویا رایا ملهم دیر .

آنا، اوغلونو تاپان کیمی همین ملهمله اونو ساغالدير، بوغا جی حکیملرین
یا تیندا ساخلا ییب دیرسه خان دان گیزله دیر.

اٹله بوزمان دیرسه خانین اطرافیندا کی ناملر اونو حبس ائدیرلر.

دیرسه خاسین اوغلو اوز آتاسینی ناملرین الینده ن خلاص ائدیر.

۲ - "سالور قازانین ائوی نین یغمالانماسی" بویوندا گۆسته ریلیرکه، قازان
خانین اوودا اولدوغونو جاسوسلار دشمنه خبر وئریر. اونلار گلیب قازان خانین
وار - دولتینی، مال - قاراسینی، آت وده وه لرینی پاریر. آناسینی، آروادی
صاچی ووزون بورلاخاتونو، واوغلو اوروزی اسیر ائدیرلر. بوندان اخبر توتان
قازان قاراچوبانین کۆمگی ایله دشمنلری تاپیر، بۆیوک ساواش اولور
قازان خان، اوز طرفدارلاری ایله غلبه چالیب گئری دؤنور. دده قورقود گلیب
شلیک ککچیریر، بواحوالاتلاردان "اوغوزنامه" دوزه لدير، اوز نصیحتلری ایله
دینله ییجی لره خیر دعا وئریر.

قولدا، اساس ایده یا، وطن پرورلیک دیر. قازان خان اوز یوردونو قورو یور
دشمنلرین غفلتاً باسقینی ائشیده ن بوتون اوغوز بهادرلری آياغا قالخیر،
قازان خانین آناسی، آروادی، اوغلو و باشقا آداملار اسیرلیکدن خلاص ائدیلیر
همین قولدا، آنا - اولاد محبتی، ناموس، عصمت مدافعه سی خصوصی بیر احتراملا
قلمه آلینمیش دیر. مثلاً، دشمنلر قازان خاندان انتقام آلماق اوچون اونون اسیر
آلینمیش آروا دینی مجلسه گتیریب شراب پایلاتماق ایسته ییرلر، لکن قیرخ اینجه
بئلی قیز ها میسی بیر آغیزدان اوزلرینین "بورلاخاتون" اولدوغونو دئییرلر.
بئله اولدوقدا، شۆکلو ملک تاپشیریرکه، قازانین اوغلو اوروزی دوغراییب،
اتینده ن کباب حاضرلا سینلار، کیم یئمسه، دئمهلر او، اوروزون آناسی دیر.
آنا، اولادینی چوخ سئویر، اونون اولومونه هئچ بیر وجهیله راضی اولایلمیر.
آنجا ق ناموس مقدس دیر. اونا گۆره ده اوروز آناسینا ملحت گۆرورکه، دشمنلر
اونون اتینده ن کباب بیشیرسه لر باشقالاری بیر یئسه، او، ایکی یئسسین.
دشمنه باش اگمک، ناموسی ساتماق اولماز.

بورادا، بیرجه تده دقته لایق دیر. قازان خان اوز آتاسینی، وار - دولتدن
بوتون اسیرلرده ن عزیز سا ییر، دشمنه چاتان کیمی آغ بیرچک آتاسینی طلب ائدیر
"مره شۆکلو ملک آغیر خزینه م، بول آخا می گتیر میسن سنه خرچلیک اولسون، قیرخ
اینجه بئلی قیزلا بورلاخاتونو گتیر میسن سنه یئسیرا ولسون، قیرخ ایگیتله
اوغلو و اوروزی گتیر میسن قولون اولسون، طؤوله - طؤوله شاهباز آتلاریم

گتیریبسن سنه منت اولسون، قاریجیق آنا می گتیر میسن مره کافر آنا می وئرگیلن
مه، سا واشما دان ووروشما دان قئیدیم، گئری دؤنوم، گئدیم"

بوتون بومسئله لر اوزمان خلقین دوشونجه لری حقینده تصور وئیریر.

۴ - "با یبورانین اوغلوبا می بگره ک بویو" ندا بگره کین قهرمانلیغیندان
شوکییه صداقتلی ولما سیندان دانیشیلیر. بیرچوخ بیگ لرله یاناشی، با یبورا
بیگ ده با یندیرخانین مجلسینده اشتراک ائدیر. او، با یندیرخانین یانیندا
دایا نمیش جوانلاری گوردو کده، صونسوزلوغونو یادینا سالیب هونکور- هونکور
آغلا ییر. هامی دعا ائدیرکه، اونون اوغلو اولسون. با یبجان ایسه آرزولایپر
قیزی اولسون و اوزقیزی نی با یبورا نین دونیا یه گله جک اوغلونا گؤبک کسمه
ائتسین. هرا یکی سینی آرزوسو باش توتور. با یبورا بیگ آداملارینی روم
اثلینه (استانبولا) گونده ریرکه دونیا یه یئنجه گوز آچمیش اوغلو اوچون
ده گرلی هدیه لر آلیب گتیر سینلر.

بوا وغلان اون بئش یاشینا چاتسا دا، هله لیک بیر قهرمانلیق گؤسترمه دیگ -
ینده ن آد سیزا ولاراق قالیر. او، بیرگون آتلا نیب اووا چیخیر. همین یئرده ن
کئچن تاجرلری یول کسنلر همویورلار. تاجرلر ده ن بیر کی کمک اوچون او-
مراجعت ائدیر. او، تاجرلرله و ایگیت اوغلانلار لایرلیکده قولدورلارین اوزه -
رینه هجوم کئچیب غلبه چالیر، تاجرلر روم اثلینده ن گتیردی کلری ماللاری ونا
گؤسته ریب، تکلیف ائدیرلرکه، خوشلادیغینی گؤتورسون. او، بیردنیز قولونو،
بوز آیفیری، آلتی پرلی گری، بیرده آغ توزلو یایی ایسته ییر. تاجرلر چوخ
پرت اولورلار، اوغلان سببینی صورو شدوقدا اونادئیرلرکه، بونلاری بیگیمیز
با یبورانین اوغلونا هدیه آپاریریق. اوغلان بیر سوز دئمه دن اونلاردان اوزا -
قلا شیر. تاجرلر با یبورا بیگین یانینا گلیب چا تدیقدا اوز خلاصکارلارینی
اونون یانیندا گوروب، راضیلیق و مهربانلیق حسی ايله اوغلانلا گوروشور، صونرا
ایسه آتاسینا یا خینلا شیرلار. تاجرلرین بو حرکتی با یبورانی تعجب لندیریر. و
ناراضی سالیر. تاجرلر آتانی مطلبده ن خبردار ائدیرلر. دده قورقود گلیب ونا
با می بگره ک آدینی قویور.

شادلیق علامتی ولاراق بیگ لر اووا چیخیرلار. با می بگره ک بیرجیرانی
قووا - قووا یا شیل چمنلیک ده قورولموش چادرین یانینا گلیب چیخیر. او، چادر
دا دینجلمکده اولان بانو چیچک له گوروشور. بیر- بیرینی تانییرلار (بوا ونون
گؤبک کسمه سی ایدی)، قیزیل اوزوگونو قیزین بارماغینا تاخیر. بگره ک، بانو

چیچەگى اونا ئالماغى آتاسىندان خواھش ائىدىر. لاکن بانوچىچەگىن قارداشى دلى قوچر بوايشە مانع اولور. ائلچىلىك وظیفە سىنى دده قورقودا حوالە ائىدىرلر، او، ائلچىلىگە گئىدىر. همىن گئجە بىئدى يوز نفر قولدور بگرهگى اوتوز دوقوزايگىت دوستى ايله اسىرا ئىدىر. بواحوالاتدان اون آلتى ایل كئچىر. بگرهك دن صوراغ وئره ن اولمور. يالانچى اوغلو يالينجىلىق بگرهكىن بىر كۆيىنگىن قانا باتىرىب، اونون اولوم خبرىنى گتيرىر. يالانچى اوغلو يالينجىق همىن قىزلا نىشانلىنىر. تويا حاضرلىق گۇرولور.

بگرهك، بانوچىچىگىن باشىنا گلن احوالاتدان خبرتوتور. بگرهك اونو اورەكدن سئوھن دشمن قىزىنىن كىمكلىگى ايله اوزونواسىرلىكدن قورتار قاجىر. يولدا بوز آيغىرىنى دا سورودەن تاپىپ مىنىر. دوغما يوردونى چاتىر. بىر اوزانا (عاشقە) راست گلىر. معلوم اولوركە، همىن اوزان يالانچى اوغلو يالينجىق توى مجلسىنە گئىدىر. بگرهك اونون سارزىنى آلىپ اوزان صفتى ايله توى مجلسىنە گلىر. يولدا، ياس وكدرايچىندە اولان باجى - لارى ايله گۇرۇشور. اونلاردان بىر كەنە كافتان آلىپ گئىنىر و اوزونواسىر دلىلىگە وورور. توى مجلسىنە گلىپ چىخىر. بگرهك قىزلارنى اولدوغو بئره گلىر. سازچالىر، اونلارى اوينايدىر. بانوچىچەك دە اوينايدىر، اونلار بىر- بىرىنى تانىيرلار. بگرهك بايىمورانىن يانىنا گلىر.

يالانچى اوغلو يالينجىق بگرهگىن قايتما سىنى ائشىدىپ، اونون قورخو- سىندان قمىشلىقدا گىزلەنىر. قمىشلىقى اودلايىرلار. يالانچى اوغلو يالينجىق اوردان چىخىپ بگرهگىن آياقلارىنى دوشور. بگرهك ايسە اونون گناھىندان كئچىر.

۴- "قازان بىگىن اوغلو اوروز بىگىن دوستاق اولدوغو بوى" دا قازان - بىگىن اوزا اوغلو ايله اوواچىخما سىندان دانىشلىر. قازان بىگ اوغلو ايله برابر اوواچىخاركن دشمنلرىن سرحدىنە گلىپ چاتىرلار. باشى آچىق تاتيان و آقسا ناقالا (قلعە) سىندان بونلارى گۇرورلر. اون آلتى مىنلىك دشمن دستە - سى اونلارنى اوزەرىنە هجومە گئچىر. آتا، اوغلو ناتاپشىرىر كە، داغىن باشىنا چىخسىن، اورادان آتاسىنىن قهرمانلىغىنا تماشا ائلسىن. ووروشما باشلاندىر لاکن اوروز، ووروش صحنە سىندن هوسلەنىپ، يولداشلارى ايله دۇيوش ميدانىنا گلىر. خبرسىز آتاسى اوغلو ئون داياندىغى بئره قايدىر. لاکن دشمنلر اوروزو اسىرا ئىدىپ پاردىقلارىندان اونو تاپا بىلمىر.

آتا، ایگیت لری باشینا توپلاییب، دؤیوش یشرینه قاییدیر. قاپیلی
 قارا دروند ده اونون اوغلونو اسیر ساخلاییرلار. قازان گلیب اونو
 بورا داتا پیر، بؤیوک ووروشمادان صورا آتا اوغلونو خلاص ائدیر.
 ۵ - دوخاقوجا اوغلو دلی دومرول بویو: آشاغیدا بوتون متنی درج -
 ائدیلیمیشدیر.

"مگر خانیم اوغوزدا دوخاقوجا اوغلو دلی(۱) دومرول درلرایدی، بیرار
 واریدی. بیرقوروجا یین اوزه رینه بیرکؤپرو یاپدورمیشدی. گئچن دن
 اوتوز اوچ آقچا (۲) آلورایدی. گئچمه یندن دؤگه - دؤگه قیرخ آقچا
 آلورایدی. بوتو، نئچون بؤیله ائده راییدی؟ آنون ایچون کی، منده ن
 دلی، منده ن گوجلوار (۳) وارمیدیرکی چیقامنومیله ساواشا دریدی. منیم
 ارلیگوم، بها درلیگوم (۴)، جلاسونلوغوم (۵)، ییگیتلیگوم روما، شاماگئشده،
 چاولانا (۶) درایدی.

مگر بیرگون کؤپروسونون یاما جیندا بیر بؤلوک اوباقونمیشیدی.
 اول اوبادا بیریاخی ییگیت ساییرو (۷) دوشمیش ایدی. آلله امریله اول
 ییگیت اولدو. کیمی اوغول دئیو، کیمی قارداش دئیو آغلادی. اول ییگیت
 اوزرینه محکم قاراشیون اولدو. ناگهان دلی دومرول چاپار یئتدی.
 آیدور: (۸) مره (۹) قاواتلار (۱۰) نه آغلارسیز، منوم کؤپروم یانیندا بو
 قاوغا نه دور، نیه شیون ائده رسیز؟ دئدی.

آیتدیلار: خانوم، بیریاخی ییگیدوموز اولدو، آنا آغلاریز، دئدیله.
 دلی دومرول آیدور: مره ییگیدوزو کیم اولدوردو؟ دئدی. آیتدیله:
 واللاهی بیگ ییگیت، آلله تعالی دان بویوروق اولدو، آل قانا تلوعزرائیل
 اول ییگیدون جانین آلدی، دئدیله. دلی دومرول آیدور: مره عزرائیل
 دئدوگونوز نه کیشی دور کیم آدامون جانون آلور؟ یا قادرا آلله، بیرلیگون،
 وارلیغون حق ایچون عزرائیلی منوم گوزومه گؤسترگیل! ساواشاییم، چکیشه -
 ییم، دوریشه ییم، یاخی ییگیدون جانین قورتاراییم، بیرداخی یاخی ییگیدون
 جانین آلمایا، دئدی. قایتدی دؤندو، دلی دومرول ائوینه گلدی. حق تعالی
 دومرولون سوزو خوش گلمه دی، باق، باق مره دلی غوات، منوم، منوم بیرلیگیم
 بیلمز، بیرلیگیمه شکر قبلماز. منوما ولو درگاهیمدا گزه، منلیک ائله یسه،
 دئدی. عزرائیله بویوروک ائیلهدی کیم: یا عزرائیل وارداخ اول دلی -
 غواتین گوزونه گورونگیل، بنزینی (۱۱) ساراتگیل، دئدی. قانینی خیرلات

گيل، آگيل، دئدى .

دلى دومرول قيرخ ييگيدىلن ييىوب ايچوب اوتورورا يكن ناگهانىدان
عزرائيل چىقاڭلدى . عزرائيلى نه چا ووش گوردو، نه قاپوچو .

دلى دومرولون گورور گوزو گورما ولدو، توتاراللىرى توتماز اولدو،
دونىا عالم دلى دومرولون گوزونه قارانگو اولدو، چاغيروب سويلر، گورليم
خانوم نه سويلر، آيدور :

آلتون (۱۲) آياغيم (۱۳) الومدن يثره دوشدو	مره نه هئييتلى قوجاسين
آغزوم ايچى بوز گيىى	قاپوچولار سنى گورمه دى
سووكلريم توز گيىى اولدو	چا ووشلار سنى دويمادى
مره سا قالجوغو آغا قوجا	منوم گورور گوزلروم گورما ولدو
گوزجو گزى چونگه (۱۴) قوجا	توتار منوم اللريم توتماز اولدو
مره نه هئييتلى قوجاسين دئگيل منه	ديتره دى منوم جانوم جوشاڭلدى
دئدى . بۇيله دئگچ عزرائيلين آحيغى توتدو، آيدور :	

سا قاليم آغار دوغون نه بگنمز سين	مره دلى غوات
آق سا قاللى، قاراسا قاللى ييگيتلرون	گوزوم چونگه ايدوگون نه بگنمز سين
جانين چوق آلميشام	گوزو گؤگچك قيزلارون، گلينلرون
سا قاليم آغار دوغون معنيسى بودور	جانين چوق آلميشام
دئدى . مره دلى غوات، اؤگونوردون (۱۵) دئرايدون: آل قاناتلوعزرائيل	
منوم اليمه گيرسه اولدور يديم، ياخشى ييگيدون جانينى آنون اليندهن	
قورتارا يديم، دراييدون . ايمدى مره دلى، گلدوم كى سنون جانون آلام	
وئرورمى سين، يوخسا منوميله جنگ ائدرمى سين، دئدى . دلى دومرول آيدور :	
مره آل قاناتلوعزرائيل سن مى سين دئدى .	

اوت (۱۶)، منم دئدى .

بوياخشى ييگيتلرون جانينى سن مى آلورسون، دئدى .
اوت، من آلورام، دئدى .

دلى دومرول آيدور: مره قاپوچولار، قاپويو قاپان، دئدى . مره عزرائيل
من سنى گن يئرده ايسترايديم، دار يئرده ائيو (۱۷) الومه گيردون، اولامى
دئدى .

من سنى اولدور ئييم، ياخشى ييگيدون جانين قورتارا ييم، دئدى .
قارا قيليجين صييردى، عزرائيلى چالما غا حمله قىلدى .

عزرائيل گۇگرجين اولدو، پنجرەدن اوجدو، گشتىدى، آدمىلر ائورەنى (۱۸) دلى
 دومرول الينى اليه چالدى، قاس - فاس گولدى، آيدور: يىكىتلروم، عزرائيل
 گۇروبوا ئيله قورخوتدومكى گنقا پويو قودو، دارسا حادان چيغدى. چوئكى
 سوم اليمدن گۇگرجين گيىبى قوش اولدو اوجدو، مره من آسى قورموبام دوغانا
 (۱۹) آلديرماينغا، دئدى. دوردو آتينا سېندى، دوغانىن اليه آلدى،
 آردينا دوشدو، بيرايكى گۇگرجين اولدوردو. دۇندوا ئويىه گليورا يكن عزرائيل
 آتون گوزوئە گۇرونىدو. آت اوركدو، دلى دومرولو گۇتوردو بئره اورىدو.
 (۲۰) قارا باشى بونالدى (۲۱)، بونلو (۲۲) قالدى، آق گۇئسوون اوزرىنە
 عزرائيل باسوب قويدو. ساياق ميرلارايىدى، شيمىدى خبرلاما غا باشلادى (۲۳)
 آيدور:

مره عزرائيل امان

تائرى نين سىرليگينه يوقدور گمان

من سنى بۇيله بيلمزايدىم

اوغرولايىن (۲۴) جان آلدوغون دويمازايدوم

دۇكمەسى بۇيوك بيزىم داغلاريمىز اولور

اول داغلاريموزدا باغلاريموز اولور

اول باغلارين قارا سالقوملارى اوزومو اولور

اول اوزومو سيقارلار، آل شرابى اولور

اول شرابدان ايچن اسروك (مست) اولور

شرا بلويدوم دويما دوم

نه سۇيله دوم بيلمە دوم

يىگىتلره دويما دوم

جانوم آلمان عزرائيل مدد.

دئدى، عزرائيل آيدور: مره دلى غوات، مننه يالواريرسېن، آلله تعالى يا

يالوار، ده اليمده نه وار. من داخى بير يوموش (۲۵) اوغلانى يام، دئدى.

دلى دومرول آيدور: ياپس جان وئره ن، جان آلان آلله تعالى مىدير، دئدى

بلى اودور، دئدى. دۇندو عزرائيل: ياپس سن نه ائيله مكلو قاواسن، سن

آرادان چيخگيل، من آلله تعالى يله خبرله شيم دئدى. دلى دومرول بورادا

سويلايمش گۇره ليم خانوم نه سويلايمش، آيدور:

يوحه (۲۶) لردن يوحه سن

كىمىسە بىلىمىز نىجە سەن
 گۇرگىلو (۲۷) تانرى
 نىجە جاھىل لىرسىنى گۇگدە تارا (۲۸) يىتردە ايسىتەر
 سەن خۇد مۇمىن لىر گۇنلۇندە سەن
 دايم دوران جىبارشانرى
 باقى قالان ستارتانرى
 منوم جانوم آلىرا ولسان سەن آلكىل
 عزرائىلە آلمانغا قوماگىل "

دەدى . آللە تەئالىيا دلى دومرولون بورا داسۇزوخوش گلىدى . عزرائىلە ندا
 ائىلەدى كىم ، چۈن دلى غوات منىم بىرلىگىم بىلدى ، بىرلىگىمە شىركىلدى ،
 يا عزرائىل دلى دومرول جان يىترىنە جان بولسون (۲۹) ، آتون جانى آزاد
 اولسون ، دەدى .

عزرائىل آيدور : مرە دلى دومرول ، آللە تەئالىينىن امرى بۇيلە اولدۇكى
 دلى دومرول جانى يىترىنە جان بولسون ، آتون جانى آزاد اولسون ، دەدى .
 دلى دومرول آيدور : مەن نىجە جان بولايمىم مگر بىر قوجا بابام ، بىرقارى آنام
 وار ، گل گىشە لىم ايكىسىندىن بىرى بولاي كى (۳۰) جانىن وئىرە ، آلكىل ، منوم
 جانومو قوگىل ، دەدى .

دلى دومرول سوردۇ ، باباسى ياننىغا گلىدى . باباسىنىن الينى اۆپۈپ -
 سۇيلايمىش ، گۇرە لىم خانوم نە سۇيلايمىش ، آيدور :

آق ساقاللى عزيز عزىلو جانوم بابا
 بىلورمىسىن نەلر اولدۇ
 كۇر سۇز سۇيلىدەيمى
 حق تەئالىيا خوش گلمەدى
 گۇگ اوزرىندە آل قاناتلۇع عزرائىلە امرائىلەدى
 اوچوب گلىدى

آغجا منوم گۇكسوموباسىب قوندۇ
 خىرىلدا دۈب تاتلى (۳۱) جانوم آلور اولدۇ
 بابا سەندىن جان دىلەرۇم ، وئىرورمىسىن
 يوخسا اوغول دلى دومرول دىئو آغلارمىسىن بابا
 دەدى ، باباسى آيدور :

اوغول اوغول آی اوغول
 جانیم پاره سی اوغول
 دوغدوغوندا دوقوزبوغرا (۳۲) اولدوردوگوم اعلان اوغول
 دونلوگو (۳۳) آلتین بان (۳۴) ائوی مین قبضه سی اوغول
 قارا بنزرقیزیمین گلینیمون چیچگی اوغول
 قارشی یاتان قاراداغوم گره کیسه (۳۵)
 سؤیله گل سین عزرائیلین یایلاسی اولسون
 صووق صووق بینارلاروم گره کیسه
 آنا ایچیت اولسون
 طاولا طاولا (۳۶) شاهباز آتلاروم گره کیسه
 آنا بینیت اولسون
 قاتار قاتارده وه لروم گره کیسه
 آنا یوکلت اولسون
 آغاییلدا (۳۷) آغا قویونوم گره کیسه
 قارامطبخ آلتیندا آتون شولنی اولسون (۳۸)
 آلتون گوموش پول گره کیسه
 آنا خارچلیق اولسون
 دونیاشیرین جان عزیز
 جانومو قیابیلمه ن بللی بیلگیل
 مندن عزیز، مندن سئوگیلو آناندور
 اوغول آنا ناوار
 ددیدی، دلی دومرول باباسیندان یوز بولاما یوب سوردو آنا سینا گلدی، آیدور:
 آنا بیلور می سین نه لر اولدو
 گوک اوزریندن آل قانا تلوعزرائیل اوجوب گلدی
 آغا منیم گوکسوموباسیب قوندو
 خیریلدا دوب جانیم آلور اولدو
 بابامدان جان دیله دوم آنا وئرمه دی
 سندن جان دیله روم آنا
 حانون منه وئورور می سین ؟
 یوخسا، اوغول دلی دومرول دئیو آغلار می سین

آجی تیرناق (۳۹) یوزونە چالارمی سین
 قارغوگیبی قاراهما چون یولارمی سین آنا
 دئدی. آناسی بورا دا سؤیلامیش گۆره لیم خانوم نه سؤیلامیش. آناسی آیدور:
 اوغول اوغول آی اوغول
 دوقوز آی دارقارنومدا گۆتوردوگوم اوغول
 دولاما بئشیکلرده بله دیگیم اوغول
 اون آی دئییه نده دُنیا یه گتوردوگوم اوغول
 دولاب دولاب (۴۰) آغ سودومو امزیردوگوم اوغول
 آغجا بورجاسو حصارلاردا توتولایدون اوغول
 ماسی (۴۱) دینلو کافرالینده توتساق اولایدون اوغول
 آلتون آقجا گوجونه سالوبانی سنی قورتارایدوم اوغول
 یامان یئره وارمیش سین، وارابیلمه ن
 دنیا شیرین جان عزیز
 جانومو قیابیلمه ن بللوبیلگیل
 دئدی. آناسی داخی جانین وئرمه دی. بۆیله دئگج (۴۲) عزرائیل گلدی دلم
 دومرولون جانین آلماغا. دلی دومرول آیدور:
 مره عزرائیل امان
 تانری نین بیرلیگینه یوقدور گمان
 عزرائیل آیدور:
 مره دلی غوات داخی نه امان دیلهر سین، آق ساقاللوبا بان یانینا واردون
 جان وئرمه دی. آق بیرچکلو آنان یانینا واردون جان وئرمه دی. داخی کیم
 وئرسه گرەک ایدی؟
 دلی دومرول آیدور:
 حسرتیم واردور بولوشاییم (۴۳) دئدی. عزرائیل آیدور: مره دلی حسرتون
 کیم دور؟ آیدور: یادقیزی حلالیم وار. آندان منوم ایکی اوغلان جوغوم وار،
 امانتوم وار، ایصا رلاروم (۴۴) آنلار. آندان صونرا منوم جانوم آلا سین، دئدی.
 سوردو حلالی یانینا گلدی، آیدور:
 بیلورمی سین نه لرا ولدو
 گۆک یوزوندن آل قانا تلوعزرائیل اوچوب گلدی
 آغجا منوم گۆکسومو باسوب قوندو

تاتلو منوم جانومو الور اولدو
 باباما وئر دئدوم، جان وئرمهدی
 آناما واردوم (۴۵) جان وئرمهدی
 دونیاشیرین، جان تاتلو دئدیله
 ایمدی:

یوکسک یوکسک قارا داغلاروم
 سنه یایلاق اولسون
 صووق صووق صولاروم
 سنه ایچیت اولسون
 طا ولا طا ولا شاهپاز آتلاروم
 سنه بینیت اولسون
 دونلوگو آلتون بان ائویم
 سنه کؤلگه اولسون
 قطار قطار ده وه لروم
 سنه یوکلت اولسون
 آغایلدا آغا قویونوم
 سنه شول اولسون
 گوزون کیمی توتار سا
 گونلون کیمی سئوهرسه
 سن آنا وارگیل

ایکی اوغلانجیغی اؤکسوز (۴۶) قوماگیل، دئدی .
 عورت سورادا سؤیلامیش گوره لیم خانوم نه سؤیلامیش، آیدور:
 نه ورسین نه سویلار سین
 گوز آچوبن گوردوگوم
 گونول وئروب سئودوگوم
 قوچ بیگیدوم، شاه بیگیدوم
 تاتلو داماغ وئروب شوروشدو غوم
 بیر یاصدیقدا باش قویوب امیشدیگیم
 قارشو یاتان قارا داغلاری
 سندن صونرا من نئیلهره م

يابلار اولسام منوم كوروم اولسون
 صووق صووق صولارون
 ايجر اولسام منوم فاسوم اولسون
 آلتون آفجان خارجابور اولسام
 منوم كمنوم اولسون
 طا ولا طا ولا شاهباز آتون
 بيه ر اولسام منوم تابوتوم اولسون
 سندن صورايير بيكيدى
 سئوب وارسام بيله (باهم) باتسام
 آلاييلان (۴۷) اولوب مى سوسفون (۴۸)
 سون اول محبت (۴۹) آت ناسان
 بيرخانداهواركى سنه فيياما ميشلار
 عرش تانيق (۵۰) اولسون ، كرسى تانيق اولسون
 قادر تانرى تانيق اولسون
 موم جانوم سون خانونا قربان اولسون
 دئدى ، راضى اولدو ، عزرائيل خاتون حانيس آلمانا كلىدى . آدمى لر -
 ائورنى يولداشينا قيا مادي . الله تعالى يا بورادا يالوارميش ، كؤره لسم
 خانوم نجه يالوارميش ، آندور :
 يوجه لردن يوجه سن
 كيمسه بيلمز نجه سن
 گؤركلو تانرى
 چوخ جاهل لرسى
 گؤگده آرار ، يئرده ايستهر
 سن خود مؤمن لرون گؤنلونده سن
 دائم دوران حبار تانرى
 اولو يول لار اوزريه
 عمارت لر يا پاييم سون ايچون
 آج گؤرسم دوبوراييم سون ايچون
 يالينجا ق (۵۱) گؤرسم دوناداييم (۵۲) سون ايچون
 آلورايين ايكي ميزين جاسين بيله آلكيل

فور ایسن ایکی میزین جانین بیلە قوگیل

کرمی چوخ قادرتانری

دئدی . حق تعالی یا دلی دومرولون سۆزوخوش گلدی . عزرائیلە امر ائله دی
دلی دومرولون آناسی نین ، آناسی نین جانینی آل ، او ایکی حلاله یوز قیرخ
ییل عمر وئردوم ، دئدی . عزرائیل داخی باباسی نون ، آناسی نون دفعی (۵۳)
جانون آلدی . دلی دومرول یوز قیرخ ییل داخی یولداشیله یاش یاشادی .

ددهم قورقود گلوبن بوی بویلا دی ، صوی صویلا دی . بو بوی دلی دومرولون
اولسون ، مندن صونرا آلپ (۵۴) اوزانلار (۵۵) سۆیله سون ، آلنی آچیق جومرد
ارنلر دینله سون ، دئدی . یوم وئرییم (۵۶) خانوم ، یئرلوقارا داغلارون -
بیخیلما سون . گۆلکه لیجه قابا آغا جون کسيلمه سین . قامین (۵۷) آخان
گۆرکلو صویون قوروما سون . قادرتانری سنی نامرده محتاج ائتمه سون .
آغ آلنوندا بیئش کلمه دعا قیلدون ، قبول اولسون . ییغیشدورسون -
دوریشدورسون ، گناهی نوزو ، آدی گۆرکلو محمده باغیشلا سون ، خانوم هی .

-
- ۱- ایگیت ۲- پول ۳- ایگیت ۴ و ۵ - قهرمان ۶- مشهور ۷- مریض ۸- سۆیلر .
۹- هی ۱۰- پئزه وکلر ، قواتلار ۱۱- چهره ، اوز ۱۲- قیزیل ۱۳- قدح ۱۴- چوخور
۱۵- اؤزونو مدح ائتمک ، افتخار ائتمک ۱۶- بلی ۱۷- یاخی ۱۸- ازده -
۱۹- اوو قوشوه ۲۰- ووردو ۲۱- حواسی پرت اولدو ۲۲- مضطرب ۲۳- خورلاصاق
۲۴- یاواشجا ، گیزلیجه ۲۵- امر ، خدمت ۲۶- اوجا ۲۷- گۆزه ل ۲۸- آختارار
۲۹- تاپسین ۳۰- اولاکى ۳۱- دادلی ، شیرین ۳۲- ارکک ده وه ۳۳- پنجسره
۳۴- بویوک چادر ، سقف ۳۵- لازم اولسا ۳۶- طویله ۳۷- قویون آخوری ۳۸-
مذهبی جنبه سی اولان بویوک قوناقلیق (قربان بایرامی کیمی) ۳۹- دیرناق
۴۰- بول - بول ۴۱- متعفن ۴۲- دئیهن کیمی ۴۳- گۆروشوم ۴۴- تاپشیرارام
۴۵- گئتدیم ۴۶- یتیم ۴۷- ایلان ۴۸- سانجسین ۴۹- نامرد ، قورخاق ۵۰-
شاهد ۵۱- لخت ، لوت ۵۲- گئیدیرمک ۵۳- فوراً ۵۴- قهرمان ۵۵- عاشق
۵۶- اوغوردیله مک ۵۷- دائمی ، گور

دون گوردوم اول نیگاری طربناک و ارجمند،
کافور الیلہ دستہ لہ میش عنبرین کمنند
باخدیم شکنج طره سینه زار و مستمند
بیر شخص ناتوان اوتورور گردینده بنند
- کیمدیر بو مسکین، اول نهرسن دیر؟- ددیم، دئدی:
- زولفیم کمندی توتساغی جانین دورور سنین

چکمیش جماله فر و دم و عز و جاهیننی
عنبرله دولدوروب، باشا اگمیش کلاهیـننی
ابرین یوزوندن آلدی و عرض ائتدی ماهیننی
گوردوم یوزونده دانهی خال سییاهیـننی
- شول مشک لاله اوزره نه دیر؟- ددیم، دئدی:
- جانیندا عکس داغ نیهانین دورور سنین،

لعل و گوهر دیشیلہ یاپیشمیش دوداغیننه،
مشک خطن هوسدن اولاشمیش یاناغیننه،
در نجف هوادن آسیلمیش قولاغیننه،
جوخ دانه - دانه نسنه تئوکولموش آیاغیننه،
هئی - هئی، بو نه عقیق یمن دیر؟- ددیم، دئدی:
- گوزدن آخان جیگرده کی قانین دورور سنین،

گشت ایلہ چیخدی گلشنه اول سرو گلعدار،
الوان میوه دامنینه تئوکدو شاخسار،
من گوردوم آندا پسته و بادام و سیب و نار،
بیر مرغ اوخوردو عارض باغیندا زار-زار
- اول مرغ نه مرغ، بونه چمن دیر؟ ددیم، دئدی:
- باغ چمنده مرغ روانین دورور سنین

گوز گوردوگونجه گونلوم اولور حسنو مائیلی،
ائیلر دلی بو شیوه ایلہ نشیجه عاقیلی،

سحر ائيله ميش يوزونده يئنه چاه بابيلي ،
 بند ائتميش آندا بير نهچه صاحب نظر دلي ،
 - چين سويله ، بونه چاه ذقن دير؟ دئديم ، دئدى :
 - اي چوخ خطالي ، كندو مكانيين دورور سنيين .

ياشيم يورودو سو كييمي اول سرو سويينه ،
 گوز باخا قالدی ، زولفو خط و روی و مويينه ،
 پيرانه سر كئونول آخيب اول قدى جويينه ،
 آلداندى طفل تك دل آنيين رنگ و رويينه ،
 - بونه خجسته سرو سمن دير؟ دئديم ، دئدى :
 - بخت سعید و عمر - جوانين دورور سنيين .

سرگس اوياندى ، بو چمن دامن و جامه خواب ،
 گول چيخدى ، پيرهن ياخاسيندان آچيب نقاب ،
 تب دوشدو جانه ، جمله آفاقي توتدو تاب ،
 اول دم كي ، دوغدو قبله مشرقدن آفتاب ،
 - بير ذره گوردوم آندا دهن دير! دئديم ، دئدى :
 - بو سؤز يقين ، "حسيبي" ، گمانين دورور سنيين .

*** *** ***

جعفر جبارلي

=====

اي دل باخيرمي سان گولو دريا بيلنلره
 زاغ سياهي بولبول شيدا بيلنلره
 بير عاشق حقيقي دئمك هئچ روايي دير
 دائم مكان عاشيقي صحرا بيلنلره
 صحرايه دوشسده يئنه مجنوندو سويله بير
 هر بير سفينه (?) دختری ليلا بيلنلره
 اولماز نصيب شاهگل غنچه حيات
 هر بير طبيبي حضرت عيسي بيلنلره
 اولسون حرام نور بصر عصر ذوقده
 شمع ضعيفي بير يد بيضا بيلنلره

وارکن حیات ، گوشه زندان مکان اولور
 هر زوجینی عزیز زلیخا بیلنلره
 حسرت کش تکلم اولور دائما نصیب
 سینا مثالی بیرداغی گویا بیلنلره
 ذوق حیاتی آنلاما یوبدور دئمک گرهگی
 قصد حیاتی جیفه دوتیا بیلنلره
 " جعفر " همیشه حکمت خلقت نیهان اولور
 ذاتین ذکات عقله ببرا بیلنلره

=====

معناسی نه دیر

عشق سیز بیر اوره گین ، لذت دونیاسی نه دیر ،
 عشقه باغلانسا گونول باشقا تمناسی نه دیر .
 دوغرو ایستک دولو عشقین دیریلیک لذتی وار
 گور مین ایلدیر یا شاییر ، قیس ایله لیلای نه دیر
 جان قویوب عشقه یانار شمعیله ، پروانه مدام
 گور کی ، عشق عالمی نین بیر بئله معناسی نه دیر
 ساقی ! قوربانون اولوم ، جام محبت گزدیر
 گوره لیم مئی نه ایمیش ، ساغر و صهباسی نه دیر
 مئی ایله قلبی سیلهک ، جان دئیوبن ، جان ائشیدهک
 دوزگون ایستکدن عزیزیم داها اعلاسی نه دیر
 " ساوالان ! " شعرینی یاز لطف قلیب واحدیمیز
 باخا جاق قافیہ سی ، بحری و انشاسی نه دیر

ح . م . ساوالان

تهران - ۱۳۴۵

=====

(آکادمیک)

"رازهای در دل تاریخ"

اثرین مؤلفی فیروز منصوری به

آچیق مکتوب

بوگونلرده آذربایجان سراسر علملر آکادمیاسی نین مرکزی کتاب -
 خاناسینا سیزین "رازهای در دل تاریخ" آدلی بیر کتابینیز گلمیشدیر
 کتابین اوستونده ایری حرف لرله "شاه اسماعیل شاعر نبوده و دیوانی هم
 نداشته است" (شاه اسماعیل شاعر دگیلدی و دیوانی دایوخ ایدی) یازیلیمیشد
 معلوم دورکی، قدار رضا و محمدرضا شاهلارین حاکمیتی ایللرینده آذربای-
 جان دیلینده یازماق، اوخوماق، حتی بویوک مجلسلرده دانیشماق بئله
 قدغن اولونموشدو. شاه نوکرلری، خصوصاً ایرانین شووه نیست ضیالیلاری و بعضی
 ماتقین آذربایجانلی جیزماقاراجیلار اؤز یازیلاریندا تاریخی ساختا -
 لاشدیر اراق ثبوت ائتمه گه چالیشیر دیلارکی، عمومیتله آذربایجان دیلی
 آذربایجان اراضی سینده صفوی لردن صونرا یازیلیمیش و بو دیلده بدیع
 اثرلر یازیلما میشدیر.

گورونور، سیزده آنا دیلینه، آنا یوردونا، آنا سودونه خائن چیخان
 شهرتپرست لردن بیر سیغیز. اما، اؤز بدنام سلف لرینیزدن بیر قدر ده
 ایره لی گئده رک آذربایجان خلقی نین ادبیات، دیل و مدنیت تاریخی نی
 داها ساختا یوللارلا انکار و تحریف ائتمه گه جارت گؤسته ریر سینیز. سیز
 شاه اسماعیل خطائی نین شاعر اولما دیغینی و دیوان یار اتما دیغینی ثبوت
 ائتمک مقصدیله ۱۱۸ صحیفه لیک بیر اثر قارالامیش، گورونور، محمدرضا
 شاهین صون دؤورلرینده قلمه آلیب صونرالار چاپ ائتدیرمیش سینیز. آقا
 لاریفیزا داها خوش گلسین دئییه، آذربایجانلیلارین منشأجه فارس اولدو
 - غونو "ثبوت" ائتمک اوچون ساختا کارلیغا آل آتیب یئنیه - یئنیه یالان
 لار قوراشدیرماقلا پهلوی خاندانی نین بویولدا باش چاتلادیب، قلم ایش
 - لهدن مزدلو نوکرلریندن بیر قدر، سئچیلک ایسته میش سینیز. لکن
 حقیقتی پالچیقلا سووماق اولماز.

تاریخاً معلومدیرکی، شاه اسماعیل خطائی آذربایجان دولتی اولان صفوی دولتی نین بانی سیدیر. او، عین زماندا آذربایجان ادبی دیلی نین انکشاف فی تاریخینده مهم رول اوینا میش گؤرکملی بیر صنعتکار دیر. حکم — دار شاعرین مکمل بیر دیوانی، "ده نامه" آدلی پوئماسی، "نصیحت نامه" آدلی مثنویسی هله ۱۶ نجی عصر دن علم عالمنه معلوم دور. ۱۶۰ نجی عصرین باشلا — نغیجیندا سیاست عالمنده مهم رول اوینا میش شاه اسماعیل خطائی، عین زماندا اؤز بدیعی اثرلر یله سیاسی فکرلرینی تبلیغ ائتمیش، قیلینجیلا قوردوغو صفوی دولتی نی قلمی ایله قوروموش دور. صفوی لرسالہ سی نین ایلک حکمداری، صفوی دولتی نین قوروجوسو اولان شاه اسماعیل اؤزونون ۱۲۴ یللیک (۱۵۲۴ — ۱۵۵۱) حاکمیتی دورونده آذربایجان مدنیتی نی ان یوکسک سوییه یه قالدیر میش دیر. اونون قوردوغو دولتین مرکزی تبریز شهری ایدی، اوردوسو ایسه آذربایجانلیلاردان — قیزیلباشلاردان عبارت ایدی. صفوی لر دورونده نه اینکه آذربایجان دیلی بدیعی اثر، عین زماندا دولت و سیاست دیلی ده اولموش دور. شاه اسماعیل و اونون خلفلری نین دورونده سرایدا آذر — بایجان دیلی ایشله نیر، دولت اداره لرینین بوتون یازی — پوزوسودا آذر — بایجان تورکوسو ایدی. خاقان، خان، بیگ، بیگلربیگی، اوردو، قوشون، توپ، توپچو، توپچوباشی، قورجو، قورچوباشی، چاوش، توفنگ، توفنگچی، توفنگچی — باشی، قلاووز، چالیش (ووزوشماق)، طوپوز، طوغرا، طوغ، طوغچو، آلاقا پو، قیزیلباش، قوشبگی، قوشجو، قول، قول، یام، یامچی، یاطاق، یئدهک، یارلیق، یاساق، قارا وول، ارمغان، اولوس و سایره

بو حقیقت بوتون دونیا شرقشنا ساری، اوجمله دن گؤرکملی عالمن — سر بارتولد، کریمیسکی، مینورسکی طرفیندن ده آیدینلاشدیریلیمیش، بو عصر لر ده تبریزه گلمیش غرب سیاحلاری دا بو حقه گئنیش بحث ائتمیشلر. صفوی لر دورونده فارس دیلی نه داخل اولموش یوزلرله آذربایجان سؤزلری حقینده دوکتورلوق دیسرتاسی (دوکتورلوق تئزی) یازیلیمیش، شاه اسماعیل خطائی نین سیاسی فعالیتی ایله یاناشی، ادبی فعالیتی، دیل خصوصیت لری ده ایستهر شرق، ایستهر سه ده غرب عالمری طرفیندن گئنیش تدقیق ائد — یلمیش دیر. شاعرین اثرلری علمی شکیلده نشر اولوندوقدان مونرا دونیا شرقشنا ساری اونون حقینده قیمتلی مقاله لرده یازیمیش، سوویت لراؤلکه سینده، خصوصاً آذربایجاندا شاه اسماعیلین ایستهر سیاسی، ایستهر سه ده

ادبی فعالیتی بیر صیرا تدقیقا تلاردا کؤکلوصورتده ایشیقلا ندیر یلمیشدیر .
 بوتون بونلار سیزه معلوم دور . سیز بیلیر سینیز کی ، شاه اسماعیل خطائی
 نین اوز اوغلو سام میرزا ۱۵۵۰ نجی ایلده بیتیر میش اولدوغو "تحفته"
 سامی "آدلی اثرینده آتاسی نین خطائی تخلصوا یله "تورکجه" آذربایجانجا
 وفارسجا شعرلریا زدیغینی قید ائتمیش ، اونون فارسجا یازیل میش بیر
 بیتینی ده مثال گتیر میشدیر . سیز بیلیر سینیز کی ، شاه اسماعیل خطائی
 سارایینین یاخین عالم لریندن فخری هروی "روضة السلاطین" آدلی تذکره
 سینده نه اینکی شاه اسماعیلین آذربایجانجا شعرلر ، یازما سیندان بحث
 ائتمیش ، اونون گؤزهل طبعی ولما سیندان دانیشمیش ، حتی خطائی نین
 آذربایجان دیلینده یازیل میش شعرلریندن مثاللار دا وئرمیشدیر .

سیز بیلیر سینیز کی ، ۱۶۰۰ نجی عصر دن باشلامیش بوتون شرق تذکره و تاریخ -
 چیلری شاه اسماعیل خطائی نین شاعر لیگیندن بحث ائتمیشلر ، سیزا عتراف
 ائدیر سینیز کی ، دونیا نین شرق ال یازمالاری ساخلانیلان کتابخانالاریندا
 پاریس ، لندن ، لنینگراد ، استانبول ، اردبیل ، تهران ، باکی ، داشکند ، مزار
 شریف و سائره . . مختلف زامانلاردا اوزو کؤچورولموش شاه اسماعیل دیوان
 - لاری واردیر .

سیزا عتراف ائدیر سینیز کی ، شاه اسماعیل خطائی دیواندان باشقا "دهنا
 - مه" و "نصیحت نامه" آدلی مثنوی لر مؤلفی دیر . سیزا عتراف ائدیر سینیز کی ،
 بودیوانلاردان ایران ، تورکیه ، غربی آوروپا ، روس ، آذربایجان شرقشناس -
 لاری گئنیش بحث ائتمیشلر . سیز خطائی اثرلرینین تورکیه ، نئوپول (ناپل)
 و آذربایجان چالارینی داگورמושونوز . بوتون بونلاردان صورا ادعا
 ائدیر سینیز کی ، یوخ ، شاه اسماعیل خطائی آذربایجانجا شعریا زما میش اونون
 دیوانی یوخ دور ، اؤزونوز ساختاکار اولدوغونوز اوچوندور کی ، اساس سیز
 اولراق باشقالارینین فاکت (واقعیت) لاری ساختا لاشدیر دیغینی ادعا
 ائدیر ، اوزا دعا لارینیزی ایسه یالان معلوما تلارلا ثبوت ائتمک ایسته ییر -
 سینیز .

بو قدر مهم و شبهه سیز دلیل لر الده اولدوغو حالدا ، سیز خطائی نین آذر
 با یجانجا تورکجه یازما سینا و بیلمه سینه نه اینکی شبهه او یادیر ، حتی
 دولانباج (پیچ و خم) یوللارلا بوتون ماخذلرین ساخته دوغولدوغونو "ثبوت
 ائتمه گه" چالیشیر سینیز . آ ز قالا بوتون دونیانی تاریخی ساختا لاشدیر ما قدا
 اتهام ائدیر سینیز .

یا ز نیزدا بئله بیر سئواللا مراجعت ائدیر سینیز کی، "شاه اسماعیلین سلطانلارا و امیرلره یازدیغی مکتوبلارین نئجه فائز تورک دیلینده دیر؟ او، ایران داخنینده نه قدر تورک دیلینده فرمان و گؤسته ریش وئرمیشدیر؟" اولاقیدائتمه لی یک کی، شاه اسماعیلین اولادلارینین الده اولان مکتوبلاری ایچینده آنا دیلینده یا زیلانلاری دا واروچاپ دا اولوبدور. اونون شفاهی فرمانلاری و امرلری آذربایجان دیلینده اولموشدور. فارسجا یازد- یغی فرمانلاری دا آذربایجان دیلینده "سوزوموز" دئییه، باشلامیش، کلی- مقداردا آذربایجان سؤزلری ایشله تمیش لر. (باخ: بررسیهای تاریخ ۱ - x۱ - نمره ۴).

یوخاریدا قید ائتدیکیمیز کی، واردو و سارایین دانیشیق دیلی آذر- با یجان دیلی ولدو غونو بوتون منبعلر تصدیق ائدیر.
 صورو شورسونوز: "ایراندا کیملر شاه اسماعیل شیوه سینى دوام ائتدیر - میش، تورکجه دیوان ویا تورک دیلینده رساله و کتابلاریا زمیشدیر؟".

آقای فیروز منصوری، حدسیز - حساب سیز شاعر لر! شاعرین نوه س- ابراهیم جاهی، سارایدا آنا دیلینده دیوان یا راتمیش گؤک چایلی حبیبی باشچیلیغی ایله تشکیل اولونان شاعر لر مجلسینده اشتراک ائدن شاعر لر، شاهى، سروری، طفیلی و بیرچوخ سارای اعیانلاری، حتی شاه عباس دئورونده اونون سارای شاعری امانی،

صورو شورسونوز کی، خطائی دیوانیندا اسلام تصوفی، ایران عرفانی ویا اینکی شاه اسماعیلین آقا - باباسی نین سرگذشتیندن نه قدر بحث اولونور اونون صفویه خانقاهینا و تعلیمی نین تبلیغینه نه قدر اثر وئر یلیر؟".
 آیدین اولور کی، سیز خطائی دیوانینی یاهئج گورمه ییب سیز، یاخود دا اوخولاری چا شدیرماق اوچون بئله ریاکار سئواللار وئیر سینیز. دیوانی اوخویان هر کس بیلیر کی، بورا دا باشندان باشا صفوی خانقاهی نین دینی - سیاسی عقیده سی تبلیغ ائدیلیر. صفوی خاندانی نین و اونون دینی - سیاسی گؤروشلری نین بوتون خصوصیتلریندن بحث ائدیلیر:

یقین بیل کی، خطائی دیر خطائی * محمد مصطفی ئی دیر خطائی
 صفی نسلی جنید حیدر اوغلسو * علی المرتضی ئی دیر خطائی
 منیم آدیم ولی شاه اسماعیل دیر * تخلصی خطائی دیر خطائی
 بئشینجی سئوالینیز بئله دیر: "دونیانین معروف موزه لرینده صفویه

دغورونون عصری اولان نفیس و مذهب ناخیشلی گؤزه ل خطله و میثلس سیز
بنزه رسیمینیا تورلارلا یا زیلمیش کتابلار موجود دور. آ یا ، بونلارین ایچه -
ریسینده خطائی دیوانلاریندان دا هئج وارمی؟".

بلی، وار، آقای منصور، اولاشاه اسماعیل خطائینین سارای خطاطی
شاه محمود نیشاپوری خطی ایله ۱۵۴۸ نجی ایلده کؤچورولموش خطائی کلیاتی
(بورادا "دیوان"، "ده نامه"، "نصیحت نامه" - هرا وچو واردیر) اؤزبکستان
س س ر علملر آکادمیاسی نین شرقشنا سلیق انستیتوسوندا ۱۹۳۹ - ۱۴۱۲
نمره ده ساخلانیلیر. یئنه ده همین عصرین مشهور خطا طاریندان عما دقزوینی
نین قلمی ایله کؤچورولموش نسخه افغانستاندا مزار شریف شهرینده باختیر
موزه سینده ساخلانیلیر. یئنه همین عصرده ۱۵۴۱ نجی ایلده کؤچورولموش
نسخه پاریس ملی کتابخانا سیندا دیر. لندن ده بریطانیا موزه سینده ساخلا-
نیلان قیزیل ناخیشلی نسخه هله XIX نجی عصرده شارل ریو طرفیندن
تصویرا ئدیلیمیشدیر. "ده نامه" نین گؤزه ل خطله یا زیلمیش بیر نسخه سی
لنینگراددا دیر. اوستانبولدا شاعرین گؤزه ل بیر "دیوان" ی واردیر.
هله بیزارد بیلده شیخ صفی مقبره سینده اولان کتابخانا دا وقتيله ساخلا-
نیلان ۳۳ عد جلدلی خطائی اثرلرینی دئمیریک .

آلتینجی سئوالینیز بئله دیر: "مگر شاه اسماعیل تورک دبیلینی گئنش
یا یماق اوچون گؤسته ریش وئریب؟ یا بیر نفری تشویق ائله ییب؟ نجا ق
بیز بیلیریک کی، شاه اسماعیل "شاه نامه" اثرینه خصوصی علاقه بسله میشدیر"
بلی شاه اسماعیل اؤزو آذربایجان دیلیتده اثرلریا زیب، عین زماندا
سارای اطرافیندا اولان، یوخا ریدا آدلاری چکیلن شاعرلری آنا دیلینده
یا زما غا هوسلندیر میشدیر. اونون کلاسیک فارس شعرینی سئویب "شاه نامه"
یه خصوصی اهمیت وئرمه سی جوخ طبیعی دیر. اصل وطنیور شاعرلر هئج بیر
خلقه، هئج بیر ملته پیس نظرله با حما زلار.

مگر خطائینین عرب ادبیاتینا، اؤزبک، تاجیک، یا خودهره انسی باشقا
بیر خلقین ادبیاتینا حقارتله با خدیقی بیر یئرده قید اولونوبمو؟ او،
معاصر فارس شوو شنیت لری کیمی کم فرصت، باشقا خلق لره خور با خان،
اونلارین دیلی، قدراتی ایله اوینایان آلچاق شخصیتلردن اولما میشدیر.
مگر شاه اسماعیلین ارمنی خلقینی حمایه ائله مه سی بوتون شرق و غرب
ما خذلرینده یا زیلما میشدیرمی؟ اونون نوائی^(۱) نین "محالس النفائس"

(۱) امیرعلیشیر نوائی گورکانی سلسله سی زما نیندا باش وزیر اولموش، بؤیوک
شاعر دیر، اوج دیلده شعر سؤیله میشدیر.

اثرینی فارس دیلینه ترجمه ائتدیرمه سی ده تصادفی دگیلدير. بونونلا او، عین زاماندا، اساس اثرلرینی آنادیلینده یازمیش، نوائی کیمی بویوک بیر شخصیتی بوتون یاخین شرقده شهرت له ندیرمک ایسته میشدیر، او، بوایش ده ترجمه نین بویوک اهمیتینی یاخشی درک ائتدیگی اوچون اوزبک دیلینده یازان شاعرلر حقینده مفصل معلومات وئره ن بواثرین ترجمه یولو ایله گئنیش یاییلما سینا امکان یاراتماق مقصدی گودموشدور.

یازیر سینیزکی، شاه طهماسبین آدینا بیرچوخ رساله لر، کتابلار، دیوانلار هدیة اولونموشدور. بونلارین ایچهریسینده هئج بیردنه ده اولسون تورک دیلینده اثر وار می دیرکی، اوخوجو "جزء کلون نمونه سی دیر" "اوووج خالوارین نمونه سی دیر" کیمی دوشونه بیلسین و تورک دیلینین ۹ نجی عصر هجری (۷۱۱x) رواج تاپدیغینا اینان سین " (صحیفه ۱۶).

هله ۹نجی عصر هجریده یاشامیش عالموشا عرلریندن بحث ائدن صادق بیگ افشار اوزونون "مجمع الخواص" اثرینده شاه طهماسبین دؤوروننده اونلارجا آذربایجان (تورکجه) یازمیش شاعرین آدینی چکیر، اثرلریندن نمونه لر گتیریر. بیردگیل، بئش دگیل... بیل میر سینیز می نشاطی تخلصلو شاعر ۱۵۳۸ نجی ایلده ترجمه ائتدیگی و "شهاد نامه" آدلان دیردیغی اثرینی شاه طهماسبین تاپشیریغی اساسیندا یازا تمیشدیر. مقدمه ده مؤلف دئیرکی، ابوالعزیز شاه طهماسب صفوی حسینین امر و اشارت و قاضی خان ساری شیخ اوغلو... نافذ اولدوکی، بنده ی خاکسار نشاطی بوکتابی فارسی دیلیندن تورکییه دؤنده ره قامو (هامی) تورک اویماقلاری (طایفه) نین مستعدلری و موالی لری بوندان فایدا گؤتوره لر.

یئنه ده همین مؤلف ۱۵۴۲ نجی ایلده "شاه صفی تذکره سی" نی شاه طهماسب آدینا ترجمه ائتتمیشدیرکی، اونون بیر نسخه سی لنینگراددا ساتیکوو- شندرین آدینا کتابخانادادیر.

نه اینکی شاه طهماسبیه، شاه اسماعیل خطائی نین اوزونه یاخین شرقین اوزامان یازیب- یارادان ان بویوک صنعتکاری، شرق و غرب عالیملری نین بیررای ایله اعتراف ائتدیگ لری داهی آذربایجان شاعری محمد فضولی گنجلیک ایللرینده آنادیلینده یازدیغی "بنگ و باد" اثرینی شاه اسماعیل خطائییه اتحاف ائتتمیشدیر :

جام می صون کی تا دلیرانه * مدح ائدم پادشاه دؤورانده

اول صفا بخش جام جم کی مدام * تخت گیری نه دیر چو بادیه حرام
 دؤور بیر بزم دیر بهشت آئین * جام زرین، صراحی هم زرین
 اول کی باشلار زاماندا بزم فراق * پادشاهلار باشیندا ائیلر ایاق
 مجلس افروز بزمگاه خلیل * جام ایام شاه اسماعیل
 آنان آسوده دیر غنی و گدا * خلداله و ملکه ابد

فضولی شاه طهما سیه و صفوی خانلارینا دا آنا دیلینده قصیده لریا زمیشدیر
 ادعا ائدیر سینیز کی، خطائی دیوانینی سیاسی مقصدله عثمانلیلار دوز-
 لتمیشلر، همده صفوی دولتی نین علیینه دوزه لتمیشلر، بوندان منطق سیز،
 بوندان دا گولونچ ادعا اولار می؟ بو فکری ثبوت ائتمک اوچون داها دوغروسو،
 اؤز آغ یا لانلارینیزا براءت قازان دیرماق اوچون تاریخی ساختا لاشدیر-
 ماق، اویدور ما معلوما تلارلا اوخوجونو چا شدیر ما غا چالیشیر سینیز ۲۹ نجی
 صحیفه ده اوخویوروق: "همین بکتاشی لر سلطان سلیم و سلطان سلیمان قانو-
 نینین سیاسی ایشلرینه ده قاریشیب ۹۳۵ نجی ایلین یاییندا بغدادی
 شاه طهما سیه ترک ائدن سلطان سلیمان نا اعتراض ائتمیشلر کی، نییه بغدادی
 تسلیم ائتمیشدیر؟".

سیزاؤز فکری نیزی اساسا لاندیرماق اوچون گؤرکملی تورک عالمی مرخوم
 جاهد اؤز تعلیلی نین ترتیب و تشرأ ئتدیگی "پیر سلطان آبدال" دیوانینا
 استناد ائدیر سینیز، اولاً، قید ائتمه لی یم کی، ۹۳۵ نجی ایلده بغداد سلطان
 سلیمان نین الینده دگیلدی کی، شاه طهما سیه طرفیندن فتح ائدیله عکسینه،
 سلطان سلیمان ۱۵۲۴ نجی ایلده بغدادی شاه طهما سیه دن آلمیشدیر و بو
 شعرا و زامان یازلمیشدیر. همده سلطان سلیمان نین بغدادی ترک ائتمه سینه
 دگیل، شاهین بغدادی ترک ائتمه سینه شاهین طرفیندن اولان پیر سلطان
 تاسف ائله میشدیر.

مگر سیز بیلر سینیز کی، پیر سلطان آبدال ایران شاهینا رغبت گؤ-
 سته ردیگی اوچون خضرپاشا طرفیندن آس دیر یلمیشدیر؟ گتیر دیگینیز سطر-
 لری تحریف ائدیر، اسناد ائتدیگینیز منبعی ساختا لاشدیریر سینیز.
 سیز ادعا ائدیر سینیز کی، خطائی دیوانی پیر بکتاشی تعلیمی و تبلیعا-
 تی مجموعه سی دیر. تورک، عثمانلی و جغتای لهجه لر یله یازلمیشدیر. بو فکر
 - یینیزی ثبوت ائتمک اوچون خطائی دیوانینی و خطائی شعرلری بین تورکجه
 ده کی بکتاشی لر، علوی لر و علی آلاهی لر ایجه ریسیتمه گئیش شهرت تا بیب

یا ییلدیغینی گؤسته ریرسینیز. دوزدور، بکتاشی تکیه لرینده تورکیه ده دولته مخالفت تشکیل ائدن طریقت لرایچه ریسینده شاه اسماعیل خطائی شعرلری چوخ یا ییلیمیشدی. لکن بو هئچ ده بودیوانین بکتاشی لر طرفیندن دوزلدیغینی ادعا ائتمک اوچون اساس دگیل

خطائی شعرلری ارمنی خلقی ایچه ریسینده ده گئیش یا ییلیمیشدیر. بو اودئمکدیر میکی، بواثرلری ارمنی حرفلریله دفتره کؤچورنلر اوزلری دور - لتمیشدیر.

سیرا دعا ائدیرسینیزکی، ۹ نجی عصر هجری نین باشلانغیچیندا صفوی دولتی قیزیلباش (شیعه) مذهبیندن قوت آلاراق اردبیل خانقاهیندا صفوی درویشلری حاضرایب اونیون شهرتینی یا یدیقلاری بیرزاما ندا صفوی لرین بوموفقیتی عثمانلی دولتی چوخ ناراحت ائتمیش اولاردا تورکیه ده بکتاشیلیگی یاراداراق بویول ایله قیزیلباشلیغین آنا طولودا یا ییلما - سینین قارشیسینی آلمانا چالیشمیشلار. اؤز تیلیفاتلارینی تورک دیلینده آپا ریردیلاروبودیلر رواج وئریردیلر. چوخ غریب دیر، اولارین تورک دیلنه رواج وئرمه لری فاکتی داسیزی چوخ ناراحت ائدیر. خطائی دیوانیندا سیز بکتاشیلیک آختاریروبوراداکی "شاه مردان علی" ایله یا علی بوتون افاده لری بکتاشیلیکدن گلمه قلمه وئریر و نتیجه چیخا ریرسینیزکی، خطائی نین آدینا بکتاشی لردیوان یارادیلاروبوراداکی افاده لر گویا آذربایجان دیلینه یادیر. بوتون اوچون سیز تاریخی ساختا لاشدیر گیز، بکتاشی لرو صفوی طرفدار ی اولان بکتاشی شاعرلر حقینده ده اوی دور مالار دوزه لدیرسینیز. بوباره ده سیز آیریجا مقاله چاپ ائتدیر هه ییک.

معلوم دورکی، حیدر - شیر، آصلان دئمکدیر. عین زاماندا شیعه لرین سیرینجی امامی علی نین لقبی دیر. شیعه لر اونو آلا هین شیر آدلاندیریر - لار. حضرت محمد پیغمبر معراجی زامانی اونو گؤگده شیر شکلینده گور دوگونو سؤیله بیرلر. حیدر، عین زاماندا، شاه اسماعیل خطائی نین آتاسی نین آدی دیرکی، ۱۴۸۸ نجی ایلده شیروانا هجوم زامانی اولدور و لموشدور خطائی اؤز دیوانینده علی دن بحث ائده رکن تئز - تئز اوزونو حیدری آدلاندیریر، "حیدر"، دئییه علی دن بحث ائدیر. بعضا ده آتاسی حیدری حاطر - لایر. لکن سیز خطائی نین بئله مراحت لرینی ده عکسینه ایضاح ائدیر اولا شیعه لیک بوخ، حالص بکتاشیلیک معناسی وئرمه که چالیشیرو یا زیرسینیز:

"بورا دا خطائی دیوانیندا دفعه لرله آدی چکیلن" حیدر "کلمه سیندن صحبت آچماق یثرسیزا ولما ز خطائی دیوانیندا دا :

منم سلطان خطائی، حیدرا و غلو * منیم یولومدا غوغالار گره کدیر
آنامین قانینی یزیددن آلدیم * یقین بیلین کی نوقدی حیدری یم
وساثره "

بوتون بونلاردان صورادئیر سینیزکی، بکتاشی لرین یازیسیندا دفعه -
لرله گؤرونن حیدرین شخصیتی حضرت علی، یا خود شاه اسماعیل خطائی نین
آتاسی شیخ حیدر دگیل، بلکه احمدی سوی نین اوغلو حیدر دیر .

شاه اسماعیل خطائی نین علی دن و آتاسیندان بحث ائتدیگی یوخا ریدا
کی شعرلرین احمدی سوی نین اوغلو حیدرله نه علاقه سی؟! سیز بونونلا و خو -
جونو قصدا چاشدیрмаق، ایسته پیرو خطائی دیوانی نین بکتاشی لر طرفیندن
یازیلدیغینی گویا ثبوت ائتمک ایسته پیرو سینیز .

فیروز منصوری، میدان ی بوش حساب ائدیبا و خوجولاری سؤزه با سیر، خطا -
ئی دیوانیندا چوخ ایشله نیلن "اره ن" سؤزونون بکتاشی لردن گلدیگی
نی ادعا ائدیر سینیز، هالبوکی، "اره ن" سؤزو تاریخ بویو آذربایجانین
یازیلی و شفاهی ادبیاتیندا ایشلنمیش دیر .

چوخ غریبه دیر، سیز شاه اسماعیلین شعرلرینده "گرچک" سؤزونو ایشلتمه -
سینی ده عثمانلی لیکلا باغلا ییر سینیز .

خطائی نین ده اثرلرینده تصادف ائدیلم "گرچک ار"، "گرچک صحبتی"،
"گرچک آدام" سؤزلرینی بکتاشیلکدن گلمه حساب ائدیر سینیز، مگر کلاسیک
آذربایجان ادبیاتیندا بوسؤز خطائی دن اول و صورادئیر ایشله نیب؟! اسرار
نامه "مؤلفی احمدی هله ۸۸۴ نجی ایله ده (هجری) تبریزده بیتدیردیگی اثرینده
اگر گرچک ارایسن مرد راه اول * فناتاپ اول، آندان پادشا اول -
دئیر . (اسرار نامه، باکی، ۱۹۶۴ صحیفه ۶۶)

مگر احمدی ده بکتاشی ایدی؟!

آیدین اولورکی، سیز اؤزونوزون چوخ اثرلر اوخودوغونوزو ادعا
ائتمه نیزه باخمایا راق هئچ بحث ائتدیگینیز اثرلره ده عملی - باشلی
بلد دگیل سینیز . مگر خطائی عجم ها عری دیر؟! ونون قوردو دولت عجم دولتی
ایدی؟! او، آذربایجان دولتی قورموش، اؤزونون سیاسی فکرلرینی اثر
لرینده افاده ائتمیش دیر :

شیروان خلایق خاموهای (تبریزه داشینا

ملک عجم صورار کی، قیامت خاچان قوپار

گفتدیکجه توکه نیر عربین کوی مسکنی

بغداد ایچینده هر نهجه کیم تورکمان قوپار

یا خود:

سفر قیل دور، اوتورمای خطائی * کی، شهر اردبیلده خاندان وار
مگر بومصر اعلمده اونون شیروانلا تبریزی بیرلشدیرمک آرزوسو،
اردبیل خاندانی ایله باغلیلیقی افاده اولونما میشدیر؟! حتی "دهنامه"
ده شاعر اؤزونو، آرزولارینی بئله افاده ائدیر:

چون حسنی لهیم شهی خراسان * هم خسروی تبریز، تخت ایران
ملکومده گزه کدور آب جیحون * سرخاب گره کدیر اولاد مگون
آخسین وطنیمده شط بغداد * گزسین چمنیمده رکن آباد
دئیر دوغرودان دا اثری یازاندان ایکی ایل صورا (۱۵۰۸ نجی
ایله) بغدادی آلیر، بوندان صورا سیز خطائینین "روم" سوزونو ایشلتدیگی
بیت لری دالبادال مثال گتیره رک اوخوجونو اینان دیرماق ایسته ییر سیز
کی، "باغ، ایران شهر لری نین آدینی چکمه دیگی حالدا، رومدان نهجه چوخ
دانیشیر". لکن باشا دوشمورسونوزکی، بورادا ایشله نیلن "روم" کلمه سی
هریئرده بدیع افاده دیر، سیز اوخوجولاری دا اؤزونوز کیمی، عوام حساب
ائدیر سینیز، بیلیمیر سینیز کی، "روم" و "هند" سوزلری کلاسیک شرق ادبیا -
تیندا "آغ" و "قارا" معنا سیندا ایشلنمیشدیر، بو، نه اینکی، نسیمی، فضولی
کیمی آذربایجان دیلینده یازان شاعر لرده، حتی نظامی و خاقانی اثرلر -
ینده ده بئله دیر، سیزین ادعا نیزه گوره اونلاردا بکتاشی دیر، حال بوکی
نه عجب من مسکینین گونلوم اگر یغما قیلا

هندویی زولفون کی، "ملک - رومیدن خراج آلیر

بورادا آیدیندیر کی، گوزه لین آغ اوزونه قارا زولفونون تۆکولمه

سیندن صحبت گئدیر.

بوندان صورا سیز خطائینین اؤزونو شاه آستانا سیندا دربان یا خود

سگبان آدلاندیرما سینی یانا - یانا بئله ایضاح ائدیر سینیز: "بیلیمیرم

اونلار کی، بودیوانی اوخویورلار، نهجه بونلاری مردلیگی نین هیبتیله ایرانی

یوکسکلیک لره قالدیران، جوان مردلیگی ایله، غرور ایله تعریفه لایق اولان

اوجا شهرتلی شهریارا عاقد اقدیرلر. مگر بوجفنگیات کلام ملوگانه ولفظ
 شاهانه دیر؟ اوردولار یئنن شاه اسماعیل کیمی آدلی بیر سردار اؤزونو
 هر هانسی بیر آستانانین کؤپه گی آدلاندیرارمی! ".
 بلی، آقای فیروز! تکجه اودگیل، شاه طهماسب، حتی شاه عباس صفوی
 ده اؤزلرینی حضرت علی آستاناسینین کؤپه گی آدلاندیریدیلار. بودور،
 لنینگراددا سالتیکو-شدرین آدینا کتابخانانین ال یازمالاری فوندو-
 ندا اردبیل کتابخاناسیندان گتیریلیمیش ال یازمالاری نین چوخوندا
 شاه عباس اؤزونو "کلب آستانه" حضرت علی بن ابوطالب علیه السلام عباس
 صفوی آدلاندیریر، خطای دیوانیندا هر هانسی عادی بیر شاه دگیل، شاه
 دئییرکن، شاه نجفی، شاه مردانی نظرده توتور. اؤزونو اونون دربانسی و
 کؤپه گی، آدلاندیریر.

سبز گوزونوزو آجیب اؤزونوزو صونرادان شاه اولان دوننکی مهترین
 قارشیسیندا نوکر گور موسونوز، ائله بیلیر سینیزکی، آنجا ق شاهلارین قا-
 پوسوندا دربان اولماق اولار.

آقای منصور، سیز همیشه یوخاریلاردان، شاهلاردان بخشش گوزله میشیز.
 ائله بیلیر سینیزکی، شاه اسماعیلین دا هر هانسی بیر شاهدان او ما جا غی وار
 ایمیش. سیزین تئز-تئز مراجعت ائتدیگینیز "بررسیهای تاریخی" مجمو-
 عه سینین ۱۱ نجی ایل ۴ نجی نمره سینده ملک زاده بیاتی شاه اسماعیل
 خطائی نین الوند میرزایا گونده ردیگی بیر فرمانی نشر ائتمیشدیر. بودور،
 فرماندا شاه اسماعیلین مهری :

بود مهر علی و عالی او چون جان مرا دربر
 غلام شاه مردان است اسماعیل بن حیدر. (ص ۱۴۷)

ایندی بیلدینیزمی شاه اسماعیل اؤزونو کیمین غلامی، هانسی شاهین
 مداحی حساب ائدیردی؟ من اینا نعیرام کی، سیز بونلاری بیلعه میش اولاسینیز
 سیز چوخ یاخشی بیلیر سینیزکی، بورادا هر هانسی بیر اولکله شاهی یوخ، شاه
 مردان علی نظرده توتولور، حتی بوگون ده عاشورا گونو تبریز کوچه لر-
 ینده دسته-دسته گزه نلر "شاه حسین"، "بیگ حسین" دئییرک نه اینکی
 علینی، حسین ده شاه آدلاندیریلار. سیز بیلیر سینیزکی، شاه اسماعیل حتی
 اذانی دا دگیشدیررک اورایا علی ولی الله جمله سین آرتیر میشدیر.
 سیز بکتاشی لرین "محب" سؤزونو ایشله تملرینی گؤسته ریب خطائی

دیوانیندا "محب خاندان"، "محب شاه" کیمی افاده لری بکتاشیلک لسه باغلا بیرسینیز. سیزگولونج بیر نتیجه چیخاریرسینیز. گویا بوتون بونلار - دان آیدین اولورکی، خطائی تخلصو دیوان صفوی لرین علیهدارلاری طر - فیندن سیاسی نقطه نظر دن صفوی لر علیهنه تبلیغات مقصدیله یارادیلش وصفوی علیهداری بویول ایله اردبیل خانقاهینا یول تاپیب صفوی طرفدار لارینی پارچالاماق و اونلارین سیاسی مقصدلریندن خبردارا ولعاق ایسته - میشلر. گویا اونلار شاه اسماعیلین وضعیتینی، اوردوسونون، اؤلکه سی نین اجتماعی - سیاسی وضعیتیندن خبرتوتماقدان اؤترو بودیوانلار دانا استفاده ائله میشلر.

سیز مشهور شرقشنا ساردا ن پروف سور مینور یسکی نین ۱۹۴۲ نجی ایلده لندن ده چاپ ائدیله رک شاه عباسین ۱۵۲۲ نجی ایلده اؤز مهر و ایله اردبیل آستانه سینه وقف اولونموش نسخه نی ده ساختا دلان دیریرسینیز. بونلار دن صونرا یا زیرسینیزکی، خوشبختلیکدن همین دیوانین ۱۵۲۲ نجی ایلده گویا شاه عباسین مهر و ایله اردبیل خانقاهینا وقف ائدیلم اصل نسخه سی ایندی "ایران باستان" موزه سی نین کتابخانا سیندا دیر. سیز اونون فتوکپی سی اساسیندا ملاحظه یورودورسونوز. یا زیرسینیزکی، اولنجی صحیفه ده یا زیلمش دیر: "بو کتابی علی بن ابوطالب علیه السلام آستانه سی نین کؤپه گی عباس صفوی شاه صفی نین مبارک آستانه سینه وقف ائتمیش دیر.

کیم ایسته بیرسه اوخوسون، بوشرطله کی، بو آستانه دن خارجه آ پارما - سینلار. هرگاه آ پار سالاراما حسین علیه السلامین قانینا شریک اولسونلار. ۱۵۲۲ (ترجمه بیزیم دیر - ح. آ.)

صونرا یا زیرسینیزکی، وقفنامه نین یا زیلیشی بیشه میش بیر خطله دیر. ائله بیل کی، یعنی سوادلانمیش بیر آدام یا زیب، ا یکینجی شاه صفی شاه عباس دان صونرا اولموش دورکاتب تله سدیگیندن شیخ صفی عوضینه شاه صفی یا ز - میشدیر. هامی سیندان اهمیتلی سی بودورکی، بو وقفنامه نین مهر و شاه عبا - سین مهر و دگیلدیر. شاه عباسدان ایندییه قدر دؤردنوع مهر معلوم دورکی، بونلارین صورتی "بررسیهای تاریخی" مجله سینده گؤسته ریلیر. شاه عباس صفوی نین بورا دا اولان دایره وی شکیلده مهر و هر بیر یاندا ایندییه قدر گؤرولمه میشدیر بو مهر ساختا دیر.

صونرا قیدا ئدیرسینیزکی... ملاحظه ائله یین کی، نهجه یا لان وحیله لره

ال آتیب زورلا بودیوانی اردبیل خاندانینا داخل ائتمیش و شاه عباسین آدی ایله علاقه لندیرمیش لر ؟".

سپزبیلیرسینیزکی، شاه عباس اوزبا با سینی دیوانینی اردبیل خاندانیندا - نیندان شاه صفی کتابخانا سینا وقف ائتمه سی سیزین بوتون کتاب بویو ایره لی سوردوگونوز ادعالارین اوستوندن قلم چکیر. اونون اوچون شاه عباسین وقفنامه سینی و مهر و نوسا ختا آدلاندیریرسینیز. عمومیتله، سیزین فکرینینزین علییه اولان دلیللری ساختا آدلاندیرما قلا ساختا فکرلری - نیزی اساسلاندیرماق ایسته ییرسینیز. اما خوشبختلیکدن شاه عباسین شیخ صفی آستانه سی کتابخانا سینا وقف ائدیگی ال یازینی بیر حصه سی لنینگرا ددا سالنیکو و شدرین کتابخانا سیندا ساخلانیلیر.

گولمه لی بورا سی دیرکی، سیز شیخ صفی به شاه صفی دئیلدیگینی چوخ یا خشی بیلیرسینیز. لکن اوخوجولاری چاشدیرماق و همین نسخه نین ساختا اولدوغو - نا شبهه اویاتماق اوچون یازیرسینیزکی، شاه صفی شاه عباسدان صورتا اولوبدور. بوقوندارما دیرکی، شیخ صفی عوضیه شاه صفی یازیلیب. مگر هر یئرده بو کلمه لر عین معنادا ایشله نمیر؟ سیز گورمه دیگینیز، لکن صون صحیفه سی نین فتوکپی سینی باکی نشرینده گوردوگونوز داشکند نسخه سینی ده ساختا آدلاندیریرسینیز، ۹۴۸ نجی ایله ده کؤچورولموش و مینوریسکی نین استفاده ائدیگی پاریس نسخه سینی ده شبهه آلتینا آلیرسینیز. بوتون بونلاردان ایسه فتنه دوغوران بیر نتیجه چیخاریرسینیز. گویا هر یئرده شاه عباسین مهر و نوسا ختا لاشدیرمیشلار و دئیرسینیزکی، بودیوانین شاه اسما - عیله نسبت ائدیلمه سی تکجه تورک دیلینی آذربایجاندا رواج ائتمک مقصدی گودولمه میش بلکه فارس دیلی نین، ایران مدنیتی نین نفوذ و توقیر - ماق اوچون عثمانلی تورک لری طرفیندن بیر تبلیغات واسطه سی کیمی استفاده اولونموشدور.

سیز شاه عباسین خطائی دیوانی نین هدیه ائتمه سینی انکار ائتمک له "سلسله النسب صفوییه" مؤلفی شیخ حسین شاه سلیمان صفوی دئورونده خطائی دن بیر شاعر کیمی بحث ائدیپ دیوانیندان ۸۷ بیت آذربایجانجا اوزاثرینه کؤچورمه سینی یئنه ده شبهه آلتینا آلیر. قید ائدیرسینیزکی، گویا بو، شاه اسما عیلین دگیل، او دئورون بیر شاعر نین ایمیش صفوی لر دئورونون تنزلو دئورونده خطائی دیوانی نین تبلیغی و اونون نفوذ و نوسا قالدیرماق اوچون ائدیلمیشدیر.

سبز ۱۱۷۴ نجی ایل (هجری) شیخ صفی خانقاهی آستانه سنین متولسی محمد قاسم بیک اورا داکی ۹۷۲ جلد کتابدان ۳۳ جلدین خطائی دیوانی ولدو۔ غونو قید ائتمه سینی ده صفوی لرین انحطاطی کیمی ایضاح ائدیر سینیز . هانسی دلیلله ؟! حالبوکی اورا دا مذهب جلدلی گوزهل خطله ، گوزهل کاغذده اورنا منتلی (تزیین لی) دیوانلارا ولدو غوآیدین گوسته ریلیر .

سیزین پروفیسور مینوریسکی ایله مباحثه نیزده باشدان - باشا جفنگیات دیر . سیز بورا دا ادعا ائدیر سینیزکی ، آذربایجاندا شاه اسماعیل دؤورو - نده آذربایجان دیلی ایشلنمه ییب . سیزین فکری نیجه تورک دیلی آذربا - یجان داطهما سیدن صونرا خدا بنده دؤورو نده آذربایجانین ۹۹۳ دن ۱۰۱۲ ییه کیمی عثمانلی تورک لری نین استیلاسی ایل لرینده رواج تاپیب دیر . چوخ غریبه دیرکی ، بئله بیر مثال دا چکیر سینیزکی ، "اول قارداش اولما غی - ننی ثبوت ائله ، صونرا ارث ادعاسی ائت ! " ، گورونورکی ، آذربایجان خلقی نین اؤزدیلی ومدنیته تاریخی نی اؤگره نمک تشبث لری بیر چوخلاری کیمی ، سیزین تکی "کاسادیبی یالایانلاری " دا تشویشه سالمیش دیر . اودورکی ، گاه مینوریسکی یه ، گاه مرحوم محمد علی تربیته ، گاه حاجی حسین نخجوانی یه هجوم ائدیر سینیز . حتی خطائی نین "دهنامه" و "نصیحت نامه" یازماسینی دا شبهه آلتینا آلیر سینیز .

سیز خطائی نین "دهنامه" و "نصیحت نامه" اثر لرینی ده گورمه میش سینز . شاعربورا دا اثرین یازیلما تاریخی نی ده وئر میش دیر . ابجد حسابی ایله ۱۵۰۶ نجی ایلده قلمه آلینمیش اولان بو اثرین مقدمه سینده ده باشدان باشا صفوی لرین سیاسی - دینی گؤروشلرینی افاده ائدیر . بورا دا توحید و مناجات دان صونرا پیغمبرین نعتی ، بوندان صونرا ایلک دفعه اولراق تاریخده "در منقبت شاه مردان علی" پوئمالارین گیریش حصه سینه علاوه اولونور . اثر - یین هئج بیرکسه اتحاف اولونما ییب شاه مردان علی منقبه سیندن صونرا امالاردان بحث ائتمه سی شرق پوئمالاریندا یقنی بیر حادثه ایدی . اثرین صوندا ایسه " سبب تالیف " دن بحث ائده رکن :

اوج نسنه (شئی) دورار سبب بونا مه * کیم بولدو ضرور قیلماق آنی
اول سبب اولدور نظم توحید * کیم بنده لیگین اودور نشانی
ایکینجی بو کیم اولاندا غمگین * بو گونلون اولاه مهربانی
اوچونجو بو کیم قالیر ساخو شدور * بودونیا دا هر کیمین نشانی

"نصیحت نامه" ایسه دینی - دیدا کتیک (تعلیمی) مایه‌تلی اثر دیر .
 دنیایانین بوتون گۆرکملی شرقشنا سلارینین بارتولد، هارمر، کریمیسکی
 مینوریسکی، گۆپرلو زاده، باکیخانوف، بوتون تذکره‌چیلرین، بوتون معاصر
 شرق و غرب عالیم‌لرینین یازدیقلاری جلدلرله درین علمی تدقیقات
 اثرلرینی ساختایولارلا انکار ائتمه‌گه چالیشیب شاه اسماعیلین آنای
 دیلینده خطائی تخلصو ایله شعرلر یازماسینی، آذربایجان دیلینه رواج
 وئرمه‌سینی اونون اوزه‌رینده تاریخی تهمت آدلاندیریر و "تدقیقات -
 تینیزلا" گویا اونو بوتهمتدن قورتارماق ایسته‌یر سینیز . سیزین فکر -
 ینیزجه، اعوز خلقینین دیلینده بدیعی اثرلریا زیب‌دانیشما و دوغما
 دیله رواج وئرمک تاریخی قباح (تقصیر) یمیش .
 بلی، بو، عرقچیلرین، مستملکه‌چیلرین و فاشیست لرین آنلایشیدیر .
 بیز بوفکیرله مبارزه‌نی گله‌جک اثرلریمیزده ده دوام ائتدیره‌جک، سیزی
 و همفکرلرینیزی هر طرفلی رسوای ائده‌جه‌یک .

حمید آراسلی

آکادمیک

=====*

موروو داغین اتکیندن ۹ - نجی

فصلدن بیر پارچا

~~*~*~*~*~*~*~*~*

اونلار موروو داغا چاتاندا، سحرین گوزو یئنجه چیرتلایردی. آ یاز
 هوندورلویو^(۱) دورد مین متردن آرتیق اولان بوعظمتلی داغا تا ماشا ائتد-
 یکجه اورهگی داغا دؤنوردو، نهجه نهنگ، نهجه بؤیوک بیرداغ، آ یاز اونو^ن
 اطرافینداکی صای سیز- حسابسیز خیردا داغلار، دره لره و تپه لره باخیر
 باخدیقا دا اورهگی غریبه بیر سئوینجله دولوردو. قار قالاقلاری ایله
 دولو دره لره، سیلدیریم بوزلاقلارین آلتیندا دومدورو بولاقلار و چایلار
 شیریلدایردی. اوز نهنگ گورکمی ایله باشقا داغلاردان سئچیلن " موروو"
 نه اولی، نه ده آخری اولان اوجا، قالین قرانیت گؤلچه لردن عمله گلیمیش
 سدکیمی گونچخانندان - گونباتانا طرف اوزانیب گئدیردی. او، نهنگ -
 نهنگ قایالاردان، صای سیز- حسابسیز قارا، قیرمیزی، ساری و بوز رنگلی
 سال قایا^(۲) پارچالاریندان یارانمیشدیر. چوخ یئرده بو قایالار بولغوکیمی
 هامار (صاف)، اولگوج کیمی ایتی اولوایدی. بابانین دئدیگینه گوره
 ان یاخشی آتلار دا بو قایالاری آشا بیلیمیر، اونلارین ذروه سینه دیرماشیب
 گئچه بیلیمیر، اوستونده دیرناق تگورلر. بو آچیق، بو بولدوسوز قیش
 سحرینده ده مورووونون ذروه لری بولدودومان ایچینده ایتیمیشدی. دؤش^ی
 نی قالین قار لایلاری اورتوموشدو. یالنیز اورتا حصه لری آچیقدی " ایت -
 یولو" آدلانان جیغیرین صولونداکی قارا، قومسال و داشلی - چینقیللی^(۳)
 جنوب یا ماجلاری دا چیلپاق ایدی. بورا اوقدر سوروشکن وسیلدیریم اید^ی
 کی، قاردا دایانما ییب آشاغی - دره لره سوزولوردو...

بابا بؤیوک بیر قایانین دالیندا گیزلهدی، قایا قداکی سیلدیریم
 داغین بئلیندن قارا زولاق کیمی بورولوب گئچن بالاجا، دار جیغیر-
 آ یازا گؤسته ردی :

- سورو اوردان گلیب بولاغا اؤته جک، سسینی، جینقیرینی چیخارما
 گؤزله !

آ یازدا، بابا دا دقت کسילה رک گؤزلرینی جیغیرا دیکمیشدیلر، سوپو^(۵)
 شاختا اونلارین یادیندان چیخمیشدی. گؤزلری، یاناقلاری یانیر، اورهک -
 لری هیجانلا دؤیونوردی...

سحرین چنی - دومانى سفيرهك له شيب ها وا آزجا آچيلار - آچيلماز ،
 تكه جيغيردا گوروندو اونون ايتى، گوزهل بوينوزلارى آليندان خيلى
 يوخارى چيخاراق ، چارپا زلاشميشدى . او ، ايرى گئوده سيني شاخ دارتاراق
 چئويك حركتله بره دن آدلايىب سيوريم اوچلو قاينان آرخا سيندا گيزله -
 ندى . تهلكه اولوب - اولما ديغيني بيلمك اوچون آيىق گوزلرله اطرافى
 سوزدو . قورخولو بيرشئى گورمه يىب آرخا يىنلاشان كيمى ايره لى له دى . اون
 اون ايكي ديشى دن عبارت سورو قايلارين كؤلگه سيندن چيخدى ، تكه نين
 دالينجا حركت ائتدى ، تكه ايره لى ده گئدير ، آرابير داياناراق دئورد
 طرفه گوز يئتيرير ، گينه سورونون آغزىنى دره يه "گوزگو" بولاغا طرف
 چكىردى . تكه آياق ساخلايان كيمى ، سورو قايلارين داليندا گيزله نيب ،
 اونون اشاره سيني گوزله ييردى .

تكه ايسه احتياط لى ، آيىق گوزلرله دره لره ، سيلديرىم قايلارين
 دالينا ياخيىب سورونو ايره لى آپا ريردى . آيازا ائله گلىدى كى ، داغ گئجى
 لرينه باشچىلىق ائده رك ، هرآن اوز حياتىنى تهلكه آلتينا آتان بو
 حيوان غريبه بير غرورلا يثريير ومحض بونا گوره ده ، بابانين گوزواوندا
 - دير ، صانكى مغرورلارى ووروب يىخماغىن آيريجا لذتى وارميش ! بير
 آندا آيازين اوزونو ده بواحتراض بورودو : "نه ياخشى دا بوينوزلارى وار
 لاپ مکتبىمىزىن دهليزىنده كى بئويوك ديواردان آسيلمالى دير . هامى نين
 آغزى آچىلا قالاجاق ! .."

تكه قايلارين داليندا باتيب - چيخاراق ، بويلانا - بويلانا و چوخ
 احتياطلا ايره لى له ييردى . آرتىق سورونون دره ده كى بولاغا ياخىنلاشما -
 سينا ايكي - اوچ گئچيد قالميشدى . بابانين گوزلرى يانما غا باشلايىردى
 ياناقلارى آلانميشدى ، صيرسىزلىك له سورونون بره يه ياخىنلاشما سيني
 گوزله ييردى . حتى آجىغى دا توتوردو كى ، نيه تكه بئله ياواش تره نير .
 آياز دا داريخيردى ، ان ماراقلى دقيقه نين - سورويه آتش آچاقلارى
 دقيقه نين تئزگليب جاتماسيني ايسته ييردى

بودور دره يه ياخين بئويوك بير قاينان داليندان تكه نين باشى
 گوروندو وگوز يوموب - آچىنجا يوخ اولدو . تكه چوخ تجربه لى ايدى .
 قورخولو يئرلردن جلدوا احتياطلا گئچيردى . سورونو آخرينجى گئچىده
 ياخىنلاشديردى . بورادا حمى بئش - آلتى متيرلىك دوز بير يئروا رايدى

لکن بویئردە وورولان اوو هئج اولوردو، چونکی گئچیلەز بیر اوچوروم .
 آرانی کسمیشدی. تکه اورانی دا بیرآندا سئچرایب گۆزدن ایتدی. سورو
 عینی حرکتله تکه نین دالینجا گئدیردی. سورونون ایچینده ایری بیر
 گئچی آیا زین دقتینی جلب ائتدی. او، اوز گۆزه للیگی ایله بوتون سورود
 سئچیلیردی، نازک بئلی تاریم چکیلیمیشدی. قارنی نین آلتیندا آلاسی وارد
 بوینونو، بئلینی شاخ توتوب یئریردی. تمامیلە اوزونه بنزه یین بالا-
 سی دا یانیندان آیریلیمیردی. اونون دا بئلی چکیک وقارنی نین آلتی آلا
 ایدی. او، بیردقیقه آناسیندان کنار دوشمور، گاه ساغینا، گاه صولونا
 گئچیب اونونلا یاناشی گئدیردی. آیا زین باشینا آنی اولاراق بیر فکیر
 گلدی: " نه اولایدی، بالانی دیری - دیری توتا یدیق !"

تکه صون گئچیدده دایانیب دؤرد طرفه بویلانندی. حتی آیا ز گیلی-
 دال دالاندیغی قایا یا طرفده باخدی. لکن پوسقودا دارا نلاری گۆرمه ییب
 تئزیولونا دوام ائتدی. عادتیی اوزره ایتی سرعتله بره دن قارشیدا کی
 گئچیده سیچرادی. بابا " آی کافیر، یا مان زیرک سن ! " - دئییب بارما
 - غی تفنگین تته ینده، سورونون بره یه گلمه سینی گۆزلە دی. بو قارا گلد
 کی، قاباقدا یئری یین بیرایکی سینی بورا خسین، سورونون اورتا سینا آتش
 آچسین، او زمان شبهه سیزکی، ایکی سینی، اوچونو وورا بیلە جک دیر. بابا -
 نین بو قصدینی آنلایان آیا ز دوشوندو کی، یقین آنا و اونون گۆزه ل بالا
 - سی دا گئچیدده وورولاجاق ...

دوشوندو و کدرلندی - غریبه ایدی ! او، نه بو گۆزه ل بالانین، نه ده
 اونون گۆزه ل آناسی نین اؤلمه گینی ایسته میردی. ائله بو آن بالاباشینی
 بو طرفه چئویردی، گۆزه ل گۆزلری ایله ملول - ملول آیا زا طرف باخدی.
 اوره گینده باش قالدیران غریبه بیردویغودان آیا زین جانینا اوشوتمه
 دوشدو. سانکی کیم ایسه قولاغینا پیچیلدا ییب دئدی: " بودا ایشدیر ؟ !
 خلوتجه بیرداشین دالیندا یات، داغلارین یاراشیغی اولان بو گۆزه ل
 حیوانلارا هر آن، هر دقیقه اولوم حاضیرلا. نه قدر انصاف سیز، نه قدر آمانسز
 بیرایش ! " یالنیز ایندی، بارماغینی تفنگین تته یینه بیرجه دفعه
 باسما قلا حیوانلاردان هانسی نین سا یارالانیب اوز قانینا بولانا جاغی
 دقیقه ده آیا ز بو حرکتین بوتون آمانسیزلیغینی دویبدو و آنلایا بیلمه دی
 کی، بابا سی کیمی یومشاق اوره ک، مهربان بیر آدامین سئله ایشه نئجه ده
 اوره یی گلیر .

— هه، حاضیرلاش، لاپ بره یه ^(۶) یا خینلا شیرلار، ایکسینی، اوچونو وورا —
 جاغام! — دئییب بابا پیچیلدا دی وتفنگی سینه سینه سیخدی، الیینی
 تته ییه ^(۷) قویوب گوزونو قییدی .

آیا زگوردوکی، اونون گئیش آلنیدا کی، چیخیق یا ناقلا ریندا کی
 نازیک دامارلار قیزاریب، قیریش — قیریش اللری بئله باشقارنگه چالیر .
 بو اللر تفنگی برک — برک سینه سینه سیخمیشدی بابا بوتون وجودو ایله
 آتش آچماغا حاضیرایدی، ایککی — اوچ دقیقه گئچمه زکی، سحر سویونا گئدن
 بو گوزهل حیوانلاردان بیر، بلکه ده بیرنچه سی آل قانینا بولانار، سورو
 تکه نین ^(۸) دالینجا بره دن آدلاماق ایسته ینده آنا گنجی اوز بالاسی ایله
 گولله منزلینه یاخینلاشدی، حتی بالا یازیق گوزلرله یئنه آیارا طرف
 باخدی، بورا مان بابا بارماغینی تته ییه باسدی، آیار غیر — اختیار
 اولراق ایلدیریم سرعتله بابا سینی سینه سینه کی تفنگین لوله سیندن
 یا پیشیب هاوایا ^(۹) قالدیردی، ناگهانی گورولتو ^(۱۰) داغلاری سارسیداندا سورو
 بیرآنین ایچینده قایالارین آراسینا ^(۱۱) سهله نیب گوزده ن ایتدی . . .
 آیار تفنگین لوله سینی یوخاری قالدیراندا آزار قالا آرخاسی اوسته
 سیخیلیب دره یه اوچا جاقدی، قوجا آنی سرعتله نوه سینه چیه کی بیر نظر
 سالدی :

— نه قاییریرسان، دلی — زاد اولما میمان کی؟! — دئییب اوزو ده
 حس ائتمه دن عصبی حرکتله نوه سی نین سینه سیندن ایتله دی .
 آیار سنده له دی و ^(۱۲) بیرآندا سیلدیریم قایالارین آلتیندا کی دره نین
 دیبینی گوره رکیمی اولدو، گوزلری قارالدی، بوغازی قورودو، اوچوروما
 یووارلانما ماق ^(۱۳) اوچون غیر — ارادی بیرجلدلیکله ^(۱۴) یاندا کی سیوریم قایا
 دان یا پیشدی، آیاغینی کسک قایا پارچاسینا ^(۱۵) سویکه دی، لکن قایا آیاغی —
 نین آلتیندان قاچدی، الی بوشا ^(۱۶) چیخدی، موازنتینی ایتیردی، بیرآندا
 صانکی بوتون داغلار باشینا ^(۱۷) فیرلانیدی، ال — قولو هاوادا، اوزو آشاغی
 یومبالانان ^(۱۸) یئرده گوزونه ایلیشه جک دگدی، پیشیک کیمی سرعتله آرخادا کی
 قایا پارچاسینی قوجا قلا یا بیلدی، بوتون آغیرلیغی ایله اونون اوستونه
 دوشدو، آرتیق اوچولوق احتراصی سویوموش ونوه سینی باشین اوستونو
 آلان تهلکه سی دویموش قوجا دا اوزونه گلمیشدی، گوز اوچو آشاغیدا کی
 اوچورومون درینلیگینه باخدی — بیرجه آن قایا پارچاسینی گئچ قوجا قلاسا

۶- پسته، ادریری ۷- تنگین ماشی ۸- ارکک کچی ۹- سن، ای کوی ۱۰- تپیره رنده ۱۱- دایلیب
 ۱۲- قالدینی الون دوردی (کئچ بئریشی) ۱۳- دیشک ۱۴- اوجو سیز ۱۵- دایلی ۱۶- دایلی ۱۷- کتله صلق
 ۱۸- قالدینی الون دوردی (کئچ بئریشی)

آیا زین همین اوچورومون تکینده اولاجاغینی آنلادیقدا گۆزلرینی یوموب
دوداقلارینی دیشله دی. تهنکی بیرکنارا آتیب نوه سینی اوچورومون آغز-
یندان بویانا چکدی وباغرینا باسدی.

آیا ز اونون هله ده حیرت و سئوال دولو گۆزلرینه باخدیقاددئی:

- بابا، بیرده جیرانا، گنجییه گولله آتما...

بو بیرجمله سانکی قوجا اووچو ایله عمرونده تویوق باشی داکسه-
میش بالاجا نوه نین آراسینداکی سویوق اوچورومون درینلیگی نی افاده
ا ئدی ر دی...

بابا جواب وئرمه ییب داغدان ائمه گه ویا واش- یا واش کنده طرف
یئریمه گه باشلادی.

بابا قاباقدا، تهنکی آغزی آشاغی چکیندن آسیلدیغی حالدا یا واش
آد دیملارلا ایره لی له بیردی. نوه اوندان اون بئش ایگرمی آد دیم گئریده
یئریر، آیاقلارینین آلتیندا پاریلدا یان قارین خیرجیلتیسینا قولاق
آساراق دوشونوردو کی، یقین بابا منی عاجز- آوارا بیرشئی حساب ائدیر.
بو دوشونجه اونو ازیر واوره گینده تئزلیک له شهره آناسی نین یانینا
قایتما قهوسی او یادی ر دی.

بابا ایسه باشی آشاغی، هئج بیر سؤز دئمه دن اوچوروملارین، درین
دره لرین آغزیندان گئچدی که، دار جیغیرلاردا احتیاطلا ایره لی له دیکجه
سانکی دوخسان ایللک عمور کتابینی ورق له ییر و دوغرو یا شاییب
یا شامادیغینی دوشونوردو، یال نیز کنده گیرنده او، قاییدیب نوه سی نی سن
داغ ها واسی ایله قیزار می ش اوزونه باخدی، آجیق وایشیق لی آلتیندان
اؤیدو.

- سن حق لی سن، بالا! - دئدی، - حق لی سن!

بابا ایله نوه آراسیندا آچیل می ش اوچوروم باغلان دی.

آیا زین اوستوندن ائله بیل کی، بیرداغ گؤتوردولر... ایندی و، کنده
گلدی گینه نه قدر سئوینیردی، ایندی اونون سینه سینده آناسینا، مکتب
یولداشلارینا دئمه لی بیر کتاب سؤز واردی.

" میرزه ابراهیموف "

۱۹۶۴

الغبامیزه کؤچوره ن : ع . منظوری خامنه

اوخوجو مکتوبلاری و جوابلار

یازان : دوکتور جواد هیئت

عزیز اوخوجولاریمیزدان آقای علیرضا ذیحق (آغ چایلی) دن ایکی مکتوب آلدیق. بیری خوی دان و اوبیریسی ده تبریزدن . تبریزدن یازده یغی مکتوب معاصر شاعرلریمیزدن ستار گل محمدی حقینده بیر ادبی تنقید دیرومجله میزده چاپ ائدیله جکدیر .

خوی دان گونده ردیگی مکتوب " ادبی دیلیمیز خلق دیلیندن آرا آچما - مالی دیر ! " عنوانلی و دوردونجو صاییمیز دا نشر ائتدیگیمیز " دده قورقود کتابی اولمز سوز خزینه میزدن اینجی لر " آدلی مقاله میزباره سینده تنقیدی بیر مکتوب دور . آقای علیرضا ذیحق دیلیمیزین کلمه بوشلو - غی مسئله سینن آرادان قالدیرماغینان موافق اولدوغونو بیلدیرمک له یاناشی سوزلرینه بئله ادامه وئیریر : " بو بوشلوغو آرادان قالدیرماق اوچون منیم نظریمجه گره ک دیرکی ، کجه معیار دده قورقود کتابیندا ایشله نی لن کلمه لر اولماسین "

" دده قورقود کتابیندا چوخلی کلمه لر وارکی ، ایندی کی آذربا - یجان دیلی ایله هئچ یاخینلیقی یوخدور و اوکلمه لرین یئرینه ایندی - لیکده چوخلی - چوخلی تورکجه ریشه لی کلمه لر وارکی ، خلقیمیز اونلاری دانیشیقلا ریندا ایشله دیرلر . بونا گوره ده گره کمزکی ، بو دیری و قولغا تانیش اولان کلمه لری بورا خیال آتاق دده قورقود کتابیندا ایشله - نیلن بیر معنالی (مترادف) کلمه لرین اتگینه . "

" بوکی ، محترم یازچی میمز (دوکتور جواد هیئت) یین گتیردیگی - فهرست ده ایسه بیر صیرا کلمه لر وارکی هم شمالی آذربایجاندا هم تورکیه ده همده جنوبی آذربایجان ادبیاتینا داخل اولوبلار و خلقیمیز اوکلمه لری سئویب ، آلقیشلا ییلار . بونا گوره ده کلمه بوشلوغو جنوبی آذربایجان ادبیاتیندا او قدرده گوزه چیرپان دگیل "

صونرا نظرین بئله بیان ائدیر : " آذربایجان خلقی نین باشا دوشه - جگی بیر دیل آذربایجان ادبی دیلینه اساس معیار گره ک اولموش اوله . کلمه بوشلوغونی گره ک دیرکی آذربایجان خلقی نین دیری دیلیندن استفاده ائتمک له آرادان قالدیراق . " صونرا " ایندی بو خلق دیلی گورکملی

يا زىچىمىز سانان كىمى تىكجە تىرىز دىلى دگىل "مكتوبون موبونىدا بىزىم بىشنهاد ائىدىگىمىز سۆزلەردىن بىر سىرا نەونەلەر وئىروبونلا- رىن ادبى دىلىمىزدە ايشلەندىگىنى بىيان ائىدىر.

آقاي علىرضا ذىحق بىر سىرا سۆزلەردىن دە مترادفلەرنى وئىرەركا- نلارنى ايشلەندىلمەسەننى مصلحتە اويغون گۇرور و مكتوبونو بىللە سونا وئىرىر" بولاغ وارىمىزدى نە احتىياجىمىز واركى "پىنار" ايشلەداق مگر اينكى سىزىن نظرى نىزجە كلمە بوشلۇغى نىن آرادان قالدىرما سىسى يەنى بوكى آسان كلمەلەردىن يىرىن چىتىن لغتلەرلە عوض ائىدەك ، اومود كى بو اولماسىن ! "

محترم اوخوجوموز آقاي علىرضا ذىحقىن وارلىق مجلەسىندە چىخان مقالەلەرە مخصوصا " دىلىمىزىن كلمە بوشلۇغونو دولدورماق " كىمى مەم مەئلە حقىندەكى يازىمىزا علاقە و توجەندىن اورەكدن تشكر ائىدىب بو كىمى ماراقلى و دىلىنە و ادبىياتىنا باغلى اوخوجولارىمىزىن گون بە گون چوخالما سىنى آرزو ائىدىرىك ، و اما دىلىمىزىن كلمە بوشلۇغونو دولدورماق مەئلەسىنە گلىنچە : بىز هئچ بىر زامان آسان كلمەلەردىن يىرىن چىتىن لغتلەرلە عوض ائىتمەك اىستەمىرىك و هابىللە ادبى دىلىمىزىن خلق دىلىندىن آرا آچما سىنى دا آرزو ائىتمىرىك لىكن هر دىلىن انكشاف و زنگىن لە شدىرىلمەسى اىچون بىزجە اوچ يولدان يىرىمەك لازمىدىر .

۱- اولكە نىن مختلف يىرلەرىندە ياشايدىان عىنى خلقىن ويا ملتىن ايشلەندىگى سۆزلەرى توپلاماق و اونلاردان ان اويغون و مناسبلەرنى سىچمەك بوهمان سىزىن دئىدىگىز يول دوروقونشو اولكەلەرىمىزدە دە ايللەردىر بو يولدان فايدالانمىشلار . لىكن تطبیقات اىچون حكومتىن معارف اورگانلارى طرفىندىن معین برنامە و بودجە ایلە مختلف يىرلەرە مختلف اكىپ و هىيئت لىر يوللاماسى لازىمىدىر .

۲- خلقىن اسكى دن قالما ادبى خزىنەسىندىن سونرادان اونودولموش كلمەلەرى آختارىپ تاپماق و ايندى ايشلەنن يا بانجى (اجنبى) كلمەلەردىن يىرىنە ايشلەتمەك ، بودا هر ملتىن و هر كسىن حقى دىربىزدە ايندىلىقتا بو يولدا امكانىمىز اولدوغو اىچون تحقىقاتىمىزى بوسا حەدە ائىتمەگى اويغون گۇردوك . نئجەكى مجار و فىن دىللەرى بو يول ایلە احياء اولموشلار يوخسا اونودولوب گىتمىشدىلەر .

۳- دیلده کی کلمه کؤک (ریشه) لرینه مختلف شکیلچیکلر یا آک لـر (پسوند) اضا فله ائده رک گرامر قاعده لرینه قیاساً مختلف معنی دالازم اولان کلمه لری یار اتماق ،بودا دیل آکادمی یا فرهنگستانین ایشی دیر و امید ائدیرم گله جک ده آنا دیلیمیز ایچون فرهنگستان قوردوغوموزمان بوساحه ده ده ثمره لی چالیشماغا باشلایاق .

یوخاریداکی ایضا حلا ری وئردیکدن صونرا چوخ طبیعی و آیدین دیرکی بیز کلمه بوشلوغونو دولدورماق ایچون تکجه قدیم اثرلری اوجمله دن دده قورقود کتابینی معیار توتما ییب آتاق بونو ایشیمیزه بیرباشلانغیج (سرا غاز) صاییریق و بو کتابدا اولان لکن یا دلاشمیش کلمه لری دگیل، قولاغیمیزا و دیلیمیزین موسیقیسینه وقاعده لرینه او یغون سؤزلری سئچمگه چالیشیریق. بونون ایچون دده قورقود داکی دؤردیوزه یاخین کلمه دن یوز داناسینی پیشنها داتدیک ، آقای ذیق بوسؤزلرین چوخونون ادبیاتیمیزدا ایشلندیگدن بحث ائده رک کلمه بوشلوغو جنوبی آذربایجان ادبیاتیندا اوقدرده گؤزه چیرپان ویا گؤزه چارپان دگیل دیر، دئییر . بیزیم کلمه بوشلوغوندا ن مقصدیمیز تورکی سواد ی اولمایان خلقیمیزین دانیشیق دیلی دیر مخصوصا فارسی سواد ی اولان شهر خلقیمیزین ایشله - تدیگی تورکی دیلی داها دا قاریشیق و پوزوق دور، یوخسا ادبیاتیمیز نه سؤز، نه ده فکر و دو یغو باخیمیندا ن فقیر و یوخسول دگیل دیر بلکه دنیا نین زنگین دیل و ادبیاتلاریندا ن بیر یسی دیر، یوخسول اولان بیزلر یعنی دیلیمیزی و ادبیاتیمیزی اوخومایان و اونون زنگین خزینه سینه وقوفی اولمایان کیمسه لر دیر و معالتاسف بوگون جنوبی آذربایجاندا ۱۶ ایل - لیک تعطیل فرهنگ یو دیلیمیزین یاساق اولماغیندا ن آسلی اولاراق بو نوع یوخسوللاریمیزدا چوخ - چوخ دور، البته، پیشنها د اولان سؤزلرین خلق طرفیندن ایشله دیلمه سی ایچون شاعر ویا زیچیلاریمیزین بو سؤزلری اثر لرینده ایشلتمه لری لازیم دیر .

بیزیم مقاله میزده تبریزی مقیاس توتوب آنا دیلینی و ادبیاتینی اوخوما میش بیر تبریزی نی نظر دفته آلما غیمیز صرف مثال ایچون او - لموشدور، اونون دا سببی تبریزین مرکز اولوشو و بیرده منیم تبریزدن اولوب تبریز دیلینی ویا لهجه سین ی باشقا شهرلریمیزده کی لهجه لردن داها یاخشی بیلمه گیم اولموشدور، اساسا اگر نظریمیز ادبی دیلیمیزین

کلمه بوشلوغو اولسایدی اوزامان بیرشهریوخ بوتون جنوبی آذربایجان خلقینین دانیشدیغی لهجه لر وایشلتدیگی سؤزلری نظراعتباریمیزاآلما - غیمیز گره کیردی (ایجاب ائدردی) سؤز لریمیزی قورتاریرکن بونو دا سؤیله مک ایستیرم کی بیزیم دیلیمیز (تورکی دیلی) زنگین بیر دیل دیر و زنگین دیللرده اولدوغو کیمی هر مفهوم ایچون بیرچوخ مترادف سؤز لر واردیر لکن بو سؤز لر هامیسی تاما میله عینی دگیل دیر. آرالاریندا کوچک فرق لر (*NUANCE*) موجود دور مثلا فارس لارین درد کلمه سینه قارشى بیزده آغری واردیر، لکن آغری نین مختلف نوعلرینی ایضاح ائتمک ایچون سانجی، یانقی، زوقو، سیزلاماق و گؤینه مک کیمی سؤز لریمیز واردیر کی بونلارین قارشیلیغی فارمی و بیرچوخ دیللرده یوخدور سیز مترادف دییه یازدیغی نیز سؤز لری بیزیم پیشنهاد ائتدیگیمیز کلمه لرین معنا جا عینی اولسادا بوایتجه فرق لری نظر اعتبارا آلیرساق دیلیمیزده هامیسی نین ایشلنمه سی فایدالی دیروبوسیدن اونلار وقتیله خلق طرفیندن یارا - نمیشدیر حالبوکی مترادف لر دییه ایشلتدیگی نیز سؤز لر بعضا بیزیم پیشنهاد ائتدیگیمیز کلمه لرله اساسلی فرق لری واردیر. مثلا ایمرنمک سؤزو ایچون پاخیللیق ائتمک کلمه سی کیمی. ایمرنمک غبطه ائتمک معنا - سیندا ایشله نیز و مذموم دگیل دیر حالبوکی پاخیللیق، حسادت مذموم دور و معنا جا باشقا دیر.

سزین مثال وئردیگی نیز بولاق دا پینار کلمه سیله عینی معنا دا ایشلندیگی حالدا بیرسی یئر آدی (بولاق) و اوبیری صفت مشبهة بالفعل دیر. کلمه نین اسکی کؤکو بوگاما ق یا پونماق دیرو قایناماق (صویون یئردن قایناماسی) دئمک دیر. بولاق دا اسکی دن بونلاق ایتمیش یعنی صویون قایناما ییب چیخدیغی یئر.

یازیمیزین صونوندا بیر دفعه داها ماراقلی اوخوجو و یازیمیز آقای علی رضا ذیق (آغ چایلی) یه تشکر ائدیپ چالیشمالاریندا دگرلی باشا ریلار دیله بیرهم.

دوکتور جواد هیئت

امیر علی شیر نوانی

عزل

میخ او تر ریل کولوم دوشه کولوسانده ان جدا اندیر طوطی تکلم شکرستانده ان جدا
 اول گونش بخرنیده تورخوم وارفلک لراود دوا هر شراری اود ساچار بو قلبین افغانده ان جدا
 دمه بجز اینده از قلیدیم فغان و ناله من جسمیم اندیر زاله بیل دوشم اگر جانده ان جدا
 بهر اولومدن تلخ ایتمیش قوی الماسین کولر بونو یاخشیدیر جانده ان جدا اولما نه جانده ان جدا
 اولسا یوزمین جانیم آل ای بهر لیکن قیلاکمل یاری مندن جدا یا که منی اودان جدا
 وصل ارار پردانه اود لاندی بهمانا بلیدی کم قیلد یقین یوز صبح اوز شمع شتانه ان جدا
 نیله سینن یارب نوانی یار سیر بودنیادا اولما سینن یارب که اولسون یارنده ان جدا
 اوز بیکت دیلیدن چو یرونی غلامحین بیکدی

تهران فروردین ۱۳۶۰

بیر رباعی نوانی دن (صحن ترجمه ده)

مجنونا قاتامت د قیلاق اولماز اودان طلبه اولماز
 کوزون قاراسین مدد قیلاق اولماز اولسا د افسوس د قیلاق اولماز

رؤيا مدامدا آنام...

رؤيا مدامدا دونن گئجه
 آنام سانكى ديري ايدى
 ناماز قيليردى
 دوعا ائده ركن آغلايردى گيزليجه ...
 صورو شوردو نيه هئچ بير خبر - اثر يوخ كئچن لردن
 كئچن لردن
 دئيردى گئرى دؤنمه يير آرتيق بو يولون كاروانلارى
 بيخيليب قلعه نين ديوارى حصارى ...
 اويانديم آلاجا قارانلىقدا
 گئجه نين صون ساعاتلارى ايدى
 اوفوقده بير اولدوز آخدى
 آردينجا اوپ - اوزون ، قىپ - قيزيل بير ايز بوراخدى ...
 تا ايجيمدن حسانله ديم صاغير غربت آغريسى نين آغير ليفين
 قارا - قارا غم چوكموشدو اوره گيمه ييفين - ييفين
 سانكى چه پر ديبينده تپك لهنن چيچك لر ديله گلديلر
 ياشيل - سارى - قيرميزى ميوه لردن اوگره ن دئديلر
 قيشلارين قاصيرغالاريندا
 يازين وعده سيني اونوتما ماغى
 لاکن باغ آنجاق مين بيرگئجه دگيل آدى بو ناغيلين ...
 ياديمدا دير خيالىمين آيناسيندا بيرگورسه ن بير يوخا ولان گولوم سه من
 قارانلىق قورخو دولو يوللاردا ماهنيلارين سؤيله ديگى ديلك لر
 بير صون باهار آخشامى كچه نه گين صون اوچماسين ياشلى گوزله تعقيب ائدن
 چيچك لر ...
 قارا قاباق بولوتلار دئيه سن يوسقو قوروب آق باپاق قونشوداغدا
 بلكه ده بونا گوره رؤيا مدامدا دونن گئجه
 آنام دوعا ائده ركن آغلايردى گيزليجه
 و اوزاقلاردا بيلميرم نه يمين هاراسيندا
 خاطره لريمين مجهول بير اووا سيندا
 ياغيش ياغيردى ياواش - ياواش اينجه - اينجه ...

بیرخبرائشیتدیم ۱ (آتانی اؤلوم خبری)

~~~~~

بیرخبرائشیتدیم...
 داغلاری، دوزلری آشیب گلمیش
 چایلاری دنیزلری آشیب گلمیش
 نه یوگرهک اولورموش
 اؤلوم سوراغی نین آتی !
 ائله بیل داغ اوچدو اوستومه
 آغلادیم ایچین - ایچین
 آغلادیم هارای چکهرهک
 آخدی دامارلاریماسینه مین فریادی.
 آغلادیم تپه دن دیرناغا کیمی.
 نه گوزیا شیمی گوره ن اولدو ،
 نه ده کیمسه اشیتدی فریادیمی ،
 هئچ بیلمیرم ،
 بو آیریلیق هارادان گلدی بئله
 قیردی ۱۳۵ یللیک هجرانین امیدهاغینی
 کیم باغلادی قوشلارین قانادینا
 بو اؤلوم سوراغینی ؟
 اشیتدیم آتامین اؤلوم خبرینی ...
 دوردو گوزلریم اؤنونده
 عمر وحسرت
 بیرده نیسگیللی کئچن
 بیر قوجانین صورتی ،
 اوزونده چین - چین پیغیشمیش
 آیریلیق ایللرینین مهنتی ...
 بیرده سسینی اشیتدیم ،
 ایللرین آرخاسیندان گلن
 اینام دولو سسینی

دانیشدی آرام - آرام :
 "بودنیادا یوز ایلده
 سنسیز قالام ،
 بیل اؤلعه ره م اوغلو م ،
 فلکین چرخ دؤنه نه کیمی
 یولونو گوزلیه جه گم سنین ،
 قاپیدیپ گله نه کیمی ..."
 ایندی بونه خبردی وئردیلرمنه ؟
 یوخ ، اینانا بیلیمیرم اؤلومونه !
 اینانما یا جاغام هئچ زامان ...
 سن منیم خاطریمده
 بیلیرسن نئجه قالميسان ؟
 یادی ندا می آیریلیفیمیز اوگئجه ؟
 الینده فنار واریدی ،
 ایشیق سالا - سالا
 منی دار دؤنگه لردن چیخارتدین
 گئیش بیر یولا ،
 قوجا قلاشیب آیریلدیق ،
 بیرده گوروشمک امیدیه ،
 نه من سه تسلّی وئردیم ،
 نه سن منی توتدون دیله ...
 آیریلدیق ،
 بیرده گوروشمک امیدیه ...
 آیلار اؤتدو ، ایللر دولاندی ،
 نئجه جیغیر بیرله شیب ائل یولوا ولدو
 نئجه یول یولچوسوز قالیب
 انتظاردان یورولدو ...

فقط سن يورولما دین،

تبریزده، کۆرپو باشیندا،

الینده فنار توتوب هله ده،

گۆزله ییرسن اوغلونون یولونو،

یول چکن گۆزلرینده

۳۵ ایللیک هجرانین کدری وار

سنین بو حالیندان

بوتون دنیانین خبری وار،

اؤلوم قونا بیلمز

آیریلیق حسرتیله یانانا،

بیر سینه یه،

یوزو یوز دئییه،

مینى مین دئییه،

من اؤلومونه اینانمارام !

بئله تئزلیکله

دنیا دان کۆچه بیلمز آتام ؟

آخی، او بیلیر،

بیرگون من قاییدا جاغام

قاییدیباؤل اردبیله گئده جگم

قیشلاق کندینه،

اغللیک چمنینده قوزو اوتاران

باشی آچیق، آیاق یالین بیراوشاق

منه آتامدان دانیشا جاق ...

صونرا تبریزده، گلستان باغیندا

نوه سینى گزديره ن نورانى بیرقوجا

دئییه جک : آی اوغول،

نه اوزون چکدی بو هجران ؟

آجی چاییندا - کۆرپو باشیندا

یولونو گۆزله ییر آتان

گۆزلرینده امید،

قلبینده اینام،

او، نه سحر بیلر،

نه آخشام،

۳۵ ایل یولونو گۆزله ییب سنین...

بلی، بیرگون قاییدا جاغام،

قاییدا جاغام یقین ...

ایندی آتا اولسام دا اوزوم

ما چلاریم آغارسا دا تمام،

من او مغرور کیشی نین اوغلو یام،

نه سوادى وارایدی،

نه دۆلتی قالب،

فقط بیردنیا دؤزومو،

دیانتی اولوب،

۳۵ ایل گۆزلهدی

بیرجه یول دئمهدی :

"اوغلوم داها گلمز".

کیشی لرایلغاریندان دؤنه بیلمز...

او، "اؤلمییه جگم" دشمیشدی،

قوی منه یازماسینلار

آتامین اؤلوم خبرین .

او، هئج کسه تاپشیریب گئتمز

بیزیم تبریزده کی آیریلیق یثرینی،

گلہ جک گوروش یثرینی ...

یا زیمیزا کۆچورن: ح.م (سا والان)

اکبر زاتی کند و کتوی

منی ووردی دونن یش یا بو پرت اشدی میر ایکی - اوچ کزدو

کوز لر پدن چنگلیدی قوی سو دوکتور بی مرؤت بد خو
دندی حتماً گرک ایچن بوز صو

دندیم آخر منی ووروبیژه آت داشلار اوسته منی چالوب هرات
باشین ایچون قولومدا بوخدا قوت ديلمه باخدی بضیی دوندو
دندی حتماً گرک ایچن بوز صو

دندیم اخق لیقین دو توبدی مگو؟ بوز صویون قلبه زیانی دگر
بوسوزی ایلوم نجه باور منی دستگا، ایله مېش سن عمو
دندی حتماً گرک ایچن بوز صو

دندیم آغزور منیم بوصول قولا قوم اثریندن شیشیدک قاش قابا قوم
آت وور ویدور منیم چچیب آیا قوم ورم ائیش قچیم الح زانو
دندی حتماً گرک ایچن بوز صو

دندیم آغزور منیم میر ایکی دیشیم ابله یسیدی پيله شیشیدی باشیم
چوخ بوگونلر یامان اولوبدا دیشیم آغزودان گئییی کوزیمه یو خو
دندی حتماً گرک ایچن بوز صو

دندیم آغزور قیچیم قولوم اولورم   نچته مدتدی یانیه گلیرم
دردالیندن گنجی کیی ملیسم   رنگیم اولوش بو طور زود نهو

دندی حتماً گرك ايچن بوزصو

وژد واقوی بوجا بنمه منت   بار اولوم ایلده یوم سنه خدمت
یویارام قابلا ریوی چون کلفت   اندم هم اطا قوی جبارو

دندی حتماً گرك ايچن بوزصو

دندیم اوچ گوندی توتوشام ^لسها   یردوا وژن قدر ایستری آل
گنمیشم من زبس دولوبک موال   قورخورام آخراؤلدوره می بو

دندی حتماً گرك ايچن بوزصو

عرض قیلدیم او شوم نامرده   گونیا گوزلرین دو توب پرده ؟
بوزصو درمان اولور ^{مگر}درده   تا پوشان سن عجیبی هالم

دندی حتماً گرك ايچن بوزصو

دندیم اوچ گوندی توتوشام ^لدیلر   آلدون الی تو من دون نامرد
وزمیش گوزدواسی جک آق گرد   نفسم کدی بو قارا بورقو
دندی حتماً گرك ايچن بوزصو

علی اصغر دن آلموشام دستنی   دی گوروم اون تومن و نریم بیدی
رحم ایله ساغوقا و نوحی کسیدی   گوزگون بوخدی منده کرم کدد

دندی حتماً گرک ایچن بوز صو

عرص قیلدیم باغوشلا دوکتورچا   قارا بیقلار یوه اولوم قربان
بوخ پولوم من سنه و نریم آلان   گل سنه تا و نریم ایکی کردو

دندی حتماً گرک ایچن بوز صو

دندیم ای دوکتور ایله بیر چاره   اوز یوی ایله سپن خدا قاره
یا واروم من فقد و سرکاره   منه بیر قدر و ترکیمن دارو

دندی حتماً گرک ایچن بوز صو

گوروم اولسون اوزین قارادوکتور   نیچه مدندی قول فحیم آغور
منه وور یو ایکی دانا آمپور   ناکه امدی تغیر اول پور

دندی حتماً گرک ایچن بوز صو

دندیم اولدون عجب منریاهی؟   دیرم عمر اوله اگر بانی
مطلبی نظم اندراوه رزاتی   آجی ماستد آب تنباکو

دندی ایچسین اودا گرک بوز صو

آچیلدی گول - چیچک ایندی، وطن مولکی گلستاندی
 آغاچلار گئیدیلر مخمل، چمنلرگول دن الواندى
 چایلار جوشوب، سولار داشدی، گولون فصلی یاخینلاشدى
 سارماشیق دوواردان آشدى، نرگزبا خیب خوما رلاندى
 بوداقلاردا بارا گلندى، داغلار - داشلار چیچکلندى
 باغ - باغچالار گۆزه لاندى، یال - یاماچلار یا شیللاند^ی
 یا شیللاندی چۆل با ییرلار، گلین، گلین، گلین قیزلار!
 قویون ساغیل سین قویونلار، قوزولار له لیک گریاندى
 یاز دوستلار یاز واختی دی، عاشیق چال سین ساز واختی دی
 یوردون کشفی ساز واختی دی، ائلرکۆچمه گه سالاندی
 گونش گئیینیب دی ساری، یئنیر گونئی لره ساری
 دور شالینی بئله ساری، یوبانماکی ائل آتلاندى
 گۆی دونونو گئییب گۆیلر، گۆم - گۆی اولوب دور قوزئی لر
 ایستی قاندى بیزیم یئرلر، او واختدان کی حقین قاندى
 آزادلیغا قوربانلیقلار، چوخ وئریب دی بیزیم دیار
 بولوت کیشنهر، گۆی آغلایار، لاله نین یاغری آل قاندى
 عصیرلرجه سۆز قوشانلار، سۆز دئدی لر، سۆز یاز دیلار
 آما حئیف قالما دیلار، تاریخ ده اونلاری دانىدى
 آنا یوردون شاعرلری، آنا دیل ده دئییه نلری
 هم اؤزلری، هم سۆزلری، یاددان چیخیب دالدا لاندی
 آنجاق ایندی مؤزده گلیب، بیزه ده تاریخ دوزه لیب
 داها بختیمیز یوکسه لیب، بو مؤزده یه جان قورباندى
 "دوکتوره یئت" ین همئی، دگیشدیریب وضعیتی
 اونون ئویوک بو خدمتسی چوخلو تقدیره شایاندى
 وارا ولسون "وارلیق" ژورنالی، بو خدمتین یوخ مثالی
 شاعرلرین شرح حالی، اوندان دیریلیب جانلاندی
 داها یاددان چیخما ریق بیز، تاریخه کئچدی دیلیمیز
 بوسۆزوموز، صحبتیمیز، تاریخ بویو بیرنشاندی
 (هدایت) نکته سنج اولسا، بودفتره یوخدو همتا
 نه دفتر، بلکه بیر دریا، سراسر لعل و مرجساندى
 دانیشدیم طبع خودسرله، یازام تاریخینی زرله
 جواب وئردی: (اودفترله، ادب مولکی ایشیق لاندی) (۱)

تبریز- میراسماعیل جباری نژاد
=====

هیدر بابا دان شهریارا

افتخارلی آذربایجان داعی یام
دنیا لارا شهرت سالان داعی یام
خشکنا بون آدی قالان داعی یام
شیرین سۆزلو شهریارلار ذوغموشام
قورخولاری ائل - اوبادان قوغموشام
قانادلاریم، بولوت یولون باغلی یار
بولوتلاریم زولوم- زولوم آغلی یار
نیسگیلرون اوره گیمسی داغلی یار
چشمه لریم بولاغلاریم داشارلار
سفلر گلوب چایلاریمخان آشارلار
یاز باشیندا گوللر آچار باغیمدا
کهلیک اوچار گول - چیچک لی داغیمدا
مارال گزه ر، صولومدا - هم ساغیمدا
دسته - دسته قازلار اوزه ر گولومده
چراغ کیمی لاله یانار جولومده
یاز گلئیدی بیردسته گول درئیدیم
قاچا - قاچا خدمتیوه گلئیدیم
گوللری من اوطاقیوا سرئیدیم
بیر گورئیدیم قاپون نییه باغلیدی
ائلرون اوره کلری داغلیدی

=====

تورکيه معاصر شاغرى سيفالدين آلتايلى دان

* آنا سسى *

(آنا مين عزيز خاطر سسى)

آنا كلمه سى هر ديله گلننده :
ملكلر، پرىلر او آندا گؤگده
آنا محبتسى، آنا سئوگىسى
"لايلى بالام" آدلى شيرين نغمه سى
آنا، ائل اوبانىن ان ياراشيعى
دويغوعا عالمى نين دوغما ايشيفى
هر: آنا ا سىنى اشيدنده من
بىر آن قايدىرام گفرييه همن
تئز تئز خياليمدان گئچىرا و ايللر
دولورا وره گيمه او گؤزل ايللر
صونرا، ايركىليره م تيتره ييرسسيم
دريندن درينه اينله ييرسسيم
"جان بالا... دئيه او قوجا غين آچار
اوسسله سئوينه ر، اوسسله اوچار
سئوگى عالمى نين پىرلانتا سى دير (۱)
عمرون هم باهاري، هم روياسى دير
دوغما شعرلرين اؤز قايداسى دير.
وولكان سينه لرین اوغولتوسودور
سانكى اوره گيمه اولدوزلار انير
اوشا قلىق گونلريم دورور، ديلله نير
بىردن گؤزلريمه شاققلار انير
سانكى هنگامه لر منده سسسه نير
اوندا بيليره م كه يئنه دالميشام
- نييه اوشا قلىقدان تئز قايتميشام؟
يا زيميزا كؤچوره ن: ح.م (سا والان)

علی آقا واحد

عزل

زولغونده نه لازم کوزه لیم شانه دولانسین
عیب ایلدیه کویوند اولانسام کچه کوزده
ساتی اولانیم باشینامی جانمی کزیر
اول زولغنه کونول درمه دیلیرمه ال حاک
مجنون نه برابر منسه محالره قاحدی
اغیار ایلد اوز یارینی بدم کوره ن عاشق
سرخ شوق ایلد عمر و نوصرف ایلدیه واحد
تویما او حریفانه یگانه دولانسین
شمعین کرک اطرافیا پروانه دولانسین
سرمست اولوم، باشیا میخانه دولانسین
اونسور نجه بس بودل دیوانه دولانسین
عشق ایل اودور عرصه مرده دولانسین
دشون کرک اود شیب یانیه دولانسین
عارف اونا دتر لکره، حکمانه دولانسین
خطاطی علامین بیکدی

علی آقا واحدین شهریار احصا سدی کی عزلیدن بیر پارچا :

کوی نگاره لایقی یو خدور بر عاشقین
عشق ایلینی طبیعت اوز و امتحان ایدیب
واحد بو شیری تیرزه کوندرک استیرم
من تا پیشام او کعبه یه یول اعتبار ایلد
مجنون در دجسم ایلد منصور و دار ایلد
قسمت اولایدی بیر کوروشک شهریار ایلد

علی آقا واحد   ترجمه از حسینعلی سقایی

عزل

اندختم زلفت نه سر اشته بگرد   بیگانه مهل کرد حرف نه بگرد
گر بر سر کوی تو بگردیم عجب نیست   کرد سر شمع است که پروانه بگرد
ساقی به فدای تو بگردان قلیج می   مست افتم درم خم و میخانه بگرد
نامح تو چه گفتی اهل آن غایه کیسو؟   بی او به چه سان این دل دیونه بگرد
مجنون صحرای نه چومن بود که بای   دل داده در این معرکه مردانه بگرد
آن عاشق شیدا که به بید مر خورا   با غیر همان به که بوی رانه بگرد
بشمار گذر واحد این دگر، عمر   عرفان سزدان را که عیانه بگرد

خط از غلامحسین بیکدی

یارب روا دار در این تیره خاکدان   گوهر بدست مردم بد کو بر او فتد
در هر دایر کار بدست زاریت و سیم   آتش جان عارض سیم در او فتد

غلامحسین بیکدی

دمیر آل ، کھمور آل

گونلرین بیرینده بیر نفر بھلولون یانینا گلیب هوروشور .

— داننده بھلول من نه آلیم ، نه ساتیم کی وارلانیم ؟

بھلول دئییر :

— گئت دمیر-آل ، کھمور آل ، وور آنبارا ، اوستونه ده سو سپ ، بیر

ایل قالسین صونرا چیخارت سات .

کیشی بھلولون دئدیگی کیمی ائله ییر . اوستونه سو سپیلیمیش

دمیرله ، کھمور رطوبت چکیر ، آغیرلاشیر . کیشی ساتیب چوخلوقازانیر .

بو قدر قازانچ کیشینی قودوردور ، هئچ کیمی سایمیر ، حتی بھلول-

دا سالام وئرمک ایسته میر . آرادان بیر مدت گئچنبدن صونرا همی-

کیشی بھلولی دایاندیریپ یئنیدن هوروشور :

آ ، دیوانه بھلول ، ایندی نه آلیب — ساتیم کی یئنه چوخلو

قازانیم ؟

بھلول دئییر :

— هوغان آل ، ساریمساق آل ، وور آنبارا . اوستونه ده سو سپ ، بیر

ایل قالسین ، صونرا ساتارسان .

کیشی اوبالاری ، کندلری گزیپ نه قدر هوغان ، ساریمساق وار ،

هامیسینی آلیب دولدورور آنبارا ، اوستونه ده سو سپیر ، آرادان

بیر ایل گئچیر ، هوغان ، ساریمساغین هامیسی گؤگه ریب خراب اولور ،

چورویور ، کیشی بھویوک زیانا دوشور ، غضب له نیب باشی آلولو ، بھلو-

لون یانینا گئدیر .

— بھلول ، بیرینجی دفعه منه آغیللی مصلحت وئرمیشدین ، چوخلو

قازانجیم اولدو . اما ایکینجی دفعه آغیللی مصلحت وئرمه دین سوزونه

باخدیم چوخلوزیانا دوشدوم .

بھلول دئییر :

— سن بیرینجی دفعه گلنده دئدین کی ، بھلول داننده ، من ده سن-

داننده کیمی آغیللی سوز دئدیم . ایکینجی دفعه گلنده منه بھلول

دیوانه دئییه مراجعت ائله دین . من ده سنه دیوانه کیمی مصلحت وئردیم .

آذربایجان زادگاه شعرنو
(۳)

میرزا تقی خان رفعت

دیگر شاعری که پیش از نیما نوپردازی را در شعر پذیرفته "میرزا تقی خان رفعت" سردبیر روزنامه "تجدد" و مدیر مجله ادبی آزادستان تبریز بود، که ماهها با غزل سراپایان و قصیده گویان متعصب مبارزه کرد، در زمانه ای که عدول از قواعد عروضی نوعی تکفیر محسوب می شد رفعت سرسختانه قواعد را در هم شکست و در برابر انتقادهای کهنه اندیشان مقاومت بخرج داد. با سلاح خود آنان به جنگشان رفت. انتقاد را با انتقاد پاسخ گفت و شعرنورا ضرورت اجتناب ناپذیر زمانه دانست.

اما مبارزه کهنه ونو به همت میرزا تقی رفعت در روال منطق افتاده بود که با خودکشی او برای مدتی از شور و هیجان افتاد. در آخرین روزهای تابستان سال ۱۲۹۹ شمسی رفعت خودکشی کرد.

خودکشی رفعت جنجال آفرین نبود، زیرا مردم هنوز شعرنورا باور نکرده بودند باور شعرنو با نیما آغاز شد، ولی با این وجود نمی توان هست افرادی مانند رفعت را در نوپردازی منکر شد.

میرزا تقی خان رفعت فرزند آقا محمد تبریزی تحصیلات خود را در استانبول انجام داد. چند سال مدیر مکتب "ناصری" ایرانیان در ترابوزان بود. در جنگ جهانی اول، حدود سال ۱۲۹۵ شمسی به تبریز آمد و معلم زبان فرانسه در دبیرستان های تبریز شد و روزنامه "تجدد" را که مدیریت آن با شیخ محمد خیابانی بودند نوشت و نیز در هنگام قیام دموکرات ها مجله "ادبی آزادستان" را منتشر کرد که چهار شماره از آن بیرون آمد. رفعت زبان ترکی، فارسی و فرانسه را به خوبی می دانست و به هر سه زبان شعر می سرود و شعرهای فارسی او در روزنامه "تجدد" و مجله "آزادستان" چاپ می شد.

رفعت که قدی متوسط، جثه ای لاغر، قیافه ای متناسب، چشم و ابرویی درشت و سیاه، نگاههای تند و جذاب، رنگی پریده، قلبی از برگ گل نازک و تردلی حساس و پراز عشق و شور داشت یکی از پیشگامان قیام ملی آذربایجان و هم عهد و مجذوب روح داهی بزرگ ایران شیخ محمد خیابانی بود*.

(* محمد صدرهاشمی - تاریخ جراید و مجلات ایران، جلد اول، ص ۱۴۹)

او که از دل باختگان پرشور و صمیمی تجد و ادبی و اجتماعی ایران بود اعتقاد داشت که "ادبیات قدیمی ما از منابع اولیه خودش دور افتاده است در یک حوزه وسیع تراکم یافته و به حال رکود و سکون در آن رختخواب فراخ مستقر و متوقف شده است. یک سد جدید، که اختیار داریم آن را یک سد محافظه کاری بنامیم، این امواج متراکم ادبی را در آن حوض وسیع محبوس داشته است بوقتی که ما می گوئیم "متحدی هستیم در این زمینه جریانی بوجود بیاریم" طبعاً معلوم می گردد که مقصود ما و نقشه ما عبارت از رخنه انداختن در بنیان این سد جدید است (آ) "وی عملاً برای رخنه انداختن در این بنیان هزار ساله بسرودن شعری پرداخت که هم از حیث فرم و هم از لحاظ مضمون با شیوه شعری قدما تفاوت داشت. در آن قافیه ها رعایت نشده و مصرع ها مساوی نبود و بدین جهت مورد حمله مدافعین شعر کلاسیک قرار گرفت.

رفعت با نوشتن مقاله های انتقادی عمیق که نشانه بینش عمیق سیاسی و اجتماعی اوست توجه تمام محافل ادبی تهران را بخود جلب می کند و به نو پسندگان روزنامه های تهران درس تجد و آزا دیخواهی می دهد.

او با طرح مجادلات سازنده ادبی با ملک الشعرای بهار و دیگران راه را برای پیدایش شعر نو هموار می کند و با حمله به قلعه های کهنه ادبی و مدافعان تحجر زمینه را برای ظهور نیما آماده می سازد (۲).

حبیب ساھر که یکی از درخشانترین چهره های شعرا امروز آذربایجان شناخته شده خود یکی از شاگردان زنده یاد میرزا تقی خان رفعت بوده و درباره استادش در مقدمه کتاب شعر (ج ۲) چنین می نویسد (۳):

"هفت ساله بودم و در مکتب خانه ای علم می آموختم، شبها چراغ افروخته و قلم به دست گرفته و به زبان مادری شعر و غزل می نوشتم، از هجران بار، خفای روزگار، از کوتاهی عمر... قصه ها می پرداختم، رفته رفته مکتب خانه ها تبدیل به مدارس مبارکه می شد، روزی، برادرم مرا به یکی از آن مدارس مبارکه برد... مرا بکلاس پنجم پذیرفتند، زیرا خط و ربطم بی نظیر بود.

(۱) تقی رفعت - روزنامه تجد شماره ۱۶۸ (۲) غلامرضا همراز - کتاب جمعه - تقی رفعت - ۱۳۵۹/۲/۲۵ (۳) حبیب ساھر که در حال حاضر در تهران زندگی می کند، در اشعار فارسیش موج نو را پذیرفته و در این زمینه چنین می گوید این نورکز کرانه راه افتاده است ■ راه حیات باشد، آبراه بسیریم شکسته این طلسم و در آن رخنه ها کنیم ■ در باغ سبز شعر نوین خیمه برزیم - نقل از کتاب دیداری از نوآوری های حبیب ساھر نوشته ج. صدیق.

در مدرسه، دیگر اثری از تاریخ معجم و ابواب جنان نبود، بلکه از علوم "فاله" یعنی علم الاشیاء و جغرافیا درس می دادند، همچنین حساب و هندسه گرچه در آن مدرسه مبارکه، از حساب و هندسه بیزار بودم اصلاً نمی فهمیدم و یاد نمی گرفتم، ولی شاعریم گل کرد.

ضمن سرودن شعر ترکی، قصیده و غزل به زبان پارسی می ساختم آن وقتها سلطان احمد شاه قاجار، در دارالخلافت تهران سلطنت می کرد و برادرش محمد حسن میرزا در دارالسلطنه تبریز ولیعهد بود.

روزگاری رسید که نخستین مدرسه بنام "مدرسه مبارکه محمدیه" (تعلیمات متوسطه) در عمارت زیبای فرمانفرمایان، در شگلان، افتتاح یافت و ما را بدان دارالعلم جدید بردند.

پس از رفتن ولیعهد از تبریز، مدرسه متوسطه به حرمخانه پرنقش و نگار او منتقل شد.

یک روز صبح جوانی، بسیار خوش سیما، با لباس مشکی و کراوات رنگین و با کلاه "ترکان جوان (۱)" وارد کلاس ما شد. او میرزا تقی خان رفعت بود و در معالک عثمانیه تحصیل کرده و معلم زبان و ادبیات فرانسه بود. نگو معلم جدید ما شاعر هم بوده و به زبانهای ترکی، فارسی و فرانسه شعر می ساخته. ابتدا در "مجله ادب" که از طرف دانش آموزان منتشر می شد و بعدها در مجلات دیگر روزنامه تجدید اشعار رفعت را می خواندیم... رفعت، شاعر نوپرداز بود و به سبک "ادبیات جدید" ترک و به شیوه شاعران ثروت فنون (۲)

شعر می ساخت، به زبان پارسی بسیار جالب توجه، به زودی مکتبی به وجود آمد:

"مکتب رفعت"

چون در مدرسه مبارکه شاعر فراوان بود، بین آنان چند نفر، از جمله احمد خرم، تقی زرگر، یحیی میرزا دانش (آرین پورکنونی) از چهره های درخشان "شعر نو" گردیدند.

مدیر مدرسه مرحوم امیرخیزی، گرچه ادبیات قدیمی و عروض و قافیه تدریس می کرد و شعرای جوان را بر سرودن غزل و قصیده تشویق می نمود و به پسر میرزا جواد ناطق "نسبت" نامح "می داد. ما، ناخلفها، پیرو مکتب رفعت

(۱) ترکان جوان گروه مترقی و ملی گرای عثمانی بودند که بر علیه استبداد سلطان عبدالحمید ثانی قیام کردند. (۲) نامه هفتگی ادبی که تجدید در ادبیات ترکی را بوجود آورد و جریانهای ادبی غربی را بترکیه آورد. از شخصیت های بزرگ آن زمان توفیق فکرت است.

بودیم... ناگفته نماند که گاهی برای خاطر امیرخیزی غزلی وقصیده می ساختیم.

رفعت، غزل وقصیده را نمی پسندید، امیرخیزی نیز به چشم حقارت به اشعار جدید می نگریست.

نوپردازی رفعت غوغایی برانگیخت، هم در تبریز و هم در تهران و شیراز چنانکه ایرج میرزا نوشت:

در تجدید و تجدد و اشدد * ادبیات شلم شور و اشدد
می کنم قافیه ها را پس و پیش * تا شوم نابغه دوره خویش
و محمود غنی زاده (۱) نیز ساکت نماند، چنانکه در مجله کاوه که در برلین طبع و منتشر می شد قطعه شعری را از رفعت با غزلی مقایسه کرد و با استهزا چنین نوشت: «ادبیات والده خانی» (۲) سخن کوتاه
رفعت نخستین شاعر نوپردازی بود که اولین سنگ بنای «شعر نو» را گذاشت و رفت.... و فراموش شد.

یحیی آرین پور ادیب و پژوهشگر ارزشمند معاصر که برخی از مطالب این کتاب از اثر معروف و با ارزش وی «از صبا تا نیما» استفاده شده است خود از شاعران نوپرداز و از شاگردان زنده یاد میرزا تقی خان رفعت بوده، نیای پدریش عباس میرزا نایب السلطنه، یگانه مرد شایسته خاندان قاجار و از سوی مادر سلسله نسبش به دانشمندانی ایران، خواجه نصیرالدین طوسی می رسد. درباره میرزا تقی خان رفعت و ذوق شعری خودش آرین پور در مصاحبه با خبرنگار مجله تماشا می گوید:

«آغاز تحصیلاتم بر حسب اوضاع آن زمان در مکتب خانه بود، دروس ابتدائی

(۱) میرزا محمود غنی زاده سلماسی، روزنامه نگار، شاعر و نویسنده، دوران انتقال مشروطیت و منشی مخصوص ستارخان سردار ملی بود، غنی زاده در ارومیه نویسنده - گوی روزنامه افریا در ابعده داشت که دارند این روزنامه میرزا حبیب الله آقا زاده بود، مثنوی معروف هذیان از اوست که با این مطلع آغاز می شود:

اینکه بینم عجا حال تب است * یا تصاویر هیولای شب است
ملک الشعرا ی بهار در وصف این مثنوی چنین گفته است:

«به آفریننده شب و مهتاب سوگند، که شعری به شیوایی و گیرایی «هذیان» نخوانده بودم.» (نقل از روزنامه کیهان ۲۹/۵/۵۷ بقلم نصرت الله نوح)
(۲) والده خانی تیمچه بزرگ و محل کار و تجمع ایرانیان استانبول است.

را در دبستان "تمدن" تبریز و علوم متوسطه را در یگانہ دبیرستان آن شهر به پایان برده ام.

آموزگار آن من در دبیرستان از جمله شادروانان ابوالقاسم فیوضات، تقی رفعت و سید احمد کسروی بوده اند و من از بضاعت مزاجات ادبی هر چه دارم از آن بزرگواران است.

در دوران تحصیل در دبیرستان و سالها پس از آن گاهی به تفتن شعر می سرودم و "دانش" تخلص می کردم. تقی رفعت که از دانش و ادب جهان متمدن بهره وافیه داشت و من شرح حال او را در جلد دوم کتاب "از صبا تا نیما" به اختصار آورده ام، برای نخستین بار چشم و گوشم را به ادبیات نوبت زکرد و از آن پس از شعر سرودن با آن قیود بیهوده و حصر چشم پوشیدم. بعدها بعضی قطعات و ترجمه های شعریم در مجلات سخن و یغما چاپ شده است.

در اواسط سال ۱۲۹۸ که در کلاس ششم دبیرستان تحصیل می کردم، شش شماره از مجله "ادب" را در تبریز انتشار دادم و چون به علت فراغ از تحصیل، دبیرستان و سردبیری مجله را ترک کردم، شش شماره دیگر از آن تحت نظر شادروان امیرخیزی منتشر شد.

در سال ۱۲۹۹ که آزادخواهان آذربایجان به رهبری شیخ محمد خیابانی بپاخاسته و الغای قراردادشوم ۱۹۱۹ ایران و انگلیس و اجرای قوانین اساسی را خواستار بودند، وارد خدمت وزارت دارائی شدم و تا مرداد ۱۳۳۲ شمسی و سه سال پیای در آن وزارتخانه مشاغل گوناگون به عهده داشتم و پس از بازنشستگی از خدمت دولت چندی به سمت ریاست املاک دشت گرگان در خدمت اداره کل املاک شاهنشاهی بودم و اینک چندی است که در شرکت ملی ذوب آهن ایران انجام وظیفه می کنم.

زبان روسی را تا حدی و زبانهای انگلیسی و فرانسه را به اندازه ای که بتوانم از متون ادبی استفاده کنم می دانم و اوقات فراغت را با مطالعه و تالیف و ترجمه می گذرانم.

میرزا تقی خان رفعت که از پیشگامان قیام ملی آذربایجان و دست راست شادروان شیخ محمد خیابانی بود، پس از شکست قیام و شهادت خیابانی به روز چهارشنبه غره محرم ۱۳۳۹ هجری قمری برابر با شهریور ماه ۱۲۹۹ شمسی در سن ۳۱ سالگی در خفاگاه خویش در روستای قزل دیزج خودکشی کرد.

احمد کسروی درباره تقی رفعت در کتاب تاریخ هیجده ساله آذربایجان می گوید:

"میرزا تقی خان رفعت سخنرانیهای شیخ محمد خیابانی را به

فارسی ترجمه و در روزنامه تجدید چاپ می کرد ...

یکی از نزدیکان خیابانی میرزا تقی خان رفعت بود. بعد از کشته شدن خیابانی این مرد با چند تن از شهرگریخته به ارونق و انزاب رفته و در آنجا خود را کشت (یا دیگران کشتند) و ما از داستان او نیک آگاه نگردیده ایم. و اینک نمونه هایی از اشعار شادروان تقی رفعت :

برخیز، با مداد جوانی ز نو دمید	یک فصل تازه می دمدا ز بهر نسل نو
آفاق خهر را لب خورشید بوسه داد ^(۱)	یک نوبهار با رور، آستان درو
برخیز! صبح خنده نثار ت خجسته باد	برخیز و حرز جان بکن این عهد نیک فال
برخیز! روز ورزش و کوشش فرا رسید	برخیز و باز راست کن آن قد تهمتن
برخیز و عزم جزم کن، ای پور نیک زاد	برخیز و چون کمان که به زه کرد شست زال
برپاس تن مده، مکن از زندگی امید	پرتاب کن به جانب فردات جان و تن
با ید برای جنگ بقا نقشه ای کشید	
باید، چورفته رفت، به آینه رونهاد	

تقی رفعت، تجدید، شماره نوروزی ۱۲۹۷ شمسی

از مکتوب منظوم (خطاب به نسوان)

عنوان تو زهره، ماه، خورشید	آنان که تورا همی به زانو
دوری تو از این جهان سیار	در سجده عشق می پرستند
خواری تو در این دیار خونخوار	مانند وحوش دشت هستند
دل سرد خود، غیر نومی	اندر پی صید در تکافو ...

فمینا^(۲)، مجله آزادیستان، شماره ۱ پانزدهم خرداد ۱۲۹۹ شمسی

در اثر تلاش و کوشش افراد یاد شده زمینه برای یک تحول نسبی فراهم شده بود و ادبیات منظوم ایران در انتظار مردان صاحب قریحه ای بود که با فکری روشن و زبانی گویا و جرات و شهامتی درخور پدید آیند و پرچم این نهضت را بردوش گیرند تا به کوشش آنان چهارچوب به تنگ نظم فارسی وسعت و صلاحیت لازم را برای بیان احساسات و اندیشه های بزرگ به دست آورد. در چنین وضعی شاعر جوانی که از کوهپایه های شمال ایران برخاسته بود

(۱) خهر بر وزن ظهر = وطن

(۲) فمینا نام مستعار تقی رفعت بود که با فمینیس (دکتر رفیع خان امین) درباره زن و آزادی در صفحه های روزنامه تجدید مناقشات قلمی داشت.

به یاری همکاران خودشتافت، و این نغمه‌های پراکنده را که از گلوی جوانان
تجددخواه بیرون آمده بود منظم ساخت و آهنگی موزون به آنها داد.

علی اسفندیاری "نیما" در پایییز سال ۱۳۱۵ هجری قمری برابر با ۱۲۷۶
شمسی در دهکده دورافتاده "یوش" مازندران به دنیا آمد، پدرش ابراهیم خان
اعظام السلطنه مردی شجاع و آتشی مزاج از افرادیکی از دودمانهای قدیمی
مازندران محسوب می‌شد و در این ناحیه به کشاوری و گله‌داری مشغول بود.
نیما ۱۲ سال داشت که با خانواده اش به تهران آمد و در آنجا ماندگار
شد، او بیشتر مواقع به حجره چایفروشی شاعر، حیدر علی کمالی می‌رفت و در
آنجا به سخنان ملک الشعرای بهار، علی‌اصغر حکمت، احمد اشتری و دیگر
گویندگان و دانشمندان عهد خود گوش فرامی‌داد و زمینه شعر و هنر خود را مهیا
می‌ساخت.

نخستین اثر منظوم نیما قصه "رنگ پریده است، خودا و گوید:" من پیش از آن
شعری در دست ندارم" این قصه را نیما در اسفند ماه ۱۲۹۹ شمسی سروده و یک سال
بعد انتشار داده و بعد قسمت‌هایی از آن به نام "دل‌های خونین" در منتخبات
آثار، تالیف محمد ضیاء هشتروندی نقل شده است. منظومه رنگ پریده که نزد
یک به پا نصیبیت به وزن مثنوی جلال الدین رومی (بحر هزج مسدس) می‌باشد
سنداتها می‌است که شاعر به ضد جامعه‌ای که در آن می‌زیسته ارائه داده است.
در این منظومه مفاسد اجتماعی مستقیماً تصویر نشده و بلکه شاعر در آن دا
ستان دردناک زندگانی خود را باز گفته است.

در منظومه "ای شب" که می‌توان آن را از حیث شکل با ترجیع بند زیبا و
بلند سعدی مقایسه کرد غم‌واندوه و بدبینی اجتماعی به خوبی نمایان است:
هان ای شب شوم و هشت انگیز تا چند زنی به جانم آتش
با چشم مرا ز جای برکن بایرده ز روی خود فروکش
یا باز گذار تا بمیرم
کز دیدن روزگار سیرم

دیری است که در زمانه‌ء دون از دیده همیشه اشکبارم
عمری به کدورت و الم رفت تا باقی عمر چون سپارم
نه بخت بد مراست سامان
وای شب، نه تراست هیچ پایان
آنجا که ز شاخ گل فرو ریخت آنجا که بکوفت باد بر در

وانجا که بریخت آب مواج   تابید بر او مه منور
ای تیره شب دراز دانی
کانجا چه نهفته بدنهایی؟

درسنجش اشعار شعرای قبل از نیما، با سروده‌های بزرگان شعر امروز،
ناپختگی و سستی آنها به خوبی احساس می‌شود. این شاعران بهیچ وجه ر
نظراً اعتبار ادبی نتوانسته‌اند خود را به پای نیما و متسی چندا زیر وانی
برسانند، اما از آنجایی که برای شعر نو تلاش کرده‌اند کارشان در خور اهمیت
است.

کارهای نیما نیز در آغاز راه، چندان از سستی برخوردار نبوده است. شعر
های او به تدریج انسجام کافی یافته‌اند. عبدالعلی دستغیب در نقد و بر
رسی کارهای نیما به پاره‌ای از ضعفها اشاره کرده از جمله: مردگان موت با
هم بزم برپا کرده می‌خندند که "مردگان موت" نامفهوم می‌نماید و
نمونه‌هایی دیگر از این نوع دیده می‌شود. ضعف شعر نیما به حدی است که نمی
توان از آن چشم پوشید. بجز چند مورد که به خاطر رعایت وزن شعر نیما در
مسیر پیچیده گوئی افتاده باقی اشعارش از روانی و دید ویژه اش برخوردار
است. دیدی که تا آن زمان در شعر هیچ شاعری مشابهش را نمی‌توان یافت.
نیما یوشیج کارش را به خدمت گرفتن سبک‌های سرایش متقدم آغاز شد
و شعرهایی سرود که در زمینه‌های مثنوی، قصیده و... همه را ارضا می‌کرد، به
جز خودش... عدول نیما از این سبکها به خاطر عدم توفیق در رعایت وزن‌های
متداول شعری نبود، او می‌خواست در شعر دگرگون ما زبا خدیبه‌مین جهت شیوه
"خامنه‌ای"، "شمس کسائی" و "رفعت" را در پیش گرفت و این شیوه که
نتوانسته بود توسط شاعران یاد شده به شخصیت واقعی شعری دست یابد توسط
نیما به این شخصیت دست پیدا کرد و شعر معروفش "افسانه" در سال ۱۳۰۰ -
شمسی نخستین طلعه شعر نو بود، شعری که به اهتمام او گسترش یافت و با همه
مخالفت‌های مفرضانه‌ای که می‌شد به ادبیات این سرزمین دیرین سال منظم
گردید.

با همه ارجعندی نیما او را پدیده‌ای واژگونگر در ادبیات شناختن بی
انصافی است در حق کسانی که پیش از او، شعر نو را به یوته تجربه گشایند و اند
نیما در واقع اعتبار دهند و شخصیت بخش شعر نو است نه مبتکران.

منابع مورد استفاده :

- ۱ - یحیی آرین پور - از صبا تا نیما (ج ۲)
- ۲ - باقر مؤمنی - ایران در آستانه انقلاب مشروطیت و ادبیات مشروطه
- ۳ - احمد کسروی - زندگانی من .
- ۴ - احمد کسروی - تاریخ مشروطه ایران
- ۵ - احمد کسروی - تاریخ هیجده ساله آذربایجان
- ۶ - حبیب ساهر - کتاب شعر (ج ۲)
- ۷ - ح . صدیق - دیدی از نوآوری های حبیب ساهر .
- ۸ - دکتر حمید زرین کوب . چشم انداز شعر نو فارسی (انتشارات طوس ۱۳۵۸)
- ۹ - علی آذری - شیخ محمد خیابانی .
- ۱۰ - علی اکبر مشیری سلیمی - زنان سخنور .
- ۱۱ - خسرو تهرانی - نوگرایی نیمایوشیج
- ۱۲ - صدر هاشمی - تاریخ جراید و مجلات ایران (ج ۱)
- ۱۳ - غلامرضا همراز - کتاب جمعه (۵۹/۲/۲۵)
- ۱۴ - تقی رفعت - روزنامه تجدید - شماره ۱۶۸
- ۱۵ - حاج زین العابدین مراغه ای - سیاحتنامه ابراهیم بیگ .
- ۱۶ - عبدالعلی دستغیب - نقد آثار نیما یوشیج .
- ۱۷ - ادوارد براون - تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران .
- ۱۸ - اندیشه های میرزا آقاخان کرمانی .
- ۱۹ - مکتوبات میرزا آقاخان کرمانی .
- ۲۰ - مقالات آخوند زاده
- ۲۱ - روزنامه کیهان - ۵۷/۵/۲۹
- ۲۲ - مجله جوانان رستاخیز - ۵۶/۱۰/۸
- ۲۳ - مجله تماشا
- ۲۴ - اظهارات خانم صفا ارباب زاده دختر شمس کسائی .

مروارید خانم دلبازی نهن دکیشی سیزانو، قافیەلی شعریتە جواب

قادین سیزانو

باغبانسیز باغچایا بنزەر
صاحب سیز بیر پایا بنزەر
جوابسیز بیر ھایا بنزەر
قادین سیزانو - قادینسیزانو

***

باشا بیرسا، نہ گۈزەل دیر؟
او، بنادیر، یو، تمل دیر
مکتەم دیر، مکتەمل دیر
قادینسیزانو - قادینسیزانو

***

قورو دوداقلارا بنزەر
یانیش بوتاقلارا بنزەر
سۈنۈك چراغلارا بنزەر
قادینسیزانو - قادینسیزانو

***

ھەم دادی دیر، ھەم دوزو دور
ھەم سازی دیر، ھەم سۈزودور
دئەك حیاتین اوزو دور
قادینسیزانو - قادینسیزانو

***

امیدمیز انسانا بنزەر
بنا مین وجدانا بنزەر
مەدەش قەربانا بنزەر
قادینسیزانو - قادینسیزانو

***

بو اقتخار، اونا ھەس دیر
آنا آدی مەقدەس دیر
مەنەھای دیر، مەنەھەس دیر
بیرگونوم اونوز اولماسین

عطر سیز بیر قیژیل گولە
رنگین حیات بۆلگۈسونلە
سەلدەسریملی درە لردە
کۆرپە سیز لای - لایا بنزەر

ار، آروادلا - آرواد، ارلە
ار - آروادی قیاس اتسەن
ەر ایکسی، بیر - بیرلەن
قافیە سیز بىر شەزەل دیر

طراوتسیز، تەبە سوز
شاختا وورموش چىچەكلەرە
قارا - قورو دىخەمە لردە
سویوخ اوجاقلارا بنزەر

قادین بىزىم آغزىمىزىن
تەرمان ائىل عاشىقلارىن
او، حیاتىن دوامى دیر
تەرازى نىن بیر گۈزەل دور

آچىلمەيان اورە نەزەر
جوشغون حیات ساحە سەزەر
سەس مین - سەمەر سیز بىر چۈنە
آزغىن بىر کاروانا بنزەر

قادین دوغور، اولور «آنا»
بىزىم ائادە تارىخ سويسو
اونون بىر قورو نەفى
مىچ ائوقادىمىز اولماسین